

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Оновлення змісту початкової освіти

**Матеріали роботи секції «Початкова освіта» під час
серпневої конференції педагогічних працівників
Черкаської області**

**Черкаси
2010**

УКЛАДАЧІ:

Гаряча С.А., завідувач лабораторії дошкільної та початкової освіти ЧОПОПП;

Добровольська Л.Н., методист лабораторії дошкільної та початкової освіти ЧОПОПП.

Посібник містить цікаві виступи про проблемні питання роботи початкової школи, підготовлені до участі на серпневій конференції працівників освіти Черкаської області.

Призначений для методистів, які відповідають за початкову ланку, вчителів початкових класів.

Затверджено вченою радою ОІПОПП.

Протокол №3 від 30 серпня 2010 р.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

10.00-10.20	<p><u>Презентація.</u> «Формування компетентностей молодших школярів – фундаментальна основа проекту Державного стандарту початкової загальної освіти».</p> <p style="text-align: right;"><i>Гаряча С.А., завідувач лабораторією дошкільної та початкової освіти ЧОППОПП</i></p>
10.20-11.00	<p><u>Дискусія.</u> «Оцінювання рівня навчальних досягнень учнів початкової школи: проблеми, погляди, рішення».</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Інтерактивна вправа «За – проти – не визначився»:</u> «Оцінювання рівня навчальних досягнень другокласників за 12-бальною системою». - <u>Обмін думками.</u> Двійка – об’єктивний показник рівня навчальних досягнень учнів чи непрофесіоналізм учителя. <p style="text-align: right;"><i>Добровольська Л.Н., методист ЧОППОПП</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Класики педагогіки про оцінювання у початковій школі. <p style="text-align: right;"><i>Василега Н.О., заступник директора Конончанської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Канівської районної ради, вчитель початкових класів</i></p>
	Методична скарбничка
11.00-11.10	<p>Засоби і методи вирішення психолого-педагогічної проблеми адаптації першокласників до школи.</p> <p style="text-align: right;"><i>Свердлик Н.П., методист районного методичного кабінету відділу освіти Монастирищенської районної ради</i></p>
11.10-11.20	<p><u>Ділимося досвідом.</u> Екологія дитинства: збереження усіх складових здоров’я дитини молодшого шкільного віку.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формування здоров’язберігаючих компетентностей молодших школярів на уроках та в позаурочний час. <p style="text-align: right;"><i>Осауленко В.М., методист міського методичного кабінету відділу освіти Канівської міської ради</i></p>
11.20-11.30	<ul style="list-style-type: none"> - Впровадження лікувально-терапевтичної педагогіки «ПіснеЗнайка» у навчально-виховний процес початкової школи. <p style="text-align: right;"><i>Карлик Г.В., методист міського методичного кабінету відділу освіти Золотоніської міської ради</i></p>
11.30-11.40	<p>Нові підходи до організації методичної роботи у початковій школі.</p> <p style="text-align: right;"><i>Сигида С.В., методист міського методичного кабінету відділу освіти Смілянської міської ради</i></p>
11.40-11.50	<p>Розвиток творчих здібностей молодших школярів за допомогою ейдотехніки та ТРВЗ-педагогіки</p> <p style="text-align: right;"><i>Красуцька Л.Л., методист районного методичного кабінету відділу освіти Звенигородської районної ради</i></p>
11.50-12.00	Рефлексія. Підведення підсумків.

Гаряча С.А.,
завідувач лабораторією
дошкільної та початкової
освіти ЧОПОПП

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ПРОЕКТУ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Зміна ідей світових технологій значно швидша ніж зміна суспільства, тому перед освітою постає важливе завдання: готувати інноваційну людину, яка спроможна нестандартно мислити, творити і діяти. Здатність людини до змін і до творення дасть можливість конкурувати в європейському просторі.

І лише педагог, який може мислити креативно і прогресивно, прогнозувати результати своєї діяльності й моделювати навчально-виховний процес на основі досягнень сучасної педагогічної науки, є гарантом цього, є гарантом нової якості освіти.

Реалізація компетентнісної парадигми, яка орієнтує педагогів на впровадження в практику цілісного підходу до розвитку особистості, зумовила потребу розробки проекту Державного стандарту початкової загальної освіти, Представлений до розгляду проект в основному відповідає викликам сьогодення – досягнення більш якісної і доступної для всіх дітей початкової освіти. До розробки проекту Державного стандарту було залучено 75 спеціалістів, серед них: науковці методисти та вчителі-практики.

Державний стандарт початкової загальної освіти буде функціонувати у 2011 році, проте вже у нинішньому навчальному році вчитель повинен урахувати у своїй роботі ті основні напрямки, в яких ведеться доопрацювання Державного стандарту, а саме:

- глибше і послідовніше реалізовувати виховні і розвивальні можливості початкової школи, закладені у стандартах програмах, підручниках і методиках;
- більш ефективно впроваджувати нову модель освіти, яка ґрунтується на компетентнісному підході, що передбачає акцентування уваги на результативній складовій початкової освіти, а не на нарощуванні обсягу навчального матеріалу;
- сприяти наближенню змісту освіти до життєвих реалій і особистісних потреб соціалізації дитини;
- налагодити системний та оперативний контроль навчальних досягнень, технологічність та об'єктивність оцінювання, своєчасну корекцію освітнього процесу.

Зміст Державного стандарту початкової загальної освіти ґрунтується на:

- загальнолюдських та національних цінностях;
- засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів.

Зміст кожної освітньої галузі, окреслений у Державному стандарті, забезпечує модернізацію і різноманітність сучасної педагогічної реальності, стимулює формування ключових компетентностей молодшого школяра, зокрема: вміння вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, соціальної, компетентності з ІКТ.

Проект Державного стандарту у початкової загальної освіти передбачає формування в учнів ряду ключових компетенцій, таких як:

- **Уміння вчитися:** учень вміє вчитися, якщо він визначає сам або приймає мету, яку ставить вчитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює та оцінює свої результати. При цьому навчальна діяльність визріває в надрах ігрової і лише поступово стає провідною. Оволодіння вказаною компетентністю передбачає вміння:
  - організовувати своє робоче місце;
  - орієнтуватися у часі та берегти його;
  - планувати свої дії;
  - доводити роботу до кінця.
- **Загальнокультурна компетентність** – оволодіння досягненнями культури
- **Громадянська компетентність**
  - Усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовища.
  - Знання своїх прав і обов'язків.
  - Здатність екологічно мислити.
  - Бережливе ставлення до природи, до людей, до самого себе.
- **Здоров'язбережувальна компетентність**
  - уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
  - усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;
  - взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
  - удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;
  - дбайливе ставлення до свого здоров'я: здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартовування.
- **Компетентності з ІКТ**
  - Здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією.
  - Вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися різноманітною довідковою літературою.
- **Соціальна компетентність**
  - Проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів та потреб різних соціальних груп, індивідумів, відповідно до соціальних норм та правил, наявних в українському суспільстві;

- Продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими;
- Конструктивне розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за наслідки вчинків.

Кожна компетентність містить комплекс різних компонентів – знання, уміння, навички, цінності, взаємини тощо. Вияв компетентностей підкріплюється особистісними якостями, такими як працьовитість, наполегливість, витривалість, захопленість, старанність тощо.

Добровольська Л.Н.,
методист лабораторії
дошкільної та початкової
освіти ЧОПОПП

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПРОБЛЕМИ, ПОГЛЯДИ, РІШЕННЯ

За Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів оцінювання навчальних досягнень учнів 1-2 класів здійснюється вербально, у 3-4 класах – за 12-бальною шкалою. За рішенням педагогічної ради загальноосвітнього навчального закладу оцінювання навчальних досягнень учнів 2 класу може здійснюватися за 12-бальною шкалою. Останнім часом у навчальних закладах збільшилась тенденція до оцінювання навчальних досягнень дружокласників за 12-бальною шкалою.

Існує два державних документи, які регулюють питання оцінювання: «Інструкція про переведення та випуск учнів (вихованців) навчальних закладів системи загальної середньої освіти», затверджена наказом МОН України №319 від 14.04.2008 року та «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів», які затверджені наказом МОН України №755 від 20.08.2008.

Так як в Інструкції нефахово прописаний порядок переведення учнів початкової школи до наступного класу, зокрема, використано положення трирічної початкової школи, виникає полеміка серед освітян щодо проблеми оцінювання дружокласників.

Видатний педагог сучасності Ш.О. Амонашвілі у своїй праці «Школа життя» зазначає, що оцінки є інструментом не стільки дидактичним, скільки соціальним. У соціальному мікросередовищі від учнів вимагають «гарних» оцінок, які в свою чергу гарантують школяреві особливе положення в класі, переживання почуття власної повноцінності тощо. Але при цьому від учнів віддаляється змістовий бік оцінки. За влучним висловом В. Сухомлинського, оцінка перетворюється в ідола, який «для однієї дитини добрий, поблажливий, для іншої – жорстокий, безжалісний, неблаганний». 6-7 річна дитина не розуміє залежність оцінки від своєї праці, від особистих зусиль, тому

«намагається задовольнити або – в гіршому разі – обдурити ідола й поступово звикає вчитися не для особистої радості, а для оцінки».

Під час проведення інтерактивної вправи **«За – проти – не визначився»:** «Оцінювання рівня навчальних досягнень другокласників за 12-бальною системою», всі присутні вибрали позицію «проти». Учасникам було запропоновано об'єднатися у три групи, для визначення аргументів на користь вербального оцінювання другокласників.

Кожна група презентувала аргументи, найголовніші з них:

- Молодші школярі, внаслідок недостатнього розвитку абстрактного мислення неадекватно сприймають оцінку в балах. «Гарна» чи «погана» оцінка діти розуміють не самостійно, а під впливом суджень дорослих.

- Словесне оцінювання навчальних досягнень учнів 1-2 класів вагомніше і важливіше для них, тому що воно зрозуміліше, оскільки базується на власному досвіді 6-7-річної дитини.

- Розгорнуте вербальне оцінювання, коли учитель аналізує хід роботи, її результат, коментує спосіб виконання, показує, що саме варте уваги, стимулює учнів наслідувати зразок відповіді, сприяє більш точному висловленню своїх думок.

- Словесне оцінювання сприяє створення психологічного клімату, що сприяє комфортному навчанню: зняття стресової напруги страху перед оцінкою.

- Для шести-семирічного школяра, який відчуває труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, словесне заохочення навіть найменшого успіху має велике позитивне значення.

- Вербальне оцінювання навчальних досягнень створює умови гуманного навчання без страху помилитися, без заздрощів, пригнічення та образ.

- Вміло користуючись у роботі з дітьми вербальним оцінюванням, учитель закладає основи для формування в них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів, створює атмосферу доброзичливих взаємин у класі.

Обмін думками. Двійка – об'єктивний показник рівня навчальних досягнень учнів чи непрофесіоналізм учителя

Василега Н.О.,
заступник директора Конончанської
загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Канівської
районної ради, вчитель початкових класів

КЛАСИКИ ПЕДАГОГІКИ ПРО ОЦІНЮВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Класики педагогіки велике значення надавали оцінюванню у початковій школі.

«Якщо педагогічний процес гуманний, то відпадає необхідність оцінок. Оцінка – це тромб у навчально-виховному процесі, це несправжні мотиви навчання, це милиці педагогіки, що шкутильгає» відзначав Ш.О. Амонашвілі.

Психолог Артур Володимирович Петровський визначив портрети оцінок (за п'ятибальною системою оцінювання): нищівна одиниця, пригнічуючи двійка, байдужа трійка, подаюча надії четвірка, урочиста п'ятірка. Оцінки не мають педагогічного і психологічного виправдання, якщо вони є факторами примусу. Змістовні ж оцінки стають і умовою і результатом співпраці, взаємодовіри між учителем і учнем.

Оцінка вчителя (повинна бути) – не стільки результат аптечного зважування знань дитини, якості її вмінь і навичок, а насамперед вияв чуйності, доброти співрадісті співпереживання з нею у зв'язку з результатами навчання, надання допомоги в більш активному просуванні вперед, у подоланні труднощів і невдач. Оцінка вчителя повинна виявляти оптимістичне ставлення до дитини, інакше будь-які настанови, приклади, пояснення втрачають свою стимулюючу дію.

Діти навчались би без всяких оцінок нагород і заохочень, якби їм ми зберігали в процесі навчання почуття вільного вибору і переживання радості. Нам потрібно будувати з дитиною відносини так, щоб оцінки не псували нам життя. Ми повинні знати: дитина народжується з тягою до пізнання вони з самого початку тягнуться до знань, вчать ся відкривати нове – це їхній природний стан; для того щоб учитись, дитині не потрібні формальні стимулятори в вигляді нагород і оцінок; їм достатньо нашого здивування і захоплення тим, чим вони цікавляться самі.

Ми добре знаємо, що шкільні оцінки не можуть визначити особистості нашої дитини стид і сором учителю, каже Василь Олександрович Сухомлинський, який ставить дитині двійку у щоденник і пише: «Батьки, зверніть увагу ваша дитина не навчається». Адже знає цей вчитель, що тим самим він кладе в щоденник пасик для батька і батько скористається ним в цей же вечір. Народна мудрість говорить: «Ворожість руйнує, а любов народжує. «В школі, де ставлять двійки, вчителі ходять в окулярах в яких замість лінз вставлені оцінки різного порядку» – вважає учитель Шалва. Доброзичлива посмішка, спокійне похитування головою, що підтверджує згоду, вираз здивування, засмучення – все це підбадьорює дітей вселяє в них надію, примушує замислитись.

З приводу оцінювання кілька порад:

- нехай оцінок буде менше, але кожна з них буде вагомішою, значнішою;
- ніколи не ставте незадовільної оцінки, якщо учень не міг через ті чи інші умови, обставини опанувати знання. Ніщо так не пригнічує дитину, як усвідомлення безперспективності;
- ніколи не поспішайте з незадовільною оцінкою;
- ніколи не ставте ніяких оцінок, якщо знання учня туманні, є неясності. Так пропонував Василь Сухомлинський починати молодим учителям.

Учителю слід оцінювати не тільки результат навчальної праці дітей, але й особливо їх старанність, бажання долати труднощі, виявляти самостійність.

Н.П. Свєрдлик,
методист методичного кабінету
відділу освіти Монастирищенської районної ради

ЗАСОБИ І МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ШКОЛИ

Згідно з педагогічним словником, адаптація – це пристосування дитини до умов і вимог школи, які для неї є новими порівняно з умовами дитячого навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

Початок навчання дитини в 1-му класі – складний і відповідальний етап у її житті. Адже відбувається дуже багато змін. Це не тільки нові умови життя та діяльності – це й нові контакти, нові стосунки, нові обов'язки. Змінюється соціальна позиція: був просто дитиною, тепер став школярем. Змінюється соціальний інститут навчання і виховання: не садочок чи бабуся, а школа, де навчальна діяльність стає провідною, обов'язковою, соціально значущою та оцінюваною, такою, що розширює права і обов'язки дитини, її взаємостосунки з навколишнім середовищем.

Змінюється життя дитини: усе підпорядковується навчання, школі, шкільним справам.

Пристосування (адаптація) дитини до школи відбувається не одразу. Не день і не тиждень потрібно для того, щоб при звичаїтис до школи по справжньому. Це досить тривалий процес, пов'язаний зі значним напруженням усіх систем організму. Лише через 5 - 6 тижнів поступово підвищуються та стають більш стійкими показники працездатності, у дитини спадають напруження та тривожність.

Залежно від стану здоров'я, сімейної ситуації, відвідування чи не відвідування дитячого садка адаптація до школи, до нових умов життя може мати різний перебіг.

Безумовно, першокласники, що відвідували дитячі заклади, значно легше адаптуються до школи, ніж «домашні», які не звикли до тривалого перебування в дитячому колективі, до певного сталого режиму. Легше проходить період пристосування до школи і краще вправляються з розумовими

та фізичними навантаженнями здорові діти. Але на жаль, сьогодні лише 20–25% дітей ідуть до школи здоровими. Решта ж мають різноманітні порушення та відхилення в стані здоров'я.

Тож зрозуміло, чому процес адаптації проходить з певними ускладненнями й затягується на більш тривалий термін.

У дослідженні Г.Чуткіної виділено 3 рівні адаптації дітей до школи. (Опис рівнів адаптації наведено з кн. О.Проскури «Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками».) Звернімо увагу на їх зміст і основні показники.

Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: правила і вимоги сприймає адекватно; навчальний матеріал засвоює легко; глибоко і повно оволодіває програмовим матеріалом, розв'язує ускладнені задачі, чемний, уважно вислуховує вказівки, пояснення вчителя; доручення виконує охоче й сумлінно, без зовнішнього контролю; виявляє високу зацікавленість до самостійної навчальної роботи, готується до всіх уроків; має у класі позитивний статус.

Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: відвідування уроків не викликає в нього негативних переживань розуміє навчальний матеріал, коли вчитель пояснює його досить детально і наочно; засвоює основний зміст програми з усіх предметів, самостійно розв'язує типові задачі; зосереджений і уважний під час виконання завдань, доручень, вказівок учителя, разом з тим потребує контролю з боку дорослого; зосередженим буває тільки тоді, коли робить щось цікаве для себе; майже завжди готується до уроків і виконує домашні завдання; доручення виконує сумлінно; дружить з багатьма однокласниками.

Низький рівень адаптації. Першокласник негативно або байдуже ставиться до школи: часто скаржиться на здоров'я, погане самопочуття, ш в нього переважає пригнічений настрій; спостерігаються порушення дисципліни; матеріал, який пояснює вчитель, засвоює фрагментарно; самостійна робота з підручником викликає труднощі, під час виконання самостійних завдань не виявляє до них інтересу; до уроків готується и нерегулярно, потребує постійного контролю, систематичних нагадувань і спонукань як з боку вчителя, так і з боку батьків; може зберігати працездатність і увагу за наявності тривалих пауз для відпочинку; для розуміння нового матеріалу і розв'язування задач за зразком потребує значної допомоги вчителя і батьків; доручення виконує під контролем і без особливого бажання; пасивний, близьких друзів не має, знає імена й прізвища лише частини однокласників. Зрозуміло, що є досить тісний причиново-наслідковий зв'язок між рівнем адаптації школяра і системою тих чинників, умов, у яких він виховувався.

Учні, яким важче при звичаїтися до школи, потребують особливої уваги та індивідуальної підтримки з боку як учителя, так і психолога.

З цією метою в школах ведеться психологічне спостереження за першокласниками, проводиться експертне оцінювання рівня адаптованості, учнів, в якому експертами виступають вчителі.

Маючи перед собою опис рівнів адаптації, вчителі заповнюють спеціальні бланки, оцінюючи кожного учня і даючи, таким чином, додаткову інформацію

психологові. Потім ці дані аналізуються і психолог має можливість на підставі власних спостережень, даних психологічного обстеження та експертних оцінок вчителів виявити, сформувані спеціальну групу (її ще називають «групою ризику») для спеціальних коригуючих занять, аби запобігти дезадаптації цих дітей.

Також ми використовували анкету для визначення рівня шкільної мотивації першокласників. В анкету входило 10 питань, що відображали ставлення дітей до школи і навчання. На основі відповідей кожного учня відносили до одного з п'яти рівнів шкільної мотивації:

- Висока шкільна мотивація (25-30 балів);
- Нормальна шкільна мотивація (20-24 бали);
- Позитивне ставлення до школи, але переважає поза навчальна мотивація (15-19 балів);
- Низька шкільна мотивація (10-14 балів);
- Негативне ставлення до школи, дезадаптація (менше 10 балів).

Питання анкети були побудовані за закритим типом і передбачали вибір одного з трьох варіантів відповіді. При цьому відповідь, що свідчить про позитивне ставлення до школи, оцінювалася у 3 бали. Нейтральна відповідь – 1 бал. Відповідь, що свідчила про негативне ставлення до школи – 0 балів. У зв'язку з недостатньою сформованістю у першокласників навичок читання ми змінили форму проведення анкетування з письмової на усну, й у зв'язку з цим анкета набула характеру бесіди-інтерв'ю.

Використання у процесі малюнкової методики ґрунтується на наступному. Ми пропонували школярам намалювати вдома два малюнки: «Про найцікавіше» і «У школі». Необхідність використання для діагностики двох малюнків пояснювалася тим, що по-перше, вони показували уміння школяра малювати; по-друге, давали змогу порівняти два малюнки за кольором, а, отже, точніше визначити емоційне ставлення до зображуваного; по-третє, включення шкільної теми у малюнок «Про найцікавіше» свідчило про яскраво виражене позитивне ставлення до школи і, відповідно, сформовану мотиваційну готовність до шкільного навчання.

Для діагностики мотивації учіння першокласників відносно кожного із виділених показників ми використовували два види характеристики малюнків:

- формальні характеристики, що виявляли емоційне ставлення до школи;
- змістовні характеристики, що виявляли ставлення школярів до навчання.

Ми враховували такі формальні характеристики малюнка: колір (темні, холодні кольори вважалися проявами негативних емоцій; світлі, теплі тони – проявом позитивного ставлення до зображуваного); старанність промальовування деталей (при позитивному ставленні малюнок детальний, старанний); творче чи формальне ставлення до виконання малюнка; динамічність малюнка, свобода його композиції, наявність сюжету, його завершеність. Додатковими характеристиками емоційного ставлення до

зображення були: використання орнаментів і симетричних композицій для вираження позитивного ставлення до зображеного; гіперболізація, перебільшення реальних розмірів значущого елемента предмета.

Змістовними характеристиками були такі: кількість малюнків «У школі» (якщо учень приніс один чи кілька малюнків «Про найцікавіше» і ні одного малюнка «У школі», незважаючи на нагадування, це свідчило про негативне ставлення до навчання; якщо учень за власною ініціативою приніс більше одного малюнка на шкільну тему, це свідчило про позитивне ставлення до навчання); включення шкільної теми в малюнок «Про найцікавіше» (якщо включена, це свідчить про дуже позитивне ставлення до учіння); момент шкільного життя, відображений на малюнку (урок; перерва, ситуація, зовні пов'язана зі школою («втеча від школи» (при зображенні лише шкільного будинку)); малюнок на тему із зміненою назвою «До школи»)).

Зміст малюнка учня оцінювався за цими характеристиками з погляду виразності позитивного чи негативного ставлення до учіння. Якщо зображувався урок, це могло бути показником позитивного ставлення до учбової діяльності; якщо перерва чи інші позаурочні ситуації – для учня значущою є не учбова, а, наприклад, ігрова діяльність.

Важливою характеристикою для аналізу малюнка була відображеність змісту навчання: наявність деталей, пов'язаних з окремими шкільними предметами; наявність деталей, що свідчать про орієнтацію на оцінку. Наявність цих характеристик могла свідчити про те, що навчання є для школяра особистісно значущою діяльністю.

Також важливою була відображеність спілкування з іншими: учителем; ровесниками; зображений автор малюнка; зображений вчитель з учнями; зображений будь-який учень того ж класу, але не автор малюнка. Можливі варіанти включення суб'єктів у зміст малюнка інтерпретувалися по-різному залежно від змісту малюнка загалом. Однак зображення вчителя свідчило про його особистісну значущість для школяра.

Виявлені формальні та змістовні характеристики не були рівнозначними для діагностики навчання першокласників. Серед формальних характеристик малюнка визначальне значення мав колір. Серед змістовних характеристик малюнка вичерпну інформацію про значущість учіння давало, наприклад, внесення шкільної теми в малюнок «Про найцікавіше». Для адекватної інтерпретації змісту малюнка за виділеними показниками ми проводили додаткову бесіду, пов'язану з уточненням його змісту.

Узагальнення та інтерпретація даних діагностичних досліджень дає нам змогу змістовно охарактеризувати ефективність пропонованого підходу та проаналізувати його результати.

На початку навчального року ми за допомогою індивідуальної бесіди з дитиною з'ясовували, чи має дитина бажання стати школярем, що вона знає про школу, про шкільні вимоги. Бесіда включала такі запитання: чи хоче дитина йти до школи; чому; де їй цікавіше, де вона почувається краще – у дитячому садку чи в школі; чому; чи знає вона, що роблять діти в школі; що ще дитина знає про школу; як готується до школи тощо.

Отримані відповіді дітей ми поділили на три групи.

Першу групу склали відповіді, в котрих бажання йти до школи, стати школярами, вчитися поєднувалося із адекватними уявленнями про школу. Наприклад, діти відповідали: «Усім потрібно вчитися у школі, щоб, коли виростеш, добре працювати»; «Хто добре вчиться у школі, той зможе стати лікарем, учителем, будувати літаки, машини»; «Щоб добре вчитися, потрібно старатися, уважно слухати вчителя на уроці і вдома виконувати його завдання, а з іграшками бавитись, коли все зробиш»; «Щоб отримати п'ятірку, треба докласти зусиль»; «Добре і у садочку, і в школі, тільки у садочку діти маленькі, вони граються, а у школі діти вчаться – писати, читати, лічити; і хоч я теж умію читати й лічити, але в школі навчуся, як дорослий».

Другу групу склали відповіді, в яких бажання дитини йти до школи, прагнення стати школярем поєднувалося з поверхневими уявленнями про школу, з окремими яскравими враженнями, неістотними для вимог школи: «У школі цікаво, там багато дітей, вчителька ставить їм п'ятірки»; «Мені вже купили форму і портфель»; «У школі краще, ніж у дитячому садку, там не потрібно спати, після уроків можна бігати на подвір'ї, скільки захочеш»; «Мені подобаються у школі перерви – можна виходити у коридор».

Третю групу склали відповіді, що свідчили про начебто правильне уявлення дітей про ті вимоги, які ставить школа, і разом з тим викривали їхні побоювання і навіть страхи: «Я боюсь, що не почую, що говорить вчителька»; «Я, напевне, не зумію зробити те, що вчителька скаже»; «У школі дуже важко, я не знаю, чи хочу йти до школи, якось страшно».

Ми враховували, що правильне уявлення дитини про школу і відповідні мотиви учіння формуватимуться безпосередньо у процесі учбової діяльності. Однак ті передумови, з якими діти починають вчитися, багато в чому визначають як їхні майбутні досягнення, так і труднощі.

Дітей, відповіді яких належать до другої групи, найчастіше очікують значні труднощі. Їхнє бажання йти до школи було викликане привабливими зовнішніми атрибутами. Певних радикальних змін у власній поведінці, у ході занять, пов'язаних з необхідністю узгоджувати їх з вимогами школи, вони не передбачали. І, отже, від самого початку таких дітей у школі можуть спіткати більші чи менші розчарування – і позитивну оцінку не «заробиш», і крутитися не можна, і вчителька не хвалить, і завдання потрібно виконувати охайно й ретельно, а до всього цього не було готовності. Якщо вчитель своєчасно не зуміє надати таким дітям відповідну допомогу, постійно робитиме зауваження, виявлятиме свою невдоволеність, то труднощі, з якими стикаються діти, можуть стати для них тривалими, іноді навіть вони їх самотужки подолати не зможуть. Все це буде мати негативні наслідки.

На питання «Чи цікаво тобі в школі?» усі шестирічні діти відповіли позитивно, але, разом з тим, варто зазначити, що багато дітей відповідали стверджувальним кивком голови або вигуком «Ага!», «Угу!» – така форма діалогу шестирічок з учителем спостерігалася дуже часто. Зміст позитивного ставлення до школи у дітей також був різний. Так, близько третини першокласників зуміли виокремити відповіді особливості організації шкільного

життя, учбової діяльності, в руслі якої у них формуються пізнавальні мотиви (подобаються уроки – як ми пишемо, складаємо слова, розмальовуємо в книжці предмети, вчимося працювати з картками). Можна зробити висновок, що діти, які дають такі відповіді, вже мовби здійснили психологічний перехід із дитячого садка до школи, оскільки міркують з позиції школяра. Частина дітей ще перебуває в стані цього переходу, для них важливі шкільні заняття, однак вагомими залишаються і дошкільні справи (в школі цікаво вчитись і гратись; подобаються і уроки, й ігри; на перервах краще, бо тоді можна гратись). Разом з тим дітей школа приваблює особливостями життя, характерними і для дитинства (подобається на продовженому дні, перервах, цікаво, коли загадки загадують, з дітьми гратись).

Передусім слід зазначити, що більшість дітей вважають, що у школі їм краще, ніж у дитячому садку. До того ж багато хто з них адекватно аргументує: «У школі є уроки, ми вчимося писати букви і слова, а в дитсадку писати тільки кружечки; в школі – зошити, парти, дошка, а в дитсадку дошка маленька». Частина дітей відповідає, що у школі цікавіше, діти розумніші. Іноді аргументація пов'язана зі специфічними режимними моментами: в дитсадку треба спати; в школі дітям не погрожують: «Не підеш на прогулянку!» Деякі діти вважають, що добре і в дитячому садку, і у школі. Трапляються поодинокі випадки, коли діти вважають, що краще в дитсадку, тому що там немає уроків.

Такий зміст відповідей характеризує динаміку формування у першокласників ставлення до школи – від стійкого підкреслювання переваг дошкільних занять до рівномірного розподілу інтересу між дошкільними і шкільними видами діяльності, услід за яким відбувається формування стійкого позитивного ставлення до суто шкільних занять. Цей висновок підтверджують і відомості про те, які уроки найбільше подобаються шестирічним дітям: частина дітей віддає перевагу суто шкільним предметам – читанню, писанню, до того ж пояснюють вибір, спираючись на той зміст діяльності, що відповідає учбовому процесу в цей період («коли вчимо букву «ен», то спочатку вчителька пише у зошиті зразок, а тоді і мені потрібно написати рядок або два»); деяким дітям найцікавіше на уроках малювання, хоча пояснення у них скупі; частині дітей найбільше подобаються уроки трудового навчання, пояснення тут розгорнуті, включають орієнтацію і на процес, і на результат роботи («мій улюблений урок – трудове навчання, можна наклеїти пташку і грибочок, виліпити кошик чи навіть фігурку людини, клеїти, вирізати»); деякі діти найкраще почуваються на уроках фізкультури, музики.

Таким чином, більшість шестирічних першокласників віддає перевагу тим урокам, на яких виконують практичну предметну діяльність, спрямовану на виготовлення чи зображення конкретного предмета, а також фізкультурі й музиці – ці уроки забезпечують наступність між учбовим процесом у школі й заняттями у дошкільному закладі.

Слід особливо відзначити той факт, що шестирічні діти на тлі загального позитивного ставлення до навчання називають також уроки, які їм не подобаються (фізкультура, ознайомлення з навколишнім, читання, музика, математика, праця, малювання). Те, як діти пояснюють, чому їм не подобається

певний урок («математика – дуже довгий урок, усі діти втомлюються, і в них, і в мене не виходить говорити, скільки зайчиків і морквинок»); «читання – дуже важко читати», «письмо – там пишуть і пишуть, навіть не дають перепочити, а все одно нічого не виходить», «праця – важко клеїти, клей розмазується, і вирізати важко, я рівно не вмю»), дає змогу побачити, що вони чітко виокремлюють, фіксують реальні труднощі, пов'язані з конкретним предметом. Таке виокремлення труднощів свідчить про їхнє усвідомлення. Зрозуміло, що ці труднощі впливають з невідповідності дитини до того чи іншого виду діяльності. Разом з тим, сам факт їхнього виділення, усвідомлення, конкретизації можна розглядати як психологічну передумову готовності до оволодіння вміннями і навичками, властивими для шкільних видів діяльності.

Ставлення до вчителя у шестирічок позитивне, хоча в його основі також виявився різний зміст («вчителька нас багато чого вчить, цікаві уроки проводить, а найкраще – трудове навчання і малювання», «вона хоче, щоб ми усі вчилися на «12», іноді похвалить, іноді посварить», «вона дуже гарна, у неї красивий одяг і волосся красиве», «іграшки дає, в театр з нами ходить»).

Як видно з поданих відповідей, шестирічні першокласники вже здатні помічати у вчителя ті якості, що є суттєвими в його роботі, і на цій основі будувати своє ставлення до нього. Однак такий рівень ставлення виявився лише у частини дітей; деякі діти відзначають зовнішню привабливість вчителя. У більшості шестирічок ставлення до вчителя формується на підставі різного ступеня особистого комфорту, особистих стосунків з ним.

З метою формування позитивної мотивації навчання першокласників шкільними психологами розроблена програма, яка складалася із 10 занять. Ця програма зможе допомогти дітям розвинути компоненти мотиваційної готовності і дасть змогу дитині в подальшому легко і швидко впоратись із труднощами у навчанні.

Успішній адаптації першокласника до школи сприяє правильна організація навчально-виховного процесу:

- наявність матеріальної бази (класна та ігрова кімнати, спальня, окреме приміщення для рухливих ігор, роздягальня, туалет);
- чітке дотримання режиму дня (рухова активність, денний сон, процедури для загартування, прогулянки, ігри, відсутність домашніх завдань). Цей режим дня дещо схожий на той, який був у дитячому садку, до якого діти звикли;
- забезпечення оптимального гігієнічного мікроклімату навчальних кімнат (температура, світловий коефіцієнт, вологість повітря, відсутність стороннього шуму), що запобігає стомлюваності та захворюваності дітей;
- врахування у навчальній роботі вікових особливостей шестирічок, зокрема, їх здатність до активного довільного сприймання не більше ніж 15 хвилин, потім – розслаблення і зміна діяльності;
- врахування рівня розвитку і стану здоров'я кожної дитини для забезпечення індивідуальної роботи;

- створення в класах шестирічок особливо комфортного психологічного мікроклімату, який сприятиме позитивному емоційному стану дитини;
- розроблена система діагностики процесу адаптації першокласників дає змогу здійснювати індивідуальний підхід до кожної дитини та своєчасно надавати професійну допомогу.

Робота з батьками **Батьківська підтримка першокласників** **(рекомендації для батьків)**

Дуже важливо, щоби батьки пам'ятали про те, що, обговорюючи з дитиною її поведінку, вони повинні намагатись підкреслити, що взагалі задоволені дитиною як особистістю. Це можна зробити, кажучи: «Ти припустився декількох помилок, але подивись, як ти...». Цим протиставленням батьки дають дитині зрозуміти, що помилки робити можна, але їх більше цікавлять успіхи дитини, а не її помилки.

Батьки повинні користуватись тими словами, які працюють на розвиток «Я-концепції» та почуття адекватності дитини. Протягом дня батьки мають декілька можливостей для створення в дитини почуття власної корисності й адекватності. Один шлях полягає в тому, щоби продемонструвати дитині ваше задоволення від її досягнень або намагань. Інший шлях – навчити дитину справлятися з різними задачами. Цього можливо досягти, створивши в дитини установку «Ти можеш це зробити».

Отже уникайте, остерігайтесь деяких невдалих реплік на адресу своїх дітей. Аналізуйте свої дії та щовечора пригадуйте, скільки разів ви сказали дитині:

- я зайнята;
- подивися, що ти наробив;
- не говори так швидко;
- це треба робити не так;
- неправильно;
- коли ж ти навчишся?!;
- скільки разів я тобі казала;
- ні, я не можу.

Уникаючи цих реплік, ви зможете підтримати свою дитину, додаючи їй впевненості, що ви до неї небайдужі.

Якщо навіть дитина і не дуже успішно справляється з чим-небудь, батьки повинні дати їй зрозуміти, що їх почуття по відношенню до дитини не змінились.

Корисними можуть бути такі висловлювання:

- Мені було би дуже приємно спостерігати за тим, що відбувається!
- Якщо щось трапиться не так, як тобі хотілось, для тебе це було добрим уроком.

- Усі ми люди, і всі ми робимо помилки. Врешті-решт, виправляючи свої помилки, ти теж учишся.

Для того щоби показати віру в дитину, батьки повинні мати мужність і бажання зробити наступне:

- забути про минулі поразки дитини;
- допомогти дитині набратися впевненості в тому, що вона справиться з поданою задачею;
- дозволити дитині почати «з нуля», спираючись на те, що батьки вірять в неї, в її здібності досягти успіху;
- пам'ятати про минулі успіхи та повертатись до них, а не до помилок.

Дуже важливо піклуватись про те, щоб створити дитині ситуацію з гарантованим успіхом. Можливо, це буде вимагати від батьків деякої зміни вимог до дитини, але справа того варта. Треба чітко усвідомлювати, що успіх породжує успіх і підсилює впевненість у своїх силах як у дитини, так і в батьків.

Отже, для того, щоби підтримати дитину, необхідно:

1. Спиратись на сильні сторони дитини.
2. Уникати підкреслення невдач дитини.
3. Показувати, що ви задоволені дитиною.
4. Уміти та бажати демонструвати любов до дитини.
5. Уміти допомогти дитині поділити великі завдання на більш мілкі, такі, з якими вона може впоратись.
6. Проводити більше часу з дитиною.
7. У взаємовідносинах з дитиною активно використовувати гумор.
8. Знати про всі спроби дитини, які вона здійснила, щоби впоратись аз завданням.
9. Уміти взаємодіяти з дитиною.
10. Дозволяти дитині самій розв'язувати проблеми там, де це можливо.
11. Уникати дисциплінарних заохочень і покарань.
12. Приймати індивідуальність дитини.
13. Проявляти емпатію (розуміння відношень, почуттів, психічних станів іншої особи) і віру у вашу дитину.
14. Демонструвати оптимізм. Існують слова, які підтримують дитину, і слова, які руйнують її віру в себе.

Наприклад, слова підтримки:

- Знаючи тебе, я впевнений, що ти все зробиш добре.
- Ти робиш це дуже добре.
- У тебе є деякі думки з приводу цього. Чи готовий ти почати?
- Це серйозний виклик, але я впевнений, що ти готовий до нього.

Підтримувати можна за допомогою:

- окремих слів («добре», «акуратно», «прекрасно», «чудово», «вперед», «продовжуй»);

- висловлювань («Я пишаюсь тобою», «Мені подобається, як ти працюєш», «Це дійсно прогрес», «Я задоволений твоєю допомогою», «Дякую», «Усе іде чудово», «Добре, дякую тобі», «Я задоволений, що ти в цьому приймав участь», «Я задоволений, що ти намагався це робити, хоча все вийшло зовсім не так, як ти цього очікував»);
- дотиків (поплескати по плечу; доторкнутись до руки; м'яко підняти підборіддя дитини; наблизити своє обличчя до її обличчя; обійняти її);
- спільних дій, фізичної взаємодії (сидіти, стояти поруч з дитиною; м'яко вести її; гратися з нею; слухати її; їсти разом з нею);
- виразу обличчя (посмішка, підморгування, кивок, сміх).

Дитина – це не просто інша людина, це – зовсім інший психологічний простір, якісно відмінне світосприйняття. Тому дуже важливо батькам при навчанні дітей у першому класі дотримуватись певних правил (бо відомо, що початок – то половина справи), щоб зберегти психічне здоров'я дитини, реалізуючи її творчі здібності.

Любіть дитину. Не забувайте про тілесний контакт з дитиною. Знаходьте радість у спілкуванні з нею. Дайте їй місце в родині.

Нехай не буде жодного дня без прочитаної разом книжки (день варто закінчувати читанням доброї, розумної книги).

Розмовляйте з дитиною, розвивайте її мовлення. Кожного дня цікавтесь її справами, труднощами, проблемами, переживаннями, досягненнями.

Заохочуйте, створюйте умови, дозвольте дитині малювати, розфарбовувати, вирізати, наклеювати, ліпити, працювати з конструктором.

Відвідуйте з дитиною театри, музеї (достатньо одного залу, щоб не втомлювати, поступово за декілька разів оглядаючи всю експозицію), організуйте сімейні екскурсії містом, населеним пунктом, селом.

Віддавайте перевагу повноцінному харчуванню дитини, а не вишуканому, дорогому одягу.

Обмежуйте перегляд телепередач до 30 хвилин на день, регламентуйте роботу біля комп'ютера, віддаючи перевагу обов'язковій прогулянці на свіжому повітрі.

Привчайте та спрямовуйте дітей до самообслуговування, формуйте трудові навички та любов до праці (підтримуйте бажання та ініціативу дитини допомогти вам).

Не робіть з дитини лише споживача, виконавця, байдужого спостерігача, нехай вона буде рівноправним членом родини зі своїми правами та обов'язками.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

«Здоров'я – це не все, але все без здоров'я – ніщо»

Сократ

*«Людина – найвищий продукт земної природи.
Але для того, щоби насолоджуватися скарбами
природи, людина має бути здоровою, сильною
та розумною.»*

І. Павлов

Здоров'я – найдорожчий скарб, який дає людині природа від народження і на довгі роки життя. Отже, чи не найголовнішим призначенням вчителів, вихователів, батьків, власне, усіх, хто має вплив на дітей, є закріплення у свідомості і у повсякденному житті важливої ідеї здорового способу життя і формування навичок відповідної поведінки. Тому в Законі України «Про загальну середню освіту» серед інших завдань шкільної освіти стоїть і завдання: «...виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я учнів».

Проблема здоров'я на особистісному й суспільному рівнях сьогодні набула широкого масштабу й розглядається як така, що кардинальним чином впливає на подальший розвиток людства. Особливе занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я молодших школярів. За даними НАН України, абсолютно здорових учнів початкових класів на сьогодні лише 5% . Результати медичного обстеження учнів навчальних закладів м. Канева стверджують, що:

- порушення зору мають – 253 учні (20,9%);
- шлунково-кишкові захворювання – 183 (15,1%);
- нервові захворювання – 180 (15%);
- серцево-судинні захворювання – 170 (14%);
- гіперплазія щитовидної залози – 147 (12,1%);
- порушення постави – 113 (9,3%);
- тубінфікованість – 55 (4,5%);
- анемія – 32 (2,6%).

Загальна кількість хворих дітей – 64,4% (оперативні дані на 01.01.2010р.).

Причинами цього є:

- наслідки Чорнобильської катастрофи,
- забруднення природного середовища,
- катаклізми техногенного характеру,

- порушення режиму харчування,
- погіршення побутових умов,
- зниження рухової активності,
- надмірні навчальні навантаження,
- психологічна напруга.

Гострою проблемою сучасного суспільства стало поширення серед неповнолітніх шкідливих звичок, зростає кількість дітей-споживачів наркотиків, токсичних речовин, тютюну, алкоголю, хворих на СНІД.

Враховуючи те, що 70% свого часу дитина перебуває в школі, саме школа повинна давати знання та вміння організувати правильний здоровий спосіб життя, діагностувати, берегти та покращувати здоров'я дітей. В.О.Сухомлинський писав: **«Піклування про здоров'я – це найважливіша справа вихователя»**. В умовах школи важливо навчити школярів використовувати резервні сили свого організму, навчити жити в суспільстві здоровою людиною, налагоджувати стосунки, спілкуватись із людьми, передбачати наслідки своєї поведінки, вміти приймати своєчасні рішення. Природно, що в екстремальних ситуаціях людина поводиться так, як її навчили. Адже внаслідок недосвідченості багатьох із нас, через невміння аналізувати те, що відбувається навколо, та робити умовиводи і приймати в будь-яких умовах своєчасні доцільні рішення, небезпечна ситуація для того, хто в ній опинився, може закінчитися трагічно.

Основна робота з реалізації цього завдання покладається на вчителів початкової школи. Молодші школярі найбільш сприйнятливі до навчальних впливів, тому доцільно використовувати цей вік для навчання дітей основам здорового способу життя. Слід звернути увагу на всі складові здоров'я: фізичну, психічну, соціальну, духовну. Навчання проводити на всіх уроках, ГПД, виховних годинах, під час екскурсій, прогулянок, на перервах, а не тільки під час викладання курсу «Основи здоров'я», уроків фізкультури.

Досить добрий організаційний, виховний та оздоровчий ефект дає гімнастика перед заняттями, яку бажано проводити в школі за 20 хв до початку уроків.

Фізкультхвилинки під час уроків сприяють підвищенню розумової й фізичної працездатності учнів. Видатний російський вчений-педагог К.Д.Ушинський зазначив: «Дайте дитині трохи порухатися, і вона знову подарує вам 10 хвилин уваги, а десять хвилин жвавої уваги, якщо ви зуміли їх використати, дадуть вам більше, ніж цілий тиждень напівсонних занять».

У зв'язку з цим класоводи відводять на кожному уроці, особливо третьому і наступних, 1-2 хв. для проведення фізкультхвилинок. Організоване проведення ігор, змагань та фізичних вправ на великих перервах є важливим фізкультурно-оздоровчим засобом у режимі шкільного дня. Відомо, що ефективність відпочинку учнів і підготовки їх до навчання залежить від того, як вони проводять перерви.

Під час великих перерв рекомендується добирати фізичні вправи у відповідності з віковими можливостями школярів. Але пропаганда здорового

способу життя матиме позитивні результати тоді, коли проводитиметься у ненав'язливій формі. За даними соціологічного дослідження, найефективнішою формою навчання дітей називають ігри (60%). Запровадження ігрових форм допоможе виробити у дітей звичку дбати про своє здоров'я..

У процесі формування навичок здорового способу життя важливо керуватися такими пріоритетами: вірити в цінність кожної дитини; дотримуватись конфіденційності; надавати позитивну інформацію; бути порадиником, а не моралістом; поважати думку й позицію дитини; акцентувати увагу дитини на власних позитивних рисах, характеристиках і здобутках.

Завданням кожного навчального закладу освіти має бути забезпечення здорового способу життя всьому шкільному колективу завдяки створенню такого навколишнього середовища, яке сприяло б зміцненню здоров'я.

Карлик Г.В.,

методист міського методичного кабінету відділу освіти Золотоніської міської ради

ВПРОВАДЖЕННЯ ЛІКУВАЛЬНО-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ «ПІСНЕЗНАЙКА» У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Видатний вітчизняний педагог В.О.Сухомлинський писав: «Я не боюсь ще й ще раз повторювати: турбота про здоров'я – це найголовніша праця вчителя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили. Якщо виміряти всі мої турботи й тривоги про дітей протягом перших чотирьох років навчання, то добра половина їх про здоров'я».

Інтенсивність навчального процесу в сучасних школах, соціально-економічні, екологічні умови вимагають від організму молодшого школяра максимальної віддачі, пов'язаної з навчальним навантаженням. Традиційні форми навчання не завжди дають змогу педагогові враховувати психофізіологічні можливості дитини. Виникає внутрішній конфлікт, погіршується сприйняття і запам'ятовування учнем певної інформації. Це може бути головною причиною шкільного невстигання і навіть втрати дитиною інтересу до навчання, погіршення здоров'я.

У нашій країні практично немає здорових учнів. До школи приходять 70% хворих дітей, 40% з них мають хронічні захворювання. За даними медичних обстежень найчастіше в дітей страждає нервова, ендокринна система, мають місце порушення постави, зору. Такі діти потребують особливо комфортних, розвиваючих та корекційних методик навчання.

Міжнародний інноваційний центр гармонійного розвитку людини разом з провідними вітчизняними педагогами, психологами, медиками в Україні започаткували та апробували протягом 3,5 років і впровадили в життя технологію гармонійного розвитку дитини. Це музико-терапевтична педагогіка «ПіснеЗнайка», унікальна технологія, яка робить навчання цікавішим і

доступним, сприяє полегшенню взаємовідносин і дітей, і їхніх батьків, і учителів. «ПіснеЗнайка» – комфортне, розвиваюче і корекційно-оздоровче навчання. Воно є універсальним для дітей різного віку та ступеню розвитку. З одного боку воно активізує центри уваги, пам'яті, мислення, мовлення, а з другого – гармонізує особистість в цілому.

У 2004 – 2005 навчальному році вчителі початкових класів міста Золотоноші Черкаської області з цікавістю ознайомились із музикотерапевтичною педагогікою «ПіснеЗнайка». На базі ЗОШ I-III ступенів №3 м. Золотоноші (2006-2007 н.р.) здійснювалась експериментальна робота за авторською програмою «Природа – очима душі» на основі МТП «ПіснеЗнайка» (вчитель вищої категорії Котишева Наталія Григорівна). Програма складається із 4 модулів (1 модуль – «Пізнай себе», 2 – «Сонячна система», 3 – «Планета Земля і Місяць», 4 – «Охорона навколишнього середовища»). Кожен з них включає систему доступних до молодших школярів фактів, уявлень, понять з теми «Всесвіт» і у вигляді гри, пісні, рухової діяльності пов'язує наукові знання з духовним вихованням учнів. На такому уроці – обов'язкове підсумкове творче завдання для дітей (виконання малюнків, аплікацій, колажів...). У ході експерименту учні дізнались про проблеми свого фізичного стану, про те як запобігти їм, правила поведінки людини в природі, планети Сонячної системи, навчились розрізняти форми земної поверхні. В школярів підвищився інтерес до навчання, посилилась увага, збагатився духовний світ дітей, зникла тривожність. Котишева Наталія Григорівна неодноразово ділилась досвідом роботи по впровадженню МТП «ПіснеЗнайка» на конференціях різних рівнів.

Авторська програма «Природа очима душі», система уроків модуля №2 «Сонячна система» представлена на виставці ППТ. Робота взяла участь у XII міжнародній виставці навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні -2009».

Весь творчий колектив вчителів початкових класів ЗОШ I-III ступенів №3 з ентузіазмом започаткував щоденне проведення перед уроками хвилинок аеробіки, використовуючи музичний потенціал МТП «Пісне Знайка», а також – тематичних фізкультхвилинок (для запобігання втомлюваності очей, для профілактики захворювання верхніх дихальних шляхів, для запобігання нежиті). Такі хвилинки здоров'я проводяться у всіх загальноосвітніх, спеціалізованих навчальних закладах.

У навчальних піснях не просто заримовані знання, вони містять приховані виховні установки, які діють ефективніше, ніж прямі настанови чи накази.

Учням сподобались пісні про царство цифр, математичних термінів. Усі школярі швидко вивчили числа, їх склад, геометричні фігури, забули про стомлюваність, стреси від перевантаження. На думку педагогів, ця інноваційна технологія допомагає задовольнити необхідну потребу шестирічок у русі, збільшує діапазон їх пізнавальних мотивів.

Приходько Тетяна Михайлівна (СШ№2) використовує багатий текстовий матеріал МТП для проведення слухових каліграфічних хвилинок, математичних диктантів «Ерудит». Її учні вміють працювати з довідниковою літературою, готують реферати з теми «Планети Сонячної системи», ведуть

збірник «Маленькі казки великого Всесвіту», працюють над проектом «Сонце», узагальнюючи матеріал у альбом «Сонце – душа всіх часів і Землі». Використовуючи пісенно-інформаційні матеріали інноваційної технології «ПіснеЗнайка», вчителі Шостак Тетяна Геннадіївна, Станова Олена Анатоліївна (СШ №2) організували дослідницьку роботу, провели прекрасні творчі звіти для батьків «Довкілля – неповторна казка», «У гостях у Сонечка». За висловом А. Паре «Веселі люди швидше одужують і довше живуть», а навчаючись за МТП «ПіснеЗнайка» учні отримують позитивні емоції, зменшується навантаження на органи зору, кісткову систему, відбувається врівноваження процесів збудження і гальмування в центральній нервовій системі, проходить значна економія часу.

В санаторній школі-інтернат використовують цю інноваційну технологію для оздоровлення дітей. Необов'язкове артистичне виконання пісень, навіть спів про себе звільняє учнів від стресу, є профілактикою застудних захворювань. Спів ніби масажує гортань та щитовидну залозу, при заїканні знімає спазми м'язів голосового апарату і дихання. Любов людини до пісні, покладена в основу МТП, є головною мотивацією прослуховування дитиною навчальної інформації у вигляді пісні. За висловом П.І.Чайковського «Там де слова безсилі, найкрасномовніше промовляє музика».

У ЗОШ I-III ступенів №6 працює «Школа здоров'я». Матеріали роботи узагальнено у тематичний посібник «Запрошуємо до школи здоров'я» (Бакай Ольга Миколаївна, Бігун Валентина Миколаївна, Карлик Галина Вікторівна). На основі музико-терапевтичної педагогіки розроблено систему уроків з предметів «Я і Україна», «Основи здоров'я», в які введено матеріали для релаксаційних пауз, фізкультхвилинок. Матеріали МТП дають змогу використовувати режим рухової діяльності школяра. Ще К.Д. Ушинський писав: «...Дайте дитині трохи порухатися і вона знову подарує вам десять хвилин уваги і якщо ви їх зуміли використати, вони дадуть вам в результаті більше, ніж цілий тиждень напівсонних занять».

З нетерпінням учні і педагоги міста Золотоноші чекають нових навчальних посібників музико-терапевтичної педагогіки «ПіснеЗнайка».

Сигида С.В.,
методист міського методичного

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Боротьба за знання найвищого татунку
розпочинається ще в дитячому садку,
в молодших класах, в сім'ї,
де проводиться діагностика
характерів, уподобань...
О.А. Захаренко*

Сьогодні потребує нового вчителя, здатного відчувати нові життєві тенденції, тримати руку на пульсі часу, добре орієнтуватися у пріоритетах сучасності, спрямованої на майбутнє.

Завдання нас, методистів, допомогти учителеві стати на найвищу сходинку педагогічної майстерності, дати вчасно поштовх, який викликає бажання йти вперед.

Ефективному розв'язанню цієї проблеми сприяє оптимальний вибір стратегії формування системи організації методичної роботи. Це: семінари-практикуми, майстер-класи, дискусійні клуби, творчі групи, клуби інтелектуального спілкування тощо.

Професійне становлення учителя початкових класів розглядаємо як послідовний, відкритий у просторі і неперервний у часі процес, який має забезпечувати кожному вчителю таке навчання, яке б дало змогу підвищити професійну кваліфікацію, виходячи з власних можливостей і вимог суспільства, сприяти загальному розвитку особистості.

Для цього використовуємо принципи інтеграції, системності, синергетики, соціальної детермінації, науковості, інформаційної достатності, гуманізації і психологізації, зворотного зв'язку, які є методологічним підґрунтям інноваційних змін щодо організації методичної роботи з учителями початкової ланки освіти у місті.

Основними напрямками нашої діяльності є:

- організація підвищення фахової майстерності учителів початкових класів та вихователів груп продовженого дня;
- формування соціально-психологічної і педагогічної культури педагогів у міжкурсовий період;
- здійснення постійного моніторингу показників роботи педагога;
- модернізація форм, змісту підготовки та розвитку професійної компетентності педагогічних кадрів, підготовка їх до роботи в сучасних умовах.

Практика доводить, що залучення педагога до нестандартних інтерактивних методичних форм роботи сприяє розвитку компетентності учителя, формує інноваційний творчий стиль аналітичного мислення. Тому проводимо педагогічні турніри «Десять кроків до ... відкриття!», «Від творчого

вчителя до творчого учня»; методичні естафети питань та відповідей «Стоп-кадр»; рольові та інтелектуальні ігри «Вчимося самі, вчимо дітей», «Методичне авторалі»; аукціон ідей «А я роблю так»; аналоги телевізійних передач: «Педагогічна кухня», гра «Найрозумніший», ток-шоу «Я все про шестирічок знаю»; усний журнал «Інтерактивні технології – данина моді чи вимога часу?»; методичний калейдоскоп «Світ диференціації»; педагогічний фестиваль «Зірки майстерності та творчості» та інші.

Оновлення змісту методичної роботи вбачаємо у наданні послуг:

- організаційний сервіс (проведення конкурсів, олімпіад, свят, педчитань, конференцій, місячників педагогічної майстерності, тижнів початкової школи тощо);

- методичний сервіс (організація навчання педагогів, адресне надання методичної допомоги, групова робота, проведення індивідуальних консультацій, видавнича діяльність);

- моніторинговий сервіс – проведення моніторингових досліджень (рівня навчальних досягнень молодших школярів, рівня організації методичної роботи з педагогами початкової ланки у закладі, рівня компетенції педпрацівника, рівня володіння комп'ютерною технікою);

- маркетинговий сервіс (визначення ступеня забезпечення запитів батьків молодших школярів, визначення потреб у підручниках, прогнозування змін освітніх запитів);

- експертний сервіс (експертиза навчальних програм 1-4 класів, підручників, діяльності учителів початкових класів та вихователів груп продовженого дня під час атестації та в міжатаестаційний період);

- консалтинговий сервіс (організація дослідно-експериментальної роботи в закладах освіти щодо апробації підручників, електронних засобів навчання молодших школярів; вивчення, впровадження в практику роботи перспективного педагогічного досвіду, наукових ідей, нових технологій навчання та виховання молодших школярів). Учителі початкових класів Сміли є учасниками Всеукраїнських експериментів: «Формування інтелектуальної культури особистості у межах навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу», «Психолого-педагогічні умови самореалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів».

Ми бачимо перспективу нашої діяльності. Це:

- активне формування інноваційного потенціалу, мотивації до професійної діяльності учителя початкових класів;
- полегшення адаптації педагога до кардинальних змін у освіті;
- підвищення рівня самоосвітньої діяльності учителя;
- формування потреби педагога у саморозвитку, самоактуалізації, життєтворчості.

Система методичної роботи з учителями початкової школи дає певні результати. Маємо переможців та призерів освітянських конкурсів обласного та Всеукраїнського рівнів: «Класний керівник року», «Початкова освіта – XXI сторіччя», «Учитель року».

Учителі швидко адаптуються до змін в освітньому процесі, виявляють професійну гнучкість, ефективно впроваджують інноваційні технології навчання і виховання молодших школярів.

Результативною є щорічна участь учителів початкових класів у виставках перспективного педагогічного досвіду «Сплітаємо вінок ідей» та «Освіта Черкащини».

Зростає активність виступів педагогів у періодичній пресі з досвіду роботи щодо організації сучасного навчально-виховного процесу.

Упродовж останніх п'яти років молодші школярі посідають призові місця в обласному етапі Міжнародного конкурсу з української мови ім. П.Яцика, показують гарні результати у міській олімпіаді «Обдарована дитина», покращуються результати Державної підсумкової атестації випускників початкової школи.

Безперечно, методична служба нашого міста виробила власну стратегію діяльності, має певні досягнення, позитивний імідж серед освітян.

Але світ навколо нас постійно змінюється.

Тому перебуваємо у постійному творчому пошуку, змінюємо та вдосконалюємо методи та форми роботи з педагогами, активізуємо свою діяльність для реалізації нашого першочергового завдання – забезпечення якості початкової освіти.

Л.Л. Красуцька,

методист районного методичного кабінету
відділу освіти Звенигородської райдержадміністрації

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ЕЙДОПЕДАГОГІКУ ТА ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Учитель приходить до школи, щоб запалити вогник у дитячих очах, щоб не залишити байдужими дитячі душі, щоб забарвити навчання радістю, щоб школа стала для дітей рідною. Коли починаєш працювати, здається, що тебе розуміють усі вихованці. І якщо згодом виявляється, що це не так, починаєш шукати те, що має зацікавити дітей. Школа для учнів – це їхнє життя із зимами, веснами і канікулами, це їхнє дитинство. Кожен приходить до школи зі своїм баченням світу. Для вчителя початкових класів найголовніше – зробити дітей духовно багатими, виявити здібності і розвивати творчість. Люди завжди шукають діяльності, де зможуть проявити себе, і потім творчо вдосконалюються. Усі залюбки займаються тим, що їм вдається...

Що ж таке творчість? Філософська енциклопедія твердить, що творчість як діяльність відкриває щось нове, те, чого не було раніше. Творчість є діяльністю людини, котра створює нові матеріальні та духовні цінності. «Високі прояви творчості до цього часу відомі лише обраним геніям людства, – писав відомий психолог Л.Виготський, – але в повсякденному житті творчість є необхідною умовою існування».

Творча людина проявляє себе ще змалку. Дитяча творчість відрізняється тим, що відкрите дитиною є новим для неї. Творча активність дитини не виходить, як буває у дорослого, з необхідності висловити накопичену життєву мудрість. Тому їхня участь у різних видах діяльності – необхідна умова розвитку творчості. Дітей задовольняє не оцінка за роботу, а радість, яка відчувається при виконанні, підтримка вчителя.

Без чого художник не може намалювати картину? Без фарб та без пензля. Поет не напише віршів без слова. І дитина не розвиватиметься творчо, якщо для цього не створені сприятливі умови. Створення умов для розвитку творчих здібностей учнів, їх всебічного гармонійного розвитку вважають головною метою педагогічної діяльності.

«У кожній дитині є сонце, тільки дозвольте йому світити», – стверджував видатний Д. Карнегі. У класі такі різні діти: кожен зі своїм сприйняттям навколишнього світу. Завдання вчителя початкових класів – допомогти їм пізнати. Чи реально це? Виявляється, реально, якщо створити на уроці умови для реалізації навчальних цілей різними цікавими шляхами, тобто створити світ добра і творчості. У результаті відбудеться не тільки розвиток природних індивідуальних здібностей школяра, а й розвинеться вільна, мисляча, творча особистість.

Існує система ТРІЗ – творчий розвиток індивідуальних здібностей учнів. Головна педагогічна ідея – це розкриття природних здібностей школярів та формування різнобічного розвитку творчої особистості, здатної приймати нестандартні рішення. Новизна полягає у забезпеченні взаємозв'язку методів навчання і шкільних програмах, які об'єднані спільною ідеєю – розвитку розумової діяльності. Сутність даної технології у тому, що на всіх ступенях навчання застосовуються два види діяльності учнів: навчальна, яка спрямована на оволодіння знаннями та вміннями необхідними для життя в суспільстві і творча діяльність, яка сприяє прояву у дітей втілення їхніх власних ідей, спрямованих на створення нового. Застосовуються: навчальні, ігрові, творчі завдання, тренінги і т.п. Тому велика результативність даної системи полягає у вирішенні проблем соціальної адаптації учнів, розвитку їхнього нестандартного мислення, формуванні ініціативної позиції, забезпеченні зацікавленості та можливості вибору .

Намагаючись на кожному уроці створювати проблемні ситуації, педагог повинен спланувати діяльність так, щоб учні і розвивали свою творчу індивідуальність, і вивчали власні можливості. При цьому намагатися довести до свідомості дітей головні принципи психодіагностики:

- загальна талановитість (не талановитих людей немає, а є зайняті не своєю справою);
- постійний пошук (якщо у вас щось виходить гірше, ніж у інших, – отже, повинно щось вийти краще. Шукайте!);
- не помиляється той, хто нічого не робить (кожна людина має право на помилку);
- неминучість змін (жодне судження про людину не може вважатися остаточним).

Ці принципи є своєрідним стимулом діяльності на уроках, що допомагають відповісти на запитання: «Хто я?»; «Чого я хочу?»; «Що я можу?».

Пам'ятаючи, що від природи всі діти різні, слід пропонувати таку систему завдань:

- взяти інтерв'ю,
- скласти тест,
- придумати нагороду для найактивнішим учням,
- підготувати повідомлення,
- створити власні міні-проекти.

Під час вивчення теми уроку доцільно використовувати діяльнісний підхід, при якому розвиток творчості може відбуватися тільки в діяльності. Ніякі знання послідовності виконання тих чи інших дій не можуть її сформулювати. Учні слід вводити в діяльність, створювати певні умови, залучаючи до пошуково-пізнавальної творчої роботи на основі педагогіки співпраці та педагогічної підтримки. Етапи рефлексії проводити, фіксуючи увагу учнів на таких моментах «Про що йшлося на уроці? Які проблеми розв'язувалися? Що нового дізналися? Що було корисного і цікавого?» Що це дає? По-перше, включається моторна пам'ять під час фіксації основних висновків пошукової діяльності на уроці, по-друге, стимулюється розвиток мовлення, фантазії, уяви. А це, допомагає виявити та розвивати надалі творчі нахили.

Не менш важливим для розвитку творчих та реалізації природних індивідуальних здібностей є психологічний клімат на уроці, ставлення вчителя до успіхів і помилок дитини. Атмосфера толерантності, доброзичливості, творчості стимулює розвиток вільно мислячої, творчої особистості. Саме в таких дітях закладено наш соціальний прогрес, нашу культуру.

Реалізація внутрішніх джерел росту дитини здійснюється за таких умов:

- природності, щирості вчителя;
- сприйняття дитини такою, якою вона є;
- емпатії, розуміння, уміння оцінити дитину з її погляду, емоційного контакту зі світом почуттєвого досвіду дитини.

Рухаючись від простих інформаційно-розважальних до поступово ускладнених способів діяльності, здійснюється перехід на творчий, продуктивний рівень мислення. Отже, знання засвоюються узагальнено, формуються навички продуктивної діяльності: бачення проблеми, її формулювання і пошук способів розв'язання, отримання результатів, їх корекція. При такій організації навчання у вчителя немає потреби штучно підтримувати інтерес: він виникає в ході проблемно-пошукової творчої продуктивної діяльності. Що дає змогу максимально розкрити таланти дітей. Важливу роль відіграє метод рольових ігор, де діти добре імпровізують і виконують різні ролі, ведуть екскурсії, створюють візитки, рекламні проспекти, ролики. Вчити дітей відчувати прекрасне, цінувати життя, поважати

індивідуальність ніколи не пізно. Тому на уроках повинні звучати вірші, музика.

Великий вплив на розвиток творчих здібностей дитини мають методи і завдання ейдопедагогіки. У більшості освітніх установ методики занять із дітьми, зазвичай, спираються на логічне мислення й механічну пам'ять. У молодших класах школи використовуються таблиця множення, правила, дати, схеми, слова й фрази іноземною мовою та великий обсяг інформації, яку потрібно запам'ятовувати й переказувати. Постає запитання: як це все запам'ятати? Важко у нас час знайти батьків, які б не хотіли у майбутньому бачити своїх дітей розумними людьми з неабиякими інтелектуальними здібностями.

Бажане майбутнє можна наблизити вже зараз. І допомагає нам у цьому ейдетика – напрям у педагогіці і практичній психології, ейдетика – пам'ять без меж. «Ейдос» у перекладі з грецького – «образ». Сам термін було введено наприкінці минулого сторіччя. Німецькі вчені брати Енц і лікар Урбанчич встановили, що діти всю інформацію спочатку уявляють, і лише потім відтворюють. Цей феномен назвали «ейдетизмом» (різновид образної пам'яті). Ейдетизм – це здатність дуже яскраво уявляти який-небудь предмет, то ніби бачити його, іноді навіть відчуваючи колір або запах. Здатність мислити образами споконвіку властива людині, і тільки з розвитком цивілізації вона привчила себе запам'ятовувати не тільки малюнок, образ, а й слова і цифри.

У 90-х роках ХХ ст. фундатором ейдетики став російський вчений, доктор педагогічних наук, професор Ігор Матюгін. В Україні ці розробки та впровадження методики належать Євгену Антощуку, керівнику «Школи Ейдетики» в м. Києві.

Завдання ейдетики: формувати вміння запам'ятовувати багатозначні числа, імена, телефони, дати, тексти абзацами, розвивати уяву, емоційну сферу, вивчити основні мнемонічні техніки – методи (ланцюговий метод, який будується на ланцюгових асоціативних зв'язках, де пошук асоціацій швидко перетворюється на захоплюючу гру; акровербальний метод («акро» – край, «вербо» – слово) – це складання віршиків, жартівливих фраз, у яких зашифровано якусь інформацію та метод місць, що потребує заміни логічних асоціацій асоціаціями, які диктуються послідовністю предметів і місць і базується на зорових асоціаціях: потрібно ясно уявити собі предмет, який необхідно запам'ятати, і поєднати його образ з образом певного місця, який легко «виймається» з пам'яті.

Методи навчання, які пропонує ейдетика, спираються на образне мислення дитини, вони відповідають законам природи. Ейдетика, сприяючи гармонійному розвитку обох півкуль, робить більш гармонійною і саму дитину. Учень стає більш працездатним, краще вчиться, його пам'ять і здатність концентрувати увагу зростають. Сприйняття світу стає більш позитивним, а психіка стійкішою. Поліпшуються взаємини з ровесниками.

Предметом ейдетики є розвиток просторової уяви і образної пам'яті. У процесі спеціально розроблених завдань, вправ і тренінгів, розвивальних ігор, що подаються в певній послідовності, педагоги мають змогу досить ефективно

розвивати пам'ять дітей, фантазію, мову, спостережливість, уміння знаходити оригінальні рішення. Навчаючи дітей бачити уявний образ, чути його звуки, відчувати запахи та відтворювати відчуття дотику, ми формуємо у них здатність асоціативно мислити, творчо розв'язувати проблеми. Основним допоміжним матеріалом є дитяча уява; фантазія, творчість.

Ейдетика вчить дітей запам'ятовувати казки, оповідання, вірші. При цьому ефективним є «мультфільмовий» метод, коли дитині ніби прокручують перед очима мультиплікаційну стрічку. Цифри запам'ятовуються краще при асоціації їх з предметами, образами, казковими персонажами. Наприклад, цифра 1 – Буратіно, 2:– лебідь, 6 – замок, 8 – сніговик. Кожен урок своїм елементом має музику, під час якої виконуються вправи психогімнастики: уяви себе сонечком, хмаринкою. Всі ці прийоми дозволяють дітям правильно використовувати свої розмовні ресурси, ресурси своєї пам'яті.

Ще одна важлива перевага ейдетичного навчання – дитина навчається з радістю. Радість навчання, так само, як і радість праці, робить її здоровішою. Пояснюється це тим, що коли людина перебуває в стані радості, позитивної напруги, в її організмі виробляється природний стимулятор, який сприяє підвищенню імунітету і працездатності.

Ейдетика також навчає людину правильно реагувати на стресові ситуації. Для цього використовуються три основні методи: регресія, відсторонення, забування.

Метод регресії допомагає дитині подумки повернутися у власне минуле, згадати будь-який день свого життя. Переносячись в уяві з проблем сьогоднішнього дня в дитинство, приємний літній вечір, дитина дуже швидко накопичує силу й енергію, а потім повертається у сьогоднішній день, щоб змінити, його і себе.

Використовуючи метод відсторонення, можна навчитися дивитися на себе нібито збоку, сприймати неприємності так, ніби вони сталися з іншими людьми, стати їх стороннім спостерігачем і забути. Це прекрасний спосіб заняття стресу.

Забування – третій і основний метод боротьби зі стресом. За допомогою образів можна подумки стирати або фарбувати яскравим кольором неприємні події, «спалювати в полум'ї свічі» непотрібні дати, телефони, імена, осіб, писати на піску прутиком події, які хочеться забути. Після цього ейдетик ще якийсь час пам'ятає, що в нього був поганий настрій, але він практично не зазнає руйнівного впливу стресу. Так само можна навчитися вгамовувати зубний і головний біль, утому, хворобу що починається, В основі всіх цих навичок – образ, який зцілює і який творить!

Якщо раніше ви не чуло слово ейдетика, то уявіть хлопчиКА-школяриКА, якого звати КА, що сховався у кімнаті і покличте його: ЕЙ, ДЕ ТИ, КА? Вийшло слово, яке допоможе вам уявляти, щоб краще запам'ятовувати.

Кожен, кого привела доля на педагогічну ниву, має пам'ятати, що на нього дивляться дитячі очі і він покликаний створювати належні умови для розвитку творчих обдарувань, давати можливість збагнути суть прекрасного, виховувати дітей духовно багатими. Немає на світі явища більш природного і

дивовижного, ніж розвиток дитини. За кілька років вона практично вивчає мову свого народу, усвідомлює безліч фактів, понять, взаємозв'язків у навколишньому світі. Одним з важливих чинників є розвиток її творчих здібностей. Значення цього неоціненне.

Спливуть роки, і діти стануть дорослими, в їхніх серцях залишиться мамина пісня, дідусева казка, які народились у рідній оселі, та потрібно, щоб і назавжди лунали в душі хороші спогади про рідну школу, які були їм втіхою і забавою.

Л.Г. Дмитренко,
*методист Черкаського міського
методичного кабінету установ освіти*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним із важливих напрямків підвищення ефективності навчально-виховного процесу в початковій школі є аналіз і обґрунтування шляхів, які мають забезпечити і створити оптимальні умови для творчого та інтелектуального розвитку кожного учня, надати кожному учневі можливості для самовираження, самовизначення, саморозвитку, сформувати власний погляд на себе, суспільство, загальнолюдські цінності. Завдання школи на сучасному етапі спонукають учителів використовувати такі форми організації навчальної діяльності учнів, які сприяли б формуванню вмінь самостійно здобувати й застосовувати знання у розв'язанні різноманітних практичних і навчальних завдань. У зв'язку з всезростаючими проблемами створення ефективної системи шкільної освіти, її адаптацією до нових, прогресивних концепцій навчання актуальним постає питання про шляхи запровадження в шкільний навчально-виховний процес сучасних новітніх технологій.

Учителі початкової школи міста використовують сучасні педагогічні технології, які націлюються на забезпечення успіху в засвоєнні учнями знань та формування в них умінь і навичок за рахунок їхньої самостійної діяльності, сприяють здійсненню індивідуального підходу, дотриманню в роботі принципу доступності і перспективності, заохочують бажання учнів знаходити свій спосіб розв'язання, аналізувати, вибирати і використовувати найбільш раціональний, створюють педагогічні ситуації спілкування на уроці, які дають можливість кожному учневі проявити ініціативу, самостійність.

Педагогічні інновації пов'язані сьогодні із застосуванням **інтерактивних** методів у навчально-виховній діяльності, які суттєво активізують розумову та пізнавальну діяльність школярів, сприяють підвищенню їхнього інтересу до навчання.

Інтерактивні технології базуються на постійній активності та взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання, тісна взаємодія, коли і учні, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання.

Вчителі загальноосвітніх навчальних закладів міста використовують технології колективно-групового навчання: мозковий штурм, мікрофон, рішення ситуаційних задач, мозаїка, виконання проєктів; технології кооперативного навчання: карусель, діалог та ін.

Досить велику увагу вчителі початкової школи приділяють грі як інтерактивному методу навчання і використовують її величезний потенціал.

Гра... Вона входить у життя дитини з раннього віку. Граючись, діти глибше пізнають життя, набувають різних навичок і вмінь.

«Казка, гра, фантазія – життєдайне джерело дитячого мислення, благородних почуттів та прагнень», – писав В. Сухомлинський. Активізація пізнавальної активності та розвиток інтелектуального мислення – це ті проблеми, які вирішуються в процесі ігровистецтва, колективної радісної дії вчителя і учнів, у стані емоційного піднесення. Перевірка знань на уроці, яка відбувається у формі гри, не нав'язується дітям, не викликає у них неприємних відчуттів. Гра висуває до дитини моральні вимоги, виховує почуття справедливості, чесності, відповідальності перед командою, розвиває доброзичливе ставлення один до одного.

Застосування активних та інтерактивних технологій навчання сприяє розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів.

На уроках, де використовуються ці технології, діти почувають себе впевнено, вільно висловлюють свої думки і спокійно сприймають зауваження, адже вони є активними учасниками навчального процесу.

В атмосфері довіри та взаємодопомоги легко робити відкриття, усвідомлювати важливість здобутих знань.

Саме за таких умов можливе виховання особистості, підготовленої до майбутнього, у якому необхідно розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Серед інтерактивних технологій, які активно використовують вчителі початкових класів загальноосвітньої школи №2, заслуговує на увагу технологія викладання за **методом шести капелюхів Едварда де Боно**. В основі цієї технології лежить ідея паралельного мислення на протигагу традиційному, яке засноване на полеміці, дискусії та зіткненні думок і де частіше виграє не краще рішення, а те, яке успішніше просувалося в дискусії. А дане міркування є конструктивним, при ньому різні точки зору і підходи – розбіжні, не стикаються, а вільно співіснують.

Едвард де Боно народився на Мальті в 1933 році. Він має почесні ступені в психології і фізіології, а також докторську ступінь в медицині, автор 45 книг, піонер мислення про мислення. Його книги перекладені на 34 мови.

Технологія «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно дозволяє розвивати у дорослих і дітей:

- творче мислення,
- критичне мислення,
- толерантність.

Що відбувається в голові людини, коли вона думає? Думки перемішуються, збиваються до купи, одна ідея протирічить іншій. Де Боно

вирішив зайнятись пошуком такого алгоритму, який би поставив все на місце. Він придумав оригінальний метод, який дозволяє підвищити ефективність процесу мислення. На його думку, будь яка проблема обов'язково викликає у людини вибух емоцій, примушує його збирати факти, шукати варіанти рішень, а також аналізувати позитивні та негативні наслідки кожного з цих рішень.

Боно розділив мислення на 6 відмінних один від одного режимів, позначених капелюхами різного кольору. «Одягання» капелюха фокусує мислення, «зміна капелюха» змінює його напрямок.

По-перше, кожному з шести капелюхів відповідає свій власний, індивідуальний колір, що робить його легко помітним серед інших, тому, міняючи капелюх ми «диригуємо оркестром своїх думок». По-друге, капелюх легко «одягти і зняти». Він допомагає людині зосередитись на виконанні певних розумових операцій. По-третє «Капелюхи мислення» сприяють відходу від суперечок, які забирають час без всякої користі, допомагають прийти до згоди.

Шість метафоричних капелюхів різних кольорів представляють кожен із основних типів мислення.

Білий капелюх - інформація.

Білий капелюх викликає думку про папір. Він пов'язаний з інформацією. Одягнувши білий капелюх ми ставимо запитання: «Яку інформацію ми маємо?», «Яка інформація нам потрібна?», «Якої інформації бракує?», «Як отримати відсутню інформацію?», «Які запитання ми повинні ставити?». Білий капелюх використовується для того, щоб направити увагу до наявної чи відсутньої інформації. Він безсторонній і об'єктивний. У білому капелюсі «варяться» думки, «замішані» на цифрах і фактах.

Зелений капелюх - творчість.

Зелений колір – це колір свіжого листя, достатку й родючості, нагадує про рослини, зростання, енергію, життя. Зелений капелюх символізує творчий початок і розквіт нових ідей. Це – капелюх енергії. Під зеленим капелюхом ми вносимо пропозиції і обговорюємо нові ідеї і альтернативи, говоримо про модифікації і варіації існуючих ідей.

Червоний капелюх - емоції, інтуїція.

Червоний колір викликає думки про вогонь, тепло. Він пов'язаний з почуттями, інтуїцією, емоціями. Можна не усвідомлювати, чому нам щось подобається чи не подобається. Коли використовується червоний капелюх, з'являється можливість описати свої почуття і інтуїцію без будь-яких пояснень. Наші почуття існують і червоний капелюх дає можливість їх викликати. В червоному капелюсі ми будемо віддавати себе у владу емоцій.

Жовтий капелюх - переваги.

Жовтий колір викликає думку про сонце і оптимізм. Під жовтим капелюхом ми проводимо пряме зусилля знайти гідності і переваги пропозиції, під ним «живе» надія, позитивне мислення: «Що у цьому доброго?». Навіть якщо ідея не подобається, жовтий капелюх просить нас знайти позитивні, кращі сторони: «Які переваги?», «Кому це вигідно?», «Звідки з'являться переваги?», «Які різноманітні цінності?».

Чорний капелюх - обережність.

Це, можливо, найкорисніший капелюх і, безсумнівно, найчастіше використовуваний. Чорний колір нагадує про мантію судді, означає обережність. Чорний капелюх не дає нам зробити щось небезпечно, свідчить про ризик та каже, чому щось може не вийти. Без чорного капелюха ми постійно потрапляли б в біду. Проте чорним капелюхом не можна зловживати, оскільки зловживання небезпечним є самим собою.

Синій капелюх - організація мислення.

Синій капелюх символізує сам процес мислення. «Що нам робити далі?», «Чого ми не досягли на даний момент?», пов'язаний з організацією й керуванням розумовим процесом, а також підсумком капелюхів інших кольорів.

За методикою де Боно діти під час уроку об'єднуються в групи:

- Інформатори. «Білий капелюх».

Збирають всю інформацію і презентують її.

- Творчі. «Зелений капелюх».

Презентують свій проект, ідеї членів групи.

- Оптимісти. «Жовтий капелюх».

Виділяють все позитивне, вигідне презентованої ідеї.

- Емоції, інтуїція. «Червоний капелюх».

Відчуття провини та передчуття. Не потрібно давати обґрунтування почуттям. Які в мене з цього приводу виникають почуття?

- Песимісти. «Чорний капелюх».

Виділяють всі негативні, непродумані, невраховані моменти презентованої ідеї.

- Експерти. «Синій капелюх».

Узагальнюють і аналізують одержану інформацію, оцінюють роботу кожної групи з погляду поставленої перед даною групою мети діяльності. Важливим моментом є необхідність продумування чітких критеріїв оцінювання для груп оптимістів, песимістів, новаторів.

Отже, використання даної технології дає можливість формувати творчий характер мислення, яке має прояви в таких властивостях розуму, як гнучкість, оригінальність, глибина думки, рухливість.

У системі роботи вчителів початкової школи міста відзначаються позитивні тенденції, які проявляються у посиленні гуманістичної спрямованості викладання, демократизації навчально-виховного процесу, пошуку, вивчення і використання сучасних форм і методів викладання, більш дієвому диференційованому підходу до школярів з урахуванням їхніх індивідуальних здібностей, нахилів, потреб.

Однією із дієвих форм такої роботи є створення вчителями «ситуації успіху» на всіх етапах уроку. Сутністю прийомів «ситуації успіху» є прагнення активізувати учнів нехай на маленьке, але власне відкриття. Головне – створити умови, за яких дитина, виконуючи навчальне завдання, не очікувано для себе доходить висновку, розкриває всю красу процесу пізнання.

Досить активно для формування «ситуації успіху» вчителями міста використовуються такі інтерактивні методи як дискусія, сенкан, обери позицію, метод прес, рюкзак, мозковий штурм, навчаючись-вчуся, снігова куля та ін.

Невід'ємною частиною більшості уроків є **дискусія**.

Для проведення дискусії клас об'єднується в групи одним із способів групування. Чисельність учнів в групі повинна дорівнювати чотирьом. Група об'єднується в пари.

Дискусія проводиться за планом:

1. Оголошується проблемне питання дискусії.
2. У групі одна пара обирає позицію «за», інша – «проти».
3. Кожна пара обговорює свою позицію, добирає аргументи на її підтримку.
4. Через деякий час (5-10 хв.) утворюються нові пари, які складаються з учасників, що займали одну й ту саму позицію, але з інших груп.
5. Учасники в нових парах порівнюють аргументи, додають необхідні новини.
6. Учасники повертаються до своїх початкових пар, маючи «удосконалений список» аргументів.
7. Проводиться дискусія у своїй групі серед двох пар «за» і «проти».

Вчителі активно заохочують дітей до створення сенканів. **Сенкан** (п'ятиряддя) допомагає підсумувати інформацію, визначити головні ідеї, думки. Він дає можливість кожному включитися в роботу і продемонструвати власний досвід.

Сенкан – це білий вірш, в якому синтезована інформація в стислому вислові з п'яти рядків.

Схема сенкану:

- тема (один іменник);
- опис (два прикметники);
- дія (три дієслова);
- ставлення (фраза);
- перефразування змісту (одне слово – синонім до теми).

Метод **«обери позицію»** допомагає учням навчитися обирати свою позицію відносно спірних питань, висувати аргументи на захист свого вибору та прислухатися до аргументів тих, хто обирає іншу позицію. Учні пропонується проблемна ситуація та шкала, на якій вони можуть позначити свою позицію.

1. Шкалу, позначену на аркуші паперу, можна передати по рядах (групах) з проханням відмітити свою позицію кольоровим маркером.
2. Учні пропонується також навести аргументи на підтримку своєї точки зору.
3. На наступному етапі діти ознайомлюються з матеріалом або проводять практичний дослід, виконують обчислення, які допоможуть вирішити проблему.

4. Після цієї роботи учні можуть зайняти іншу позицію, якщо думка змінилася.

Метод «Прес» допомагає навчитися знаходити вагомі аргументи і формулювати свою думку відносно спірного питання; розбиратися у своїх ідеях, а також формулювати їх у вигляді чіткої та логічної структури.

Етапи методу:

1. Висловлюємо свою думку: «Я вважаю...».
2. Пояснюємо причину такої точки зору: «Тому що...».
3. Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «Наприклад...».
4. Узагальнюємо, формулюємо висновки: «Отже...», «Таким чином...».

Метод «Рюкзак» дає можливість залучити кожного учня класу до роботи на уроці. Він полягає в тому, що кожен з учнів стисло записує на папері відповідь на запитання: «Які з тих знань, умінь, способів дій, що отримали на уроці, вони візьмуть із собою для використання на інших уроках, у житті, для виконання домашнього завдання, тематичного оцінювання тощо?» Папірці з відповідями складають у рюкзак (*справжній чи уявний*). Вибірково ознайомлюються з відповідями.

Особливості методу:

- дає можливість залучити до роботи всіх учнів;
- дає можливість виділити головне; визначити важливість уроку;
- вносить в урок елемент гри, сприяє розвитку зацікавленості до предмета, що вивчається;
- розвиває позитивні емоції;
- надає вчителю інформацію про кожного учня, про методи роботи, що були важливими для учнів, сподобались їм;
- створює основу для проведення мотивації на наступних уроках.

Досить ефективною у роботі з молодшими школярами загальноосвітніх закладів міста є **проектна технологія** (технологія організації проектної діяльності) або метод проектів.

Застосування проектної технології у навчальному процесі сприяє подоланню окремих недоліків класно-урочної системи навчання, забезпеченню побудови навчального процесу на основі діяльнісного й особистісного підходів, формуванню позитивної мотивації учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, розвитку природних здібностей та задатків молодших школярів.

Проектна технологія має інтегративний характер і є фактично навчально-виховною. Метод проектів ефективно використовується і в позакласній роботі з метою створення умов для різнобічного розвитку кожної особистості, її самореалізації у змістовній творчій діяльності.

В основу технології проектної діяльності дітей покладено комплексне дослідження, вивчення учнями певних проблем, тем, явищ, подій; реалізація задуму, плану протягом певного проміжку часу через поєднання різних видів діяльності дітей (навчально-пізнавальної, трудової, художньо-естетичної, спортивно-оздоровчої, ігрової тощо).

Мета використання проектної технології має комплексний характер і передбачає: змістовну організацію творчої діяльності дітей, у процесі якої учень стає суб'єктом навчально-виховного процесу; формування в учнів практичних навичок організації власної діяльності, планування часу і виконання завдань за графіком; виховання відповідальності, здатності до самоорганізації, самодисципліни; розвиток умінь і навичок творчого пошуку, створення, презентації і захисту власних знахідок і думок; розширення світогляду, поглиблення впливу різних напрямків виховання; здійснення інтелектуального розвитку, розвиток ініціативи, творчості, активності, самодіяльності.

Вчителі міста використовують різні типи проектів:

- дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-орієнтовані;
- за кількістю учасників - особистісні, парні та групові;
- за тривалістю проведення: короткодючі (кілька уроків з програми одного предмета), середньої тривалості (від тижня до місяця), довготривалі (кілька місяців).

Таким чином, метод проектів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації навчально-виховної діяльності.

Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило вчителів використовувати в навчально-виховному процесі елементи **розвивального** навчання, яке базується на теорії навчальної діяльності Д.Б.Ельконіна-В.В.Давидова.

В своїй роботі вони керуються принципами розвивального навчання: навчання на високому рівні складності, навчання швидким темпом, принцип провідної ролі теоретичних знань, принцип усвідомлення школярами процесу учіння, принцип цілеспрямованої і систематичної роботи з розвитку всіх учнів.

Система розвивального навчання молодших школярів передбачає пошуково-дослідницьку навчальну діяльність, яка розпочинається з формулювання для учнів навчального завдання, що вимагає від них якісно нового розуміння аналізу ситуації і своїх дій. Пошуково-дослідницький метод – метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності.

Внесення елементу дослідження в навчальну діяльність сприяє вихованню в школярів активності, ініціативності, допитливості, розвиває їхнє мислення, заохочує потребу дітей у самостійних пошуках.

Важливим підсумком застосування системи розвивального навчання є те, що в учнів формуються навчально-пізнавальні інтереси до самого змісту знань, здібність до планування своєї пізнавальної діяльності, аналізу умов вирішення навчальної задачі та рефлексії її результатів. Нові інтелектуальні здібності і пізнавальні потреби, що формуються в навчальній діяльності, наприкінці молодшого шкільного віку починають узагальнюватись, виходити за межі навчальних ситуацій, спонукають учнів до широкого пізнавального пошуку у навколишньому світі.

В умовах методологічної переорієнтації школи на розвиток особистості учня, гуманізації навчального процесу, неухильного зростання інформативної насиченості кожного уроку особливо гостро постає проблема раціонального використання навчального часу та наукової організації пізнавальної діяльності учнів як у навчальному закладі, так і вдома. Цю проблему допомагає вирішити система **модульно-розвивального навчання**. Навчання за даною системою дає можливість:

1. Зменшити щоденні навчальні навантаження на учня; замість 4-5 предметів, учень готує 2-3.
2. Впроваджувати гнучкий розклад і скоротити урок до 30 хвилин. Завдяки цьому, фактично незмінними протягом року залишаються психофізіологічна готовність та інтелектуальна здатність до продуктивного навчання.
3. За допомогою спеціальних психолого-педагогічних заходів (системне тестування інтелектуального і особистого росту учнів тощо) гармонізується система особистісної адаптованості учнів.
4. Оптимізувати індивідуальний процес кожного, оскільки навчання починається з формування внутрішньої пізнавальної мотивації і закінчується рефлексивним осмисленням себе і своїх можливостей у реальному світі.
5. Технолізувати професійну діяльність учителя завдяки чіткій, логічній послідовності завершеної сукупності різних етапів навчальних модулів, змістової характеристики кожного етапу навчального модуля.

Вчителі заздалегідь продумують певні розділи програми відповідно до шкільних підручників, навчально-методичної літератури та власного досвіду і складають на основі цього тематичний план навчального модуля. У ньому вони планують систему модулів, визначають їх типи за основною дидактичною метою, встановлюють орієнтовний зміст усіх видів робіт на модулях і тих, які потрібно заздалегідь виконати для організації та проведення уроків, самостійних та контрольних робіт; визначають для себе і учнів кінцеву та проміжну мету.

Ця система дозволяє створити оптимальні умови для розвитку особистості в процесі навчання, умови найбільшого сприяння розумовому розвитку, вмінню логічно мислити і чітко викладати думки, добувати знання, самовдосконалюватися і мати від того задоволення.

Зростання потоку інформації спонукає вчителів до використання сучасних **інформаційних технологій**, які відкривають доступ до нових джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, сприяють проведенню цікавих, насичених уроків.

Використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій позитивно впливає на пізнавальну діяльність дітей. При цьому спостерігається більш ефективна мотивація та індивідуалізація навчання, розвиваються творчі здібності кожного учня.

Вчителі досить ефективно використовують надзвичайно широкий потенціал мультимедійних та інформаційних технологій :

- перегляд навчально-наукових кінофільмів та мультфільмів;
- комп'ютерне тестування;
- навчально-ігрові програми для перевірки або узагальнення та систематизації знань, подання нового матеріалу (енциклопедії, учбові програми);
- застосування методу проектів;
- використання презентацій;
- музичні можливості комп'ютера.

Використання комп'ютера дає змогу учням молодшого шкільного віку вдосконалювати свої вміння та навички роботи з такими поширеними комп'ютерними програмами як Microsoft Word, Microsoft Publisher, Microsoft Power Point та різноманітними тестовими програмами.

Будучи ефективним засобом навчання, інформаційні технології, при відповідному доборі та методиці роботи, використанні принципів доступності та наочності, виконують низку педагогічних функцій:

- активізують увагу,
- враховують вікові особливості образного сприйняття оточуючого середовища,
- є підґрунтям емоційної пам'яті,
- підносять емоційний тонус навчально-пізнавальної діяльності,
- знижують напругу уроку,
- вчать працювати з різними джерелам інформації;
- сприяють розвитку самостійності;
- навчають використовувати інформаційні комп'ютерні технології як засіб навчальної діяльності, формують ставлення до комп'ютера, як помічника в процесі оволодіння знаннями.

Отже, ефективне використання сучасних форми та методів навчання забезпечує досягнення якісних результатів, дозволяє суттєво активізувати розумову та пізнавальну діяльність школярів, підвищити їхній інтерес до навчання, спонукають учнів виявляти інтелектуальні здібності, моральні й комунікативні якості, здатність до самоосвіти й самореалізації, сприяють вихованню вільної, самодостатньої особистості, здатної до розбудови нової України.

С.В. Лисенко,
методист методичного кабінету
відділу освіти Черкаської районної ради

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Прискорення темпу життя, великий потік знань, що впливає на сучасну людину, потребує від неї вміння швидко знаходити необхідне рішення, використовуючи для цього пошукові методи, користуючись великою кількістю різноманітних джерел інформації. У зв'язку з цим, серед традиційних форм та методик навчання, у педагогічній практиці все частіше використовуються інтерактивні методи. Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певних умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей.

Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити.

Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу. «Інтерактивне навчання (від англ. *inter* - взаємний, *act* - діяти), за визначенням О.Пироженко, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність».

Головна риса інтерактивного навчання - використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань. Їм надається максимальна свобода розумової діяльності при побудові логічних ланцюгів.

Інтерактивне навчання ділять на 4 групи:

- парне навчання;
- фронтальне навчання;
- навчання у грі;
- навчання у дискусії.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків.

Структура і методика інтерактивного уроку в початковій школі

Структура інтерактивного уроку відрізняється від загальновідомої структури комбінованого уроку. Його етапи:

I. Мотивація.

II. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів.

III. Надання необхідної інформації.

IV. Інтерактивна вправа (центральна частина заняття).

V. Підбиття підсумків (рефлексія), оцінювання результатів уроку.

Розглянемо детально кожен з них.

МОТИВАЦІЯ

Мета етапу – сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми. Без виникнення мотивів учіння й мотивації навчальної діяльності не може бути ефективного пізнання. Тому на цьому етапі можуть бути використані такі прийоми:

- коротка розповідь;
- бесіда;
- демонстрування наочності;
- нескладні інтерактивні технології («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Криголам» тощо).

Як правило, матеріал, озвучений учнями під час мотивації, наприкінці підсумовується і стає «місточком» для представлення теми уроку. Цей елемент уроку має займати не більше ніж 5 % часу заняття.

Пропоную розглянути детальніше інтерактивну технологію «Незакінчене речення».

Урок природознавства, 3-й клас.

Тема. Охорона природи. Чисте довкілля.

Дітям пропонується підготовлена вчителем сторінка «Мої думки».

Завдання: закінчити речення одним із варіантів відповіді.

1. На мою думку, проблеми охорони природи виникли тому, що *(зростає чисельність населення, людство споживає занадто багато природних ресурсів, Земля надто мала, можливості природи обмежені)*.

2. На мою думку, основними чинниками недбалого ставлення до природи є *(розвиток науки і виробництва, втручання в глибини Землі, порушення екологічної рівноваги, забруднення космічного простору)*.

3. На мою думку, виробництво весь час потрібно *(обмежувати, нарощувати, удосконалювати)*.

4. На мою думку, глобальні екологічні проблеми мене *(не стосуються, безпосередньо стосуються, залежать від моїх дій)*.

Наступна інтерактивна технологія – **«Опрацювання матеріалів газет та журналів»**.

Урок української мови, 3-й клас.

Тема. Стили мовлення.

На партах журнал «Пізнайко», будь-яка газета послуг та оголошень, дитяча енциклопедія.

Завдання: ознайомитися з виділеними вчителем текстами.

Запитання вчителя:

- Як ви вважаєте, що нового ми дізнаємося про текст?

Можливі відповіді дітей:

- Одиниця мовлення у всіх виданнях – текст.
- В одних текстах застосовуються художні засоби, в інших – ні.
- Мова текстів буває різною.

Мотиваційний висновок. Отже, сьогодні ми будемо працювати над стилями мовлення.

На етапі мотивації навчальної діяльності можливо використовувати й таку технологію, як «Мозковий штурм».

Урок математики, 4-й клас.

Тема. Площа прямокутника.

Запитання вчителя:

- Що треба знати, на вашу думку, щоб знайти площу прямокутника?

На дошці записуються всі ідеї дітей. Жодна з них не відкидається, не критикується вже записана, дозволяється розвивати попередні ідеї.

Можливі відповіді дітей:

- Щоб знайти площу прямокутника, досить знань про периметр.
- Необхідно знати довжину всіх сторін.
- Необхідно знати довжину двох сторін.
- Необхідно знати перетворення іменованих чисел.
- Необхідно знати таблицю мір довжини.

ОГОЛОШЕННЯ, ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТЕМИ

Другий етап інтерактивного уроку – оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів. Мета вчителя – забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, що вони повинні досягти на уроці і чого від них чекає вчитель.

Формулювання очікуваних результатів уроку – це принциповий момент інтерактивного навчання, бо не усвідомивши цього, учень може сприйняти навчальний процес як ігрову форму діяльності, не пов'язану з навчальним предметом.

Формулювання результатів має відповідати таким вимогам:

- висвітлювати результати діяльності на уроці учнів, а не вчителя («після цього уроку я зможу...»);
- чітко відображати рівень навчальних досягнень, який очікується після уроку;
- чітко вказувати на способи «вимірювання» результатів;
- учитель має говорити коротко, ясно й абсолютно зрозуміло для учнів.

Правильно сформульовані, а потім досягнуті результати – це гарантія успіху. Оптимальною є ситуація, коли учень розуміє не тільки те, чого він досяг, а й те, чого він має досягти на наступному уроці, чого він взагалі хоче від цього предмета для свого життя. Тому в цій частині інтерактивного уроку вчитель має:

- назвати тему уроку або попросити когось із учнів назвати її;
- якщо назва теми містить нові слова або проблемні питання, слід звернути на це увагу учнів;

- попросити когось із учнів оголосити очікувані результати;
- нагадати, що в кінці уроку він перевірятиме, чи досягли вони цих результатів.

Цей елемент уроку займає не більше ніж 5 % часу.

Урок основ безпеки життя, 3-й клас.

Тема. Вступний урок до курсу.

Очікувані результати уроку. Після цього уроку учні зможуть:

- пояснювати, що таке правила і яку роль вони відіграють у житті людей;
- набути навичок роботи в малих групах;
- визначити своє ставлення до ролі правил у житті.

Урок української мови, 4-й клас.

Тема. Відмінювання іменників жіночого роду однини.

Заохочення учнів до роботи:

– Сформулювати мету сьогоднішнього уроку може кожен з вас, адже подібне формулювання ми мали на попередньому уроці. Скориставшись фразою «Цей урок навчить мене...», висловіть мету заняття.

НАДАННЯ НЕОБХІДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Мета етапу – дати учням достатньо інформації для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання, але за мінімально короткий час. Це може бути міні-лекція, читання роздаткового матеріалу, виконання домашнього завдання, опанування інформації за допомогою технічних засобів навчання або наочності. Для економії часу на уроці і для досягнення максимального ефекту уроку можна давати інформацію для попереднього домашнього вивчення. На самому уроці вчитель може ще раз звернути на неї увагу, особливо на практичні поради, якщо необхідно, прокоментувати терміни або організувати невеличке опитування. Ця частина уроку займає близько 10–15 % часу. Розглянемо проведення її на прикладах.

Вправа «Мікрофон»

Урок читання, 2-й клас.

Тема. Усна народна творчість. Малі фольклорні форми.

Завдання: згадати й прочитати напам'ять одну з малих фольклорних форм.

Передаючи символічний «мікрофон», охочі висловлюються швидко, чітко, не обговорюючи інших повідомлень і не перебиваючи один одного.

Технологія «Робота в парах»

Урок математики, 3-й клас.

Тема. Задачі на різницеве і кратне порівняння.

Учитель готує картки з двома задачами різних типів. Роздавши кожній парі по дві однакові картки, він пропонує за хвилину ознайомитися із завданням і обміркувати свій висновок. За сигналом учителя упродовж 30 с учні висловлюються вголос. Ще півхвилини вони узгоджують думки й визначаються, хто висловлюватиметься перед класом. Представник пари робить висновок про те, чим схожі й чим відрізняються подані задачі. Решта учнів, у разі потреби, доповнює. Весь клас робить висновок, що різницеве порівняння

показує, «на скільки» більша чи менша одна величина від іншої, а кратно – «у скільки разів» вони відрізняються.

Технічні засоби навчання на цьому етапі уроку особливо ефективні під час вивчення курсу природознавства у всіх чотирьох класах.

Урок природознавства, 4-й клас.

Тема. *Обертання Землі навколо Сонця. Зміна пір року.*

Демонструється фільм «Де живуть Зима і Літо».

ІНТЕРАКТИВНА ВПРАВА

Інтерактивна вправа – центральна частина заняття, яка має займати близько 50–60 % часу, її мета – засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Обов'язковою є така послідовність і регламент проведення інтерактивної вправи:

1. Інструктування (2–3 хвилини).
2. Об'єднання в групи або розподіл ролей (1–2 хвилини).
3. Виконання завдання, де вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії (5–15 хвилин).
4. Презентація результатів виконання вправи (3–15 хвилин).

Рефлексія результатів учнями, що є природним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання.

Рефлексія здійснюється в різних формах: як індивідуальна робота, робота в парах, групах, дискусія. Вона застосовується після найважливіших інтерактивних вправ, після уроку, після закінчення певного етапу навчання.

На четвертому етапі інтерактивного уроку в початковій школі можна застосувати такі інтерактивні вправи.

Технологія «Ажурна пилка»

Українська мова, 3-й клас.

Тема. *Рід іменників.*

Учитель розділяє клас на 4 домашні групи. Завдання: опрацювати вдома кожна групу іменників (група іменників чоловічого роду, жіночого роду, середнього роду, іменники у множині).

У класі учасники домашніх груп об'єднуються у так звані експертні групи, де представники кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим і таким чином самі набувають нових знань.

Учасники експертних груп повертаються в домашні групи й діляться знаннями, отриманими в експертних групах, з іншими учнями цієї групи.

Клас об'єднується в загальне коло для підбиття підсумків уроку. Таким чином усі учні оволодівають розумінням принципу поділу іменників за родовими ознаками.

Технологія «Займи позицію»

Урок читання, 3-й клас.

Тема. *Вавилонська вежа.*

Організаційна підготовка – 2 хвилини.

Учитель дає можливість пригадати, що «Вавилонська вежа» – це біблійна легенда. З цієї легенди історично склалися різні висновки:

- різноманітність мов на землі;

- могутність Вавилонської держави;
- міцність віри в Бога;
- неминуче покарання за людську погорду.

Завдання цього уроку – проаналізувати ці висновки і, можливо, дійти до єдиної думки.

На протилежних стінах класу розміщено 3 плакати.

«Вавилонська вежа» – легенда про виникнення різних мов.

«Вавилонська вежа» – легенда про погорду як найбільший людський гріх.

«Вавилонська вежа» – легенда-згадка про часи, коли на землі панував мир, вселюдське розуміння і злагода.

Діти, займаючи певну позицію, утворюють групи. 3 хвилини обговорюють свій вибір у групах.

2–4 учні від кожної групи обґрунтовують свою думку, цитуючи твір. У процесі обговорення допускається перехід до іншої групи, а в результаті обговорення весь клас може дійти єдиної думки або так і залишитися на різних позиціях.

Технологія «Ситуативне моделювання. Гра-експромт «Пожежа»

Урок природознавства, 3-й клас.

Тема. Ланцюг живлення.

Клас ділиться на групи з умовними ролями в кожній:

- «Рослини» (дерева, пшениця, квіти-волошки);
- «Рослиноїдні тварини» (ховрах, грак, заєць);
- «Хижі тварини» (їжак, вовк, лисиця).

Діти з «Новин телебачення» отримують інформацію про пожежу та її наслідки для сільського господарства регіону й починають «реагувати на повідомлення», виконуючи свої ролі.

Потім збираються в свої групи й вирішують проблему.

Після обговорення ситуації виходять з ролей:

- Як ви почувалися в тій чи іншій ролі?
- Що подобалося під час гри, що ні?
- Чи бували ви самі в подібній ситуації?
- Чи була вирішена проблема? Чому? Як?
- Яку іншу лінію поведінки можна було б виробити?
- Яким чином цей досвід може вплинути на ваше подальше життя?

Технологія «Метод «Прес»

Українська мова, 4-й клас.

Тема. Однорідні члени речення.

Чотири пари працюють одночасно. Перед кожною стоїть завдання відповідати на поставлене запитання виключно за поданим кліше:

- 1-ша пара – «Я вважаю, що...»
- 2-га пара – «...тому, що...»
- 3-тя пара – «...наприклад...»
- 4-та пара – «Таким чином...»

Отже, міркування набуває такого вигляду:

- Я вважаю, що ці члени речення є однорідними, тому що вони відповідають на одне й те саме питання й залежать від одного й того ж слова.

Технологія «Два – чотири – всі разом»

Урок природознавства, 3-й клас.

Тема. Вода. Властивості води. Підсумковий урок.

Пари отримують завдання: сформулювати запитання-відповіді, які б розкривали зміст основних понять, положень, законів розділу «Вода», і розташувати їх у логічній послідовності, обов'язково дійшовши згоди.

Пари об'єднуються в четвірки. Завдання: порівняти результати попередньої роботи, побудувавши спільно логічну послідовність запитань з розділу, дійшовши згоди.

Кожна четвірка повинна сформулювати одне запитання-відповідь, яке відображає основний зміст розділу, записати його на дошці.

Працює весь клас, діти вилучають «слабкі ланки», залишаючи основні.

Технологія «Акваріум»

Урок математичної логіки, 4-й клас.

Інколи існує кілька шляхів розв'язання логічної задачі, тому клас ділиться на 2–4 групи. Одна з груп сідає в центрі класу й утворює своє маленьке коло. Учасники цієї групи обговорюють свій варіант розв'язання задачі, використовуючи метод дискусії (3–5 хвилин). Інші учні класу слухають, не втручаючись у хід обговорення. Потім кожна група, по черзі займаючи місця в центрі класу, пропонує свій варіант розв'язання задачі. Обирається найбільш раціональний варіант.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ (РЕФЛЕКСІЯ)

Методика проведення рефлексії на уроці містить наступні етапи.

1. Припинення діяльності (з можливістю продовження роботи).
2. Відновлення послідовності виконаних дій (навіть незначних).
3. Вивчення відтвореної послідовності дій з точки зору їх ефективності, продуктивності, відповідності поставленим завданням.
4. Виявлення і формулювання результатів рефлексії:
  - предметна продукція діяльності (ідеї, пропозиції, закономірності, відповіді на запитання);
  - способи, які використовувалися чи створювалися в ході діяльності;
  - гіпотези щодо майбутньої діяльності. Рефлексія може подаватися у вигляді малюнків, схем, графіків.

Технологія проведення підсумкового етапу

I стадія:

- використовуйте відкриті запитання: як?, чому?, що?;
- виражайте почуття;
- наполягайте на описовому характері коментарів;
- говоріть про реально зроблене.

II стадія:

- запитуйте про причини: чому?, як?, хто?;
- заглибтеся у відповіді: чому його немає?, що було б, якби?;
- шукайте альтернативні теорії;

- доберіть інші приклади;
- наведіть думки незалежних експертів.

III стадія:

- домагайтеся, щоб учні взяли на себе зобов'язання щодо подальших дій. Цей етап займає 20% часу уроку.

Технологія «Дерево рішень»

Урок математики, 4-й клас.

Тема. Дія додавання. Закони додавання.

На дошці окремі аркуші паперу з написаними на них законами додавання й висновками з кожного. У центрі намальоване дерево.

Завдання 1. Обрати із запропонованих записів ті, які ви вважаєте «коренями» дерева, і ті, які ви вважаєте його «плодами». Відповідно розмістити картки під деревом і на його кроні.

Завдання 2. Обговорити свої дії в парах, дійти до суті дії додавання на прикладі натурального ряду чисел.

Урок української мови, 4-й клас.

Тема. Відмінки іменників.

I стадія:

- З якими граматичними поняттями працювали на уроці?
- Скільки відмінків існує в українській мові?
- Що ми враховуємо, коли визначаємо відмінок іменника?
- Які питання ставляться до називного відмінка? Тощо.

II стадія:

- Чому саме так назвали відмінки?
- Чому кличний відмінок не має питань?
- Які допоміжні дієслова застосовувались під час засвоєння відмінків?
- Де найчастіше зустрічаються іменники в кличному відмінку?

III стадія:

- Чи можна провідмінити іменник, не запам'ятавши назву відмінка, питання до нього?

- Згідно з цим, що, на вашу думку, від вас вимагають?

- Де зустрічається правильне написання кличної форми?

Підсумовуючи всі етапи інтерактивного уроку, пройшовши всіма його сходинками, починаєш розуміти всю глибину підходів до вдосконалення сучасного уроку. Адже суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами процесу, розуміють, що вони роблять.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Література

1. Активні та інтерактивні методи навчання / Укладач Кравчина О.С. - К.: ЦППО АПН України, 2003. - 32 с.;
2. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку. // Початкова школа. 2007 -- №7;
3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи //Тема. - 2004. -- № 3/4. - С. 229-232;
4. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій // Імідж сучасного педагога. - 2001. - № 3-4 (14-15). - С. 71-74;
5. Єльнікова О.В. Інтерактивне навчання - засіб модернізації освіти у сучасній школі //Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / Редкол.: Т.І.Сущенко (відп. ред.) та ін. - Київ-Запоріжжя. - 2002. - Вип. 24. - С. 84-88;
6. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. // Початкова школа. --2006. -- №3;
7. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. // Початкова школа. -- 2006.--№8;
8. Інтерактивне навчання: [Добірка статей] // Початкова школа. – 2006. -- №44. - - С.1-23;
9. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами //Рідна школа. - 2006. -- № 5. -- с. 57-60;
10. Хайруліна Т.Г. Активні методи навчання та виховання // Відкритий урок. -- 2001. -- №1-2. -- С.64-76.

М.Осіяненко,
методист міського методичного кабінету
відділу освіти Уманської міської ради

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ РОБОТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Ми навчаємося не для школи, а для життя
Сенека молодший

Як ніколи, ці слова є актуальними на сучасному етапі відродження самостійної України. Адже інтеграційні процеси, що мають місце в світовому товаристві, потребують створення нової системи освіти, спрямованої на формування освіченої, творчої особистості, а також забезпечення умов для найповнішого розкриття її здібностей, задоволення освітніх потреб.

«Світ, в якому доведеться жити нашим дітям змінюється вчетверо швидше, ніж наші школи», зазначає відомий американський педагог Віллард Дагет. У відкритому світі, де майбутнє не може бути чітко прогнозованим, а теперішнє має декілька потенційних ліній розвитку, людина перебуває в ситуації постійного вибору, пошуку оптимального рішення. Неможливо

передбачити, які конкретні знання можуть знадобитися людині в житті, тому на всіх рівнях освіти повинні створюватись умови для розвитку інтелекту і творчих якостей особистості, підготовки її до життя. Здатність людини до змін і до їх творення дасть можливість конкурувати в європейському просторі.

Сьогодні до школи приходять покоління дітей, які живуть в інформаційному суспільстві, у цифровому середовищі, і, щоб скористатися його перевагами, необхідно переосмислити самоцінність знань та самодостатність учителя як джерела інформації.

Як має реагувати школа на ці зміни? З одного боку, вона повинна залишитися базовим етапом освіченості та адаптації кожної людини, а з іншого – прогностично відповідати на виклики часу. Необхідність поєднання актуальних і перспективних потреб у навчальному процесі об'єктивно вимагає об'єднання в змісті, організації та методах адаптивних і випереджувальних функцій шкільної освіти.

У реалізації системи безперервної освіти важлива роль відводиться початковій школі, основними завданнями якої є забезпечення становлення особистості дитини, інтелектуального, фізичного, морального та соціального розвитку молодшого школяра. Сучасна освіта ставить перед учнями завдання не лише опанувати нові знання, а навчитися їх самостійно осмислювати та практично використовувати.

Фундаментальність початкової освіти – не лише у міцно засвоєних учнями уміннях і навичках, а й **ключових компетентностях**, які мають стати найважливішим надбанням розвивальної шкільної освіти. Це такі як *уміння вчитися, здоров'язбережувальна, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, соціальна, інформаційно-комунікативна*.

З точки зору компетентнісного підходу вчитель початкових класів по-новому повинен розуміти свою стратегію роботи з молодшими школярами: головним є не предмет, якому він навчає, а особистість, яку формує вчитель. Сучасний вчитель має допомогти учням сформувати і розвинути такі навчальні компетенції, при яких учні будуть вміти обмірковувати свої дії та встановлювати взаємозв'язок між новими та раніше набутими знаннями, приймати альтернативні рішення, навчитись зосереджувати свою увагу в класі, бути активними, планувати власне навчання, формулювати та виражати власні думки, вчитись довіряти членам спільноти, цінувати індивідуальні особливості кожного.

Найважливішим аспектом у роботі вчителя є формування в **учнів уміння вчитися**, бо саме це змінює стиль мислення і життя особистості. У навчально-виховному процесі важливо впроваджувати ті види діяльності, завдяки яким дитина ефективно розвиває тип компетентності, що їй притаманний від природи. Кожна дитина унікальна по своєму, тому завдання вчителя – надати таланту кожної окремої дитини найкращі умови для його виявлення, успішної реалізації та динаміку розвитку.

Отже, основне завдання вчителя початкових класів – навчити учня самостійно вчитися і досягати успіху. А це означає, що форми і методи роботи вчителів мають бути принципово іншими.

Зняття деяких обмежень на інноваційну діяльність сприяє запровадженню широкого інноваційного руху в системі освіти. Неабиякі можливості для упровадження якісних змін в освіті пов'язані з розвитком засобів комунікації, інформаційних та мультимедійних технологій. Інноваційна діяльність навчальних закладів у навчально-виховному процесі базується на чіткому поєднанні теоретичних і практичних надбань, і передбачає впровадження принципу перспективності та необхідності врахування близької й далекої мети.

У початковій школі ЗНЗ міста Умані в активну педагогічну практику запроваджується передовий педагогічний досвід, використовуються наступні освітні технології. Серед них:

- *структурно-логічні*, суть яких зводиться до поетапної постановки дидактичних завдань, вибору способу їх розв'язання, діагностики та оцінювання одержаних результатів;
- *інтеграційні* (на уроках української мови, математики, художньої праці, «Я і Україна», «Основи здоров'я», фізкультури);
- *ігрові* (театралізовані, рольові, сюжетно-рольові, імітаційні ігри, ігрове проектування);
- запровадження розвивально-модульної, особистісно-орієнтованої, проблемно-пошукової технології, диференційованої системи навчання і виховання, застосування методів проектування та моделювання життєтворчості особистості, алгоритмізація навчально-виховного процесу.

Сучасні умови вимагають організації планомірної наскрізної, багаторівневої підготовки дітей у галузі сучасних **інформаційних технологій**, постійного контролю цього процесу з метою уникнення небажаних наслідків при використанні комп'ютерної техніки, і найважливіше – формування з наймолодшого віку інформаційної культури та етики поведінки в інформаційному просторі.

Активна робота з проблеми впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання проводиться вчителями початкових класів нашого міста, починаючи з 2006 року, і стала можливою завдяки спеціалізованій курсовій підготовці при ОШОПШ, що дало змогу ввести до варіативної складової навчальних планів початкової школи ЗНЗ курсу за вибором «Сходинки до інформатики». Значна увага розгляду даного питання приділяється в системі методичної роботи з педагогічними працівниками, що включає проведення семінарів-практикумів, круглих столів, практичних занять, конференцій. Протягом трирічного терміну працює міська творча група з проблеми: «Формування інформаційно-комунікативної компетентності молодшого школяра». Творчий доробок членів групи – методичний посібник «Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчання молодших школярів» представлено в 2009/2010 навчальному році на міській та обласній виставці педтехнологій. Підвищенню результативності навчально-виховного процесу сприяє використання під час проведення уроків програмних засобів навчання з математики, природознавства, образотворчого мистецтва, апробація яких проходила на базі загальноосвітніх навчальних закладів міста (ЗОШ №№ 3, 14).

З 2002 року на Україні апробується і запроваджується **медико-педагогічний проект «ПіснеЗнайко»** (автор проекту – Н.Яновська, президент Міжнародного інноваційного центру гармонійного розвитку людини, кандидат медичних наук). Запровадження МТП «ПіснеЗнайко», адаптованої до вікових особливостей молодших школярів, допомагає в розв'язанні актуальної і болючої проблеми навчання шестирічок, не готових до шкільної діяльності. Розроблені навчальні відеокомплекти «Всесвіт» та «Чарівний світ чисел» допомагають розвинути мовлення дитини, стимулювати й коригувати незрілість пізнавальних функцій.

Вчителі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів міста зацікавилися інноваційною технологією «ПіснеЗнайко». З метою вивчення та впровадження в практичну діяльність педагогів даної технології, починаючи з 2006/2007 навчального року, при міському методичному кабінеті була створена творча група, до складу якої увійшли педагоги зі шкіл: №№ 3, 4, 5, 9, 11, 14. До творчої співпраці було залучено студентсько-викладацький склад УДПУ ім. П.Тичини та психологів загальноосвітніх навчальних закладів.

За час роботи творчої групи проводилось активне використання музикотерапевтичної педагогіки в роботі вчителя початкових класів, що сприяло кращому засвоєнню навчального матеріалу та досягненню виховного та лікувально-оздоровчого ефектів. Поширення передового педагогічного досвіду освітян міста щодо ефективного використання індивідуально-орієнтованого навчання дітей засобами МТП «ПіснеЗнайко» проведено шляхом участі у виставці педтехнологій, публікацій в періодичних фахових виданнях, презентації досвіду роботи творчої групи, проведенні семінарів-практикумів, тренінгів, практичних занять для вчителів початкової школи міста. Досвід роботи творчої групи тричі представлявся на міській та обласній виставках педтехнологій. Методичні посібники з описом досвіду роботи є багаторазовими лауреатами виставки «Освіта – Черкащини».

Починаючи з 2006/2007 навчального року у закладах освіти України здійснюється психолого-педагогічне експериментальне дослідження з теми «Формування інтелектуальної культури особистості в межах навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу». Автор і науковий керівник проекту – О.Митник, доцент інституту післядипломної освіти КМПУ ім. Б.Грінченка, кандидат психологічних наук. В роботі експерименту задіяні 72 школи 11 областей України та 8 вищих навчальних закладів. Серед них школа № 4, міська гімназія та НВК № 1 міста Умані. Це практично єдиний експеримент, який охоплює всі ланки освіти, не виходячи за рамки Державного стандарту і не пов'язаний із додатковим навантаженням на дитину. Впровадження даного проекту сприяє подоланню в учнів пізнавально-психологічних бар'єрів, активізує їхню творчу думку, розвиває гнучкість та продуктивність мислення. У результаті чого в процесі розв'язань завдань виникають оригінальні рішення.

Впровадження інноваційних технологій навчання стало можливим завдяки змінам, що відбулися у змісті освіти: розроблення державних

стандартів освіти, роботи за варіативними навчальними програмами, підручниками та посібниками.

За період 2000-2010 років здійснено значну організаційну і наукову діяльність щодо розроблення і впровадження Державного стандарту. Методологічними та теоретичними засадами Державного стандарту є загальнолюдські і національні цінності, зосередженість на інтересах розвитку дитячої особистості. У змісті «Національної доктрини розвитку освіти» (2001) йдеться про вплив змісту на якість освіти, незмінну роль Державного стандарту. У Концепції загальної середньої освіти (2001) визначені функції нової 4-річної школи, яка, зберігаючи наступність із довіллям, забезпечує подальше становлення особистості.

Відповідно до постанови КМ України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» (16.11.2000 № 1717) з вересня 2001 року розпочала функціонувати єдина 4-річна початкова школа I ступеня. Було затверджено Державний стандарт, підготовлено і видано навчальні програми відповідно до вимог Державного стандарту (у 2001 році – для 1-2 класів, у 2003 році – для 3-4 класів).

Особлива увага у процесі освоєння нового змісту приділялась інноваційній системі оцінювання успішності учнів. Видано спільний наказ МОН України і АПН України «Про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи», опубліковано методичний лист «Про методику здійснення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» (2002). В них обґрунтовано позитивний принцип оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, яке здійснювалося відповідно до вимог програми за 4 рівнями. У 1-2 класах передбачалося оцінювання вербально, у 3-4 класах з предметів інваріантної складової у балах.

Аналіз результатів першого етапу переходу на новий зміст і структуру початкової освіти було здійснено на засідання колегії МОН України 20.10.2005. Результати першого етапу масового переходу до 4-річної початкової школи було схвалено. В процесі обговорення визнано, що зміст початкового навчання вперше в історії вітчизняної освіти суттєво збагачено діяльнісним компонентом, у змісті різних освітніх галузей ширше представлено ціннісні аспекти виховання і розвитку молодших школярів. Реалізовано принципи інтеграції в освітніх галузях «Мистецтво», «Основи здоров'я і фізична культура», «Я і Україна».

Нові цілі початкової школи суттєво змінили методологічні підходи до реалізації всіх функцій підручників. Взято курс на зменшення питомої ваги готової інформації на користь засвоєння особистісно значущого навчального матеріалу, набуття особистого досвіду творчої діяльності. За результатами апробації і моніторингових досліджень до чинного Державного стандарту початкової загальної освіти були внесені важливі зміни, які затверджено рішенням колегії МОН України 06.01.2005 р. З 2006/2007 н.р. набули чинності нові Типові навчальні плани початкової школи, у яких відбувся певний перерозподіл навчального часу (збільшення часу на вивчення математики в 1 класі на 1 годину та іноземної мови у 2 класі), збільшено кількість годин на

варіативну складову змісту, для якої за вибором ЗНЗ використовуються різні курси. Дані зміни зумовили суттєве доопрацювання чинних програм для 1-4 класів, провідною ідеєю якого було чітке структурування результативної частини програми на засадах компетентнісного підходу. За вимогами удосконалених стандартів і програм внесено суттєві зміни у методику контрольно-оцінювальної діяльності вчителів з урахуванням компетентнісного підходу. Розроблено нові «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи», у яких визначено об'єкти, функції і види контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів (затверджено наказом МОН України 20.08.2008 р.).

На даному етапі розвитку сучасної освіти ми маємо змогу стати активними учасниками процесу обговорення матеріалів проекту Державного стандарту початкової загальної освіти. Потреба у створенні такого документу продиктована вимогами часу, зокрема процесом реалізації компетентнісного підходу, який орієнтує педагогів на впровадження в практику цілісного підходу до розвитку особистості.

Представлений до розгляду проект розроблений відповідно до пізнавальних можливостей дітей молодшого шкільного віку і передбачає всебічний розвиток та виховання особистості. У документі використано системний підхід, який дає змогу узгодити зміст, процес, результати засвоєння, окреслено умови його реалізації. Зміст кожної освітньої галузі забезпечує модернізацію і різноманітність сучасного педагогічного процесу, сприяє стимуляції формування ключових компетентностей молодшого школяра.

Як позитив, слід зазначити, що у проекті Державного стандарту закладені передумови для подальшої реалізації у програмах, підручниках, методиках виховних і розвивальних можливостей початкової школи. Враховано інтегрований результат взаємодії багатьох чинників, результатом яких є **якісна і доступна для всіх дітей початкова освіта, систематизованим чинником якої є якість її змісту**. Особливо важливим є практичне спрямування навчального процесу та вміння використовувати під час навчання знакову інформацію, представлену у вигляді діаграм, моделей, схем, опор, таблиць.

Обговоривши матеріали Концепції розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти, учителі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів міста Умані пропонують внесення до документу таких змін:

- у загальних положеннях розширити питання ролі компетентнісного підходу;
- закласти в документі методологічні та методичні засади наступності між дошкільною, початковою та середньою ланками освіти.
- переглянути кількість годин Базового навчального плану, виділених на вивчення предмету «Українська мова». В кожному класі вивчати даний предмет не менше 8 годин на тиждень.
- удосконалити частину матеріалу підручників з української мови та математики, що стосується засвоєння учнями новим теоретичних знань, зробити його більш цікавим та доступним для дітей. Бажано, щоб навчальні

посібники містили алгоритми, схеми, діаграми, опрацювання яких дасть змогу повноцінно засвоювати матеріал учням, що мають труднощі в навчанні. Варто краще унаочнити теоретичний матеріал підручників, по-можливості диференціювати навчальний матеріал, дати достатню кількість різнорівневих завдань;

- переглянути програми курсу «Я і Україна» та «Основи здоров'я» з метою усунення дубляжу деяких тем, збільшити час на вивчення предмету природознавства до 2-х годин на тиждень;

- розвантажити учнів від надмірної інформації, формулювання правил повинні бути доступними для сприйняття дитини;

- тестова форма контролю знань, умінь, навичок та компетентності повинна супроводжуватися рекомендаціями щодо процедури проведення тестування, має бути вказано спосіб обробки матеріалів;

- додати до державного стандарту чіткі вимоги до Державної підсумкової атестації навчальних досягнень учнів 4 класу.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти /проект/ // Початкова школа. – 2010. - № 8.
2. Савченко О.Я. Концепція розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2010. - № 4.
3. Савченко О.Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу // Початкова школа. – 2009. - № 8.
4. Древаль Г. Інновації в початковій школі // Початкова освіта. – 2009. - № 12.
5. Платова Н. Формуємо уміння вчитися самостійно // Початкова освіта. – 2005. - № 10.
6. Митник О. Як навчити дитину мистецтва мислення // Педагогічна психологія. – Київ: Початкова школа, 2006.
7. Дідик О. Компетентісно – орієнтоване навчання // Бібліотека журналу «Початкове навчання та виховання». – Харків: Видавнича група «Основа», 2010.

Н.В. Браславець,

методист методичного кабінету
відділу освіти Жашківської районної ради

ГУМАННА ПЕДАГОГІКА ЯК ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ ТВОРЧОСТІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

*Возлюби Дитину! Возлюби її сильніше, ніж самого себе!
Увіруй, що дитина чистіша, краща, чесніша,
талановитіша за тебе! Усього себе віддавай дітям!
І тільки тоді ти можеш зватися Вчителем!
В.О.Сухомлинський*

Учитель – найдавніша професія, представники якої покликані не лише дати освіту, а й зберегти людське в людині, зберегти рід людський, передати те найкраще, що виробило людство протягом своєї історії, нинішнім і майбутнім поколінням.

Учитель – найвище звання, яке існує в суспільстві. Людина починається з матері, з учителем вона продовжується. Будь-яка професія передбачає постійну роботу над собою задля безпосереднього росту як фахівця. Професія педагога окрім цього вимагає самовдосконалення особистості вчителя. При всьому розмаїтті методів навчання й виховання особистість педагога була і залишається його головним інструментом.

Тільки творчий учитель, творча особистість, може навчати й виховати творчу особистість учня. А для цього необхідно переглянути свої вміння, перебудувати свою роботу з учнями відповідно до вимог сьогодення. А вимоги сьогодення це новизна, інновація, в яких ми повинні бути компетентними.

Професія вчителя – вічна професія. Поки існують діти, їм потрібні наставники, учителі, майстри своєї справи. Значно підвищується особистісна роль учителя – він як лідер, організатор. І цьому вчителеві також треба вчитись. Як правило, у педагогіці нема випадкових людей. Саме творчих одностудців, старанних, наполегливих, вимогливих об'єднує Бузівська загальноосвітня школа I-III ступенів.

Творчі розробки опираються на теорію талановитого мислення. Ігри, творчі завдання, оригінальні форми свят з елементами театралізації, інсценізації, з інтелектуальними запитаннями можуть бути використані в початковій школі тими, хто має бажання вчити дітей цікаво, розвивати творчу особистість. Адже наше бурхливе сьогодення вимагає від сучасної людини не тільки і не стільки накопичення знань, скільки вміння за призначенням використовувати здобуту інформацію. Набути такого досвіду можна лише під час розв'язання творчих завдань. Шлях до відкриття творчих здібностей дитини полягає через розвиток творчої уяви, систематичного творчого мислення й мовлення, знайомство із вражаючим навколишнім світом. І учителю тут належить роль організатора, наставника, друга.

Учитель створює атмосферу, за якої в дітей є шанс висловитись. Ось саме це бачили вчителі на відкритих уроках, виховних заходах, заняттях, зустрічах за «круглим столом».

На першому місці – діти, любов до них. Учителі все роблять для того, щоб учні, стали особистостями мислячими, самостійними, творчими, духовно багатими, а вчителі впроваджували у свою роботу те, що творить творчу особистість. Девізом педагогічної діяльності є слова А. Ейнштейна: «Уміє вчити той, хто вчить цікаво». Тому колектив творчо, по-новому намагається розв'язати актуальні завдання сучасної освіти, які спрямовані на гуманізацію та демократизацію навчально-виховного процесу у школі.

Навчальні заняття намагаються перетворити в «педагогічну майстерню», де слово жило б, трепетало всіма барвами й відтінками в душі кожної дитини, щоб діти відчули кожний вислів не лише розумом, а й серцем.

В Бузівській школі склалася визначена структура гуманних уроків, до яких готуються і вчителі, і учні. Урок починається з хорошого настрою, вимагає від учителя особливого підходу і особливої підготовки. Привітання, інколи, не пов'язане з темою уроку. Це може бути просто установка на створення приязних стосунків з товаришами, учителя до учнів, учнів до учителя. Мета його – створити таку атмосферу в класі, щоб формальні відносини між учителем і учнями змінилися на доброзичливі, з взаємною теплотою, з посмішкою. Емоції заряджають енергією та організують сприймання, пам'ять, мислення. Дорослий може допомогти дитині в ситуаціях емоційного напруження, коли дитина переживає якусь негативну емоцію. Дуже важливо знайти причину, усунути її, зменшити страждання, допомогти вийти з цього стану:

- разом із дитиною знайти шлях вирішення проблеми. Поставитися спокійно, поговорити, пригорнути до себе, торкнутися ніжно плеча;
- якщо дитина переповнена емоціями, дати висловитися, навіть поплакати;
- якщо напруження не спало, слід переключити увагу на те, що заспокоїть (малювати, розглядати книжку, дати м'яку іграшку, включити в гру дітей).

Виховувати учнів треба успіхом. Намагаючись підтримувати невстигаючого, хвалити за кожний, навіть незначний крок уперед. Важливу роль успіху підкреслював В. Сухомлинський: «Є успіх – є бажання навчатись. Це особливо важливо на першому етапі навчання – у початковій школі, коли дитина ще не вміє долати труднощі, де невдача стає справжнім горем».

Якщо на уроці всім класом дали установку на успіх, то під час проведення підсумків обов'язково потрібно провести обговорення приблизно в такій формі:

- Що навчилися? Що сподобалося?
- Дайте оцінку уроку, виділіть особливо важливі місця.
- Дайте оцінку своїй участі на уроці. «Похвали себе!».
- Висловіть побажання на наступний урок.
- Інколи сам учитель підводить підсумок і обов'язково хвалить, висловлює своє задоволення і вдячність за творчі злети дітей, за їх бажання допомогти і підтримати учителя в проведенні уроку.

Таким чином діти вчать оцінювати свої досягнення і невдачі, вчать оцінювати свої вчинки, вибирають взірць для наслідування. Постійно створюючи «ситуацію успіху», об'єднавши все повагою до особистості дітей,

можна розкрити таланти, розвинути творчі здібності всіх дітей без винятку, виховати творчо працюючих особистостей.

В основі творчої діяльності вчителів лежить гуманна педагогіка. Так, Жашківська загальноосвітня школа I-III ступенів №4 працює над науково-методичною проблемою «Реалізація гуманістичних особистісно – зорієнтованих принципів навчання і виховання». Творчість учителів безмежна настільки, наскільки безмежний їх потенціал. За час існування в закладі з'явилося багато традицій: спортивні свята, виставки робіт дитячої творчості, турніри ерудитів між паралелями класів. Засобів розвитку творчих здібностей учнів, духовності в арсеналі вчителів початкових класів чимало. Важливо навчитися широко та вміло застосовувати їх, запалювати в дитячих серцях вогник допитливості, викликаючи інтерес до навчання, роблячи його внутрішнім, постійно діючим стимулом.

В народі кажуть: «Щаслива та людина, яка має ясний і гострий розум, двічі талановита та, яка має ще й добру душу. І необхідно благословити ту, в якій зворушливий розум і серце людське».

Гуманна педагогіка – це велика мудрість, у якій стверджується педагогіка світла. Гуманна педагогіка – це та, яка може наблизити дитину до пізнання самих себе. Обов'язок вчителя – дати радість пізнання. Учитель – творець, який дозволяє дитині відкрити самого себе. Він віддається безкорисливо, щоб продовжити себе у своїх вихованцях, дати їм крила для польоту в життя.

Учитель – носій Світла. Народна мудрість говорить, що у справжнього вчителя уроки не для дітей, а з дітьми. Це вони, справжні вчителі, доторкаючись душі маленької людини, намагаються не поранити, не образити, обережно виростити, допомогти реалізувати себе у житті, увійти у нього якомога чеснішими, добрішими, впевненішими.

В. Сухомлинський писав: «У наших школах не повинно бути нещасливих учнів, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил учня, які породжують енергію для долаття труднощів, бажання вчитися».

Сприймати дітей такими, якими вони є, без поділу на «улюблених» і «нестерпних хуліганів» і водночас створювати умови, щоб вони ставали кращими, – це вияв педагогічного гуманізму. Треба виховувати в собі терплячість, уміння не піддаватися роздратуванню через неслухняність дітей.

Гуманна педагогіка визначає характер вчителя у трьох якостях: доброта, щирість, відданість.

У своїх працях з педагогіки, особливо в останніх «Без серця, що зрозуміємо», «Посмішка моя, де ти?», «Чому не прожити нам життя героями духу», «Істина школи» Ш.О.Амонашвілі стверджує, що гуманно-особистісна педагогіка заснована на класичній формулі: дитина не тільки готується до життя, але вже живе...

Сутність – турбота про долю Кожної дитини, про долю людства. Вчитель, відповідає за дітей перед совістю і суспільством.

В основі гуманної педагогіки тези: «Вищий духовний світ – це реальність». Душа кожної людини безсмертна і спрямована до вдосконалення. Земне життя

– це лише відрізок шляху вдосконалення. Звідси і принцип, який є стрижнем освітнього процесу в школі Життя: розвивати і виховувати в дитині життя за допомогою самого життя.

Гуманна педагогіка побудована на класичній педагогіці Коменського, Песталоцці, Руссо, Пирогова, Ушинського, Макаренка, Сухомлинського та ін.

Творець і класик педагогіки Я.А. Коменський сказав, що педагогіка – універсальне мистецтво вчити всіх і всьому. А класик педагогіки К.Д.Ушинський, що педагогіка не є наукою, вона – найвище мистецтво, яке знає людство.

Педагогіка – це сфера Духу, Мудрості, Досвіду, Мистецтва, Науки.

Ш.О.Амонашвілі говорить, що це не педагогіка, яка ні слова не говорить про почуття, про любов, про серце, не хоче бути найвищим мистецтвом самого життя.

Педагогіка стоїть вище всіх наук і творить рівень життя.

Частиною гуманної педагогіки є «посмішка».

Посмішка вчителя має бути особливою. Вона живе в серці, і для кожної дитини особлива тільки для неї. Щира, добра, тепла, світла, спокійна, йде від серця і пронизана любов'ю.

Посмішка – прояв життя, і яка це буде шкода, якщо вона не викличе посмішку.

Крім принципів, визначає Ш.О.Амонашвілі, три закони гуманної педагогіки:

- Любити кожну дитину;
- Розуміти і приймати її такою, якою вона є;
- Озброїтись оптимізмом у ставленні до будь-якої дитини.

Гуманна педагогіка заснована на Вірі. А звідси і три заповіді педагогіки:

- Віра у безмежність дитини;
- Віра в свою іскру Божу;
- Віра у силу гуманної педагогіки.

Гуманний вчитель перетворює кожну зустріч з дитиною на радість відкриття світу і себе. Дуже важлива атмосфера радості та любові на уроках. Зрозуміти багатогранний світ гуманної педагогіки під силу кожному, хто цього з вчителів забажає, іти до істини Добра і Краси. Це науковий пошук шляхів організації радісного, захоплюючого життя в школі. Всупереч існуючій педагогіці, практиці, педагог звертається до педагогіки серця, розмірковує про добро і зло, біль і радість, совість і безсердечність і т.д.

Гуманний підхід до дитини полягає в тому, щоб бачити в ній людину, яка росте, стає дорослішою; підтримувати в ній прагнення ставати такою. Щоб забезпечити розвиток дитини у дорослий світ, слід: поважати її гідність, визнавати її права на вибір поведінки, виявляти інтерес до неї, співчувати, співпереживати успіху чи невдачі; сприймати як індивідуальність, проголошувати її досягнення.. Потрібно враховувати активний процес саморозвитку, з повагою ставитися до фактів виявлення дитиною своєї власної позиції в конфліктних ситуаціях, її свідоме намагання реалізувати свої можливості .

Психологи радять застосувати метод вільного вибору вже з двох років. Почуття вільного вибору, як зазначає Ш.О. Амонашвілі, постійно повинно супроводжувати дитину і в педагогічному процесі (на вибір дати тему для малювання, вірш для вивчення, задачу для розв'язання, але це зовсім не означає свободу дій). Гуманний підхід полягає в тому, щоб навчальний матеріал мав для учня особистісне значення, тобто щоб він хотів це вивчити, відчув у ньому потребу. Інструктувати учіння як вільно обране – це і є управління цим процесом згідно з потребами дитини, її інтересами, спонукаючи її до співпраці, співтворчості з учителем. Саме тоді створюються умови для саморозвитку.

Основною настановою дорослого в процесі взаємодії з дитиною є безумовне сприйняття її, визнання, турбота, що виявляються в позитивному ставленні до неї. Дитину слід сприймати і любити не за те, що вона розумна чи красива, слухняна чи працьовита, а просто за те, що вона дитина і неповторна особистість. Нажаль, діти часто чують навіть від батьків таке: «Якщо ти будеш слухняним(ою), охайним(ою) тощо, то я тебе любитиму». А іноді діти чують і зовсім непедагогічне: «Ти мені такий не потрібен!» Аналогічне можна почути і від учителів: «А за що тебе поважати?» У подібних репліках виявляється лише умовне сприйняття дитини. Любов за щось – це не любов, а соціальний договір. Люблять не за щось, а всупереч усьому. У психології доведено, що потреба в любові, у необхідності комусь, у духовній приналежності є однією з фундаментальних потреб людини. У найважчі години життя скажіть дитині: «Я тебе люблю...», — і в неї примножаться сили для подолання труднощів, для вирішення життєвих проблем. Важливо не критикувати, а краще знайти за що подякувати, іноді навіть за колишні успіхи: «Учора я була дуже задоволена твоєю роботою», але висловлювати своє особисте ставлення до того, що зроблено дитиною: «Дякую за допомогу» замість «Молодець!».

Свою любов до дитини, повагу до неї, до її переживань важливо демонструвати і словом, і фізично: подивитися в очі, доторкнутися до плеча, пригорнути до себе. З віком фізичний контакт змінюється, але не повинен перериватися. Маленьку дитину слід брати на руки, а підлітка можна взяти за руку, поплескати по плечу.

Від дитини чекають таких форм поведінки, які притаманні її вікові, і якщо такі форми засвоєні, вони залишаються у фонді її персональної культури назавжди.

Традиційними стали Всеукраїнські Педагогічні Читання з гуманної педагогіки ,які проводяться з 2006року. Четверті Педчитання відбулися у жовтні 2009 року : «Щоб дарувати Дитині іскорку знань, вчителю треба увібрати море світла». Думка ця належить В.О.Сухомлинському і запропонована як тема Педчитань науковим керівником Центру Ш.О.Амонашвілі. Кожна із цих зустрічей допомагає педагогам ще на один крок наблизитись до цілющих витоків Гуманної педагогіки. У Жашківському районі працює багато доброзичливих, щирих вчителів, які збагачують дитину духовно, поважають її особистість.

Хотілося б висловити надію, що рух гуманної педагогіки й засади світоглядної толерантності, на яких він базується, знайдуть ширше розуміння й

розповсюдження в Україні, а пошуки принципів нової концепції освіти виведуть нас на шляхи педагогіки співпраці, педагогіки добра й любові до людей.

Л.І. Чайка,
методист районного методичного кабінету
відділу освіти Тальнівської райдержадміністрації

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

Проблема гуманізації навчально-виховного процесу була актуальна в усі віки. Без перебільшення можна сказати, що багато педагогів, науковців минулого й сучасності так чи інакше торкалися цієї проблеми. Так само гостро ця проблема постає перед усіма учасниками навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах. Адже саме тут відбувається становлення школяра як особистості, його успішності, задоволення чи незадоволення навчанням. Свої думки з цього приводу залишили нам Коменський, Корчак, Макаренко, Сухомлинський, Ушинський, Пирогов. Значну увагу приділяв проблемі гуманізації сучасної освіти О.Захаренко. Цій проблемі присвятив також значну частину робіт класик гуманної педагогіки Ш.Амонашвілі. Перелік імен педагогів-науковців і вчителів-практиків, які займаються питаннями впровадження гуманної педагогіки в практику роботи, можна продовжувати нескінченно, адже прогрес розвивається швидкими темпами, і перед сучасною школою постають все нові і нові проблеми. Як вчити дітей в умовах швидкого темпу розвитку сучасної науки? Як поєднати вимоги сучасних програм із динамікою життя? Як забезпечити умови для комфортного навчання кожної дитини і творчості кожного учителя? Сьогодні це дуже важливі питання, від яких залежить майбутнє нашої нації. Адже світ, в якому житимуть наші діти, змінюється набагато швидше, ніж наші школи. Процес державотворення, що відбувається в сучасній Україні, потребує і нової педагогіки. Від того, яким буде формування і становлення особистості, залежатиме майбутнє України, народу, нації. Отже нова педагогіка безперечно формуватиметься на принципах педагогіки гуманізму, в умовах відродження національної культури. Тому джерелом мудрості, з якого вчителі початкових класів черпають знання, є спадщина В.Сухомлинського, через яку червоною ниткою проходить впровадження і реалізація гуманістичного виховання. Праці Шалви Амонашвілі, в яких він розкриває суть педагогіки Віри, Добра, Надії, і Любові до учня.

Вчити, виховувати, розвивати дитину важко, відповідально і радісно. У душі кожної дитини на все життя залишається спогад про першого учителя. В силу свого характеру вчителі різні: строгі, вимогливі, добрі. Кожний учитель прагне, щоб учні пам'ятали його, як мудрого, чесного, доброго і вірного друга, порадника, наставника. Ні на мить не забувають, що навчають і виховують людину, у якої є душа. Їм довірено торкатися душі маленької особистості.

Намагаються не поранити, не образити, бережно допомогти реалізуватися дитині в житті, допомогти ввійти у це життя якомога чеснішим, добрішим, впевненішим. Місія вчителя початкової ланки прекрасна – дарувати крила для польоту в життя, і яким він буде залежить від нього. Кожний учитель прагне виховати своїх учнів справжніми людьми, а тому критично переглядають свої форми і методи роботи. Постійно працюють над створенням сприятливого психологічного клімату. Адже на цілковитій довірі, відвертості, чуйності, тактовності, підтримці, вмінні вислухати, зуміти почути і дати відчутти себе повноправним співрозмовником, базується гуманна педагогіка.

Учитель повинен дати по мірі глибокі знання – моральні, наукові, але й повинен дати дитині духовні знання. Навчити дитину мислити над життям, його цінністю, місцем і роллю кожного в цьому житті. Якими вони підуть від нас? Над цим повинен замислитися кожен, хто став на стежку педагога. Багато класоводів головним своїм завданням вбачають у пошуку нових шляхів в організації навчального процесу, в розкритті індивідуальностей кожної дитини. За мету педагога ставлять розвиток творчих здібностей і тих особистих якостей, що сприяють цьому. Впроваджують технологію диференційованого навчання, як вирішального засобу індивідуалізації. Диференціацію проводять як за складністю завдань, так і за самостійністю їх виконання. Це дає можливість запобігти труднощам, підтримати, не допустити відставання. Живою ниткою, що пов'язує вчителя з кожним учнем і учнів між собою, є інтерактивні технології.

Кожна дитина приходить у цей світ обдарованою, наділеною безліччю можливостей. Мова – одне із див, за допомогою якого люди передають найтонші відтінки думок і почуттів. Для того, щоб учні знали мову, вміли вправно користуватися словом, творчо сприймали навколишній світ, учителі велику увагу приділяють формуванню зв'язного мовлення, розвитку писемного мовлення. Завдяки цьому учні можуть скласти власні вірші, казки, оповідання. У художній фантазії розкривається людське ставлення до світу, його естетична оцінка. А маючи ще свій ляльковий театр – твори оживають. На уроках духовності, роздуму, серцезнавства, добротворення, мислення, щастя, сумління і каяття, дивування і захоплення, діти стають духовно багатшими, вчаться бути щасливим. Ми приходимо у цей світ із надією бути щасливими. Та чи розуміємо ми, що таке щастя, чи вміємо побачити і відчутти його.

В.О.Сухомлинський писав: «Творче натхнення – людська потреба, в якій особистість знаходить щастя».

Щастя... Що воно таке? У чому полягає? Багато мудрих філософів неодноразово замислювалися над цим питанням. Існує вислів: «Кожна людина щаслива однаково, а нещасна по-своєму». На мою думку, якщо це так, то і відповідь на це питання була б однаковою. Але ж люди відповідають по-різному. Виходить, що кожний теж щасливий по-своєму. А коли б запитали кожного з нас:

- Ви щасливі?
- У чому ви вбачаєте щастя?

Чи одразу ми відповіли б на ці питання? Звичайно ні. Та й взагалі, більшість людей вважають себе нещасними. То погане здоров'я, то негаразди у сім'ї, щось не ладиться на роботі, нездійсненні плани, невдячні діти та інше. Багато хто кидається за порадою до психологів, хтось до лікаря – невропатолога, а хтось вірить у кращу долю. Комуś допомагає, а комуś ні. Медики твердять, що більшість недуг важко вилікувати через те, що у хворого пригнічений стан. І зробити це досить важко, коли людина уже доросла.

А чому б не спробувати допомогти тоді, коли, здавалося б, допомога зовсім не потрібна? Чому б не почати ще змалку, зі шкільної парти вчити дітей бути щасливими? Учитель повинен, так, саме повинен навчити дітей бути щасливими. Розкрити їм очі, навчити бачити прекрасне, творити прекрасне, робити добро тим, хто поруч. Жити у злагоді з собою, з оточуючим світом, з природою. Яким же шляхом цього досягти?

1. Звести до мінімуму негативні стреси і переживання.
2. Усвідомлювати себе повноправною людиною.
3. Знати, що ти не один.
4. Уміти чітко розмежовувати зло і добро. Вчити боротися зі злом і робити добро іншим.
5. Уміти пробачати та вибачатися.
6. Створити атмосферу довіри та успіху.
7. Виховувати віру у власні сили, впевненість у собі, розвивати силу волі.
8. Розвивати бажання пізнавати нове та отримувати від цього насолоду.
9. Вчити любити природу та робити світ кращим.

Хіба це нове? Далеко ні, але актуальне на сьогоднішній день. Діти приходять до школи із великим бажанням учитися та окрилені на успіх. Що їх чекає? Перші кроки – найважчі і найсуттєвіші. Саме з перших уроків, з першого класу закладаються основи стосунків, спілкування, успішного навчання, майбутнього розвитку учня. Навчальне навантаження, тривале сидіння за партою, певні обмеження та обов'язки, незнайомі люди. Пізніше контрольні роботи, перевірки адміністрацією школи, можливі конфлікти як з боку батьків, так і з боку вчителя. Усе це викликає стресовий стан. І як результат – небажання вчитися. Нові конфлікти і знову стреси. Виходить, що школа – це джерело постійних стресів, конфліктів, нещастя і підірваного здоров'я. Але вчителі не повинні створювати учням тепличні умови. А от звести до мінімуму переживання і хвилювання дітей повинні. Створити такі умови, щоб учні щоранку з радістю поспішали до школи. Щоб вони бачили в учителеві людину, яка їх любить, якій можна довіряти. А процес засвоєння знань був би для них не важкою непосильною карою чи мукою, а захоплюючим дивом, незвіданою казкою, радісною творчою працею і, врешті-решт, – щастям.

З чого почати? Звісно, – з себе, шановний учителю. Ти мудрий життям, ти педагог і психолог, ти наставник і друг, ти – творець дитячих душ. Хочеш навчити дітей бути щасливими і бути щасливим роботою сам – тоді критично, до найменших дрібниць, переглянь методи і форми своєї роботи. Творчо підійди до свого педагогічного і життєвого досвіду. Спілкування вчителя з учнями повинне бути професійним. Щирість, довіра, доброта, відвертість,

уміння почути, вислухати, допомогти, підтримати – із цих маленьких, і в той же час таких вагомих дрібниць будується невидимий, але міцний місточок між учителем і учнем. Це є гуманне педагогічне спілкування, що в свою чергу забезпечує творчий розвиток дитячого колективу, розвиток творчих здібностей учня. Створюються умови для природного життя дитини, зростає допитливість, бажання пізнавати оточуючий світ, відкривати для себе щось нове.

В.О.Сухомлинський писав: «Ми, вчителі, не вчимо дитину мислити. Вже з перших років шкільного життя закриваємо перед її очима двері в чарівний світ навколишньої природи – і вона вже не вслухається в дзюрчання струмочка, у дзвін весняних капель, у пісню жайворонка, вона заучує лише сухі безбарвні фрази про всі ці чудові речі. Слово вчителя входить у свідомість дітей без яскравого образу, тому воно «із запавної квітки перетворилося в сухий, стиснутий між сторінками книжки листок, який лише зовнішнім виглядом нагадує про живе життя». Здається, не можна сказати образніше і зрозуміліше. У жодному випадку ми не маємо права позбавляти дітей цієї радості, справжнього щастя доторкатися серцем до краси – живого спілкування з природою. Потрібно, щоб уроки були цікавими, живими. Граймося, фантазуймо, малюймо в уяві. Це активізуватиме процес пізнання, розвиватиме мислення, заохочуватиме до роботи.

Чим глибше враження дитини від сприймання, чим яскравіші образи уяви, створені словами вчителя, тим гострішою стає потреба відтворювати світ в усій його красі. У початкових класах, на усіх уроках без винятку, учитель повинен створити такі умови, щоб діти прагнули створювати красу природи, красу спілкування, красу почуттів, творчої праці. Вони отримуватимуть насолоду від своєї праці, відчуватимуть щастя від того, що їх серця відкриті для добра і любові. Під впливом активної творчої діяльності діти змінюються на очах у кращий бік, стають щасливішими. «Творче натхнення – людська потреба, в якій особистість знаходить щастя» (В.О.Сухомлинський). Учитель не повинен і не має права позбавляти цього щастя дітей і себе.

Бажання бути співтворцем успіху своїх вихованців змушує вчителів перебувати в постійному педагогічному пошуку ефективних форм організації навчально-виховного процесу.

Партнерами, помічниками і учасниками навчального процесу є батьки. Класоводи цінують їх ідеї. Разом із ними розв'язують проблеми, приймають рішення. Бо ніхто не в змозі зробити те, на що здатна сім'я, яка розуміє всю міру відповідальності за результат виховання дитини.

Найдюк Н.В.,
учитель початкових класів
Христинівської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №2

ГУМАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЬ – УЧЕНЬ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

*Вихователь, який не затискує, а визволяє,
не пригнічує, а підносить, не мене, а формує,
не диктує, а вчить, не вимагає, а запитує,
переживає разом з дитиною багато
натхненних хвилин.*

Януш Корчак

Найбільша турбота вчителя – олюднення середовища навколо кожної дитини. Учитель є співробітником Бога, його помічником у створенні людини.

У школі Життя, – а саме такою є гуманно-особистісна школа, – не було поганих і відсталих дітей. Через співробітництво з учителем тут долаються бар'єри. Коли зустрічаємо дітей, кажемо: «Ми чекаємо вас». Виявляємо цікавість до радощів і смутку дитини.

Вчити, виховувати, розвивати дитину важко, але й радісно водночас. Напротязі чотирьох років на очах у вчителя, наче квіточка, розвивається дитяча особистість. Школяр набуває знань, умінь, досвіду, навчається спілкуватися, оцінювати себе та інших у сприятливих умовах стає дедалі кращим і кращим.

В.О. Сухомлинський писав, що влада педагога над особистістю учня дуже велика, і вона має бути мудрою. Він розповідав про одного вчителя, який насолоджувався своєю владою. У результаті одні діти були зламані, інші ставали грубими, залишаючись незламними. І всі разом дружно не любили вчителя.

Сприймати дітей такими, якими вони є, без поділу на «любимчиків» і «нестерпних хуліганів», водночас створювати умови, щоб вони ставали кращими, – це вияв педагогічного гуманізму. Треба виховувати в собі терплячість, уміння не піддаватись роздратуванню через неслухняність дітей. Неприпустимо переносити на учнів своє незадоволення світом, своїм життям або їхніми батьками.

Гуманність учителя не означає, що він невимогливий, непослідовний, дає доручення і не перевіряє. Гуманний учитель природно, ненав'язливо виховує дітей на позитивних прикладах, враженнях, почуттях.

Якщо розглянемо аспект «вчитель-учні», то звернемо увагу до способів індивідуалізації спілкування, ставлення до дисципліни, засобів оцінювання і виховними можливостями, до реалізації виховного потенціалу уроків.

Добре вчити дитину, яка тягнеться до вас, як соняшник до сонця. Щоб не перервати цей ланцюжок довір'я, маємо утверджувати в своїх стосунках із учнями людську гідність кожної дитини незалежно від того, які в неї навчальні успіхи, а отже, бачити в ній спочатку людину, а потім уже учня.

Натхненно звучать для вчителів положення Гуманної педагогіки Ш.О.Амонашвілі, який, розвиваючи думки своїх попередників, говорить, що

«шлях до серця учня – це чисте серце вчителя». Учитель має бути професіоналом і романтиком, щоб зберегти у дітей сприймання уроку якомога довше.

Величезну роль у гуманізації навчально-виховного процесу відіграє оцінювання вчителем результатів роботи серед своїх вихованців. В.О.Сухомлинський вважав, що «...Оцінка має яскраво виражений моральний смисл. У ній закладений стимул, під впливом якого в дитини повинно утверджуватися прагнення бути хорошою і не бути поганою. Завдяки оцінці дитині має бути не байдуже, якою людиною її вважають люди – працюютою чи недбалою. Цей вплив оцінки стає виховною силою тільки за тієї умови, коли оцінка гармонійно зливається з внутрішніми духовними силами дитини. Оцінка стає в руках учителя інструментом виховання, якщо вона пробуджує дитяче бажання вчитися і допомагає цьому бажанню, а не карає за небажання. Ще гірше, коли незадовільна оцінка ставиться дитині за невміння вчитися: звикаючи до думки, що вчитель вважає її ні до чого не здатною, дитина обманює, лицемірить».

Відвідуючи семінари, які проводив Ш.О.Амонашвілі, я більше уваги почала приділяти гуманній педагогіці. Діти в класі стали добрішими один до одного. Хворим однокласникам учні пишуть листи, малюють малюнки і чекають їх видужання, провідують хворих. Завжди хвалю дітей за правильні відповіді, за посмішку. Часто граємо в різні ігри, веселимось. На день народження учням дарую уроки, а товариші – свої малюнки, пісні, вірші.

Тільки так – з вірою в учня і з підтримкою його зусиль – можна «олюднити», вмотивувати стосунки в навчально-виховному процесі, адже «навчання – не механічна передача вчителем знань учневі, а складні моральні відносини» (В.О.Сухомлинський).

Гуманізація навчального спілкування, домінування діалогу, стимулювання внутрішньої активності учнів, ситуації вільного вибору, природність і щирість учительських слів і жестів є обов'язковими умовами повноцінного навчання, виховання і розвитку кожної дитини.

В.М. Моторна,
вчитель початкових класів
Кривоносівського навчально-виховного комплексу
«загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів –

СОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В КЛАСАХ З МАЛОЮ НАПОВНЮВАНІСТЮ

Кожна дитина – це особистість, єдина і неповторна. Її гармонійний розвиток, залежить передусім від середовища, в якому вона виховується. Допомогти учневі само вдосконалитися, знайти місце в житті і не загубити себе може тільки творче шкільне середовище, яке налаштоване на талант дитини, її здібності, особисті обдарування.

Як організувати навчально-виховне середовище для особистісного розвитку учнів у мало чисельній сільській школі? Адже батьків цікавить передусім, наскільки серйозну освіту можна отримати у цій школі.

Усвідомлюючи це, адміністрація школи, педагогічний колектив намагаються створити такі умови, в яких учні мають себе почувати в школі зручно і комфортно, іти до неї з радістю, з бажанням вчитися, творити, вірити у свої сили та можливості. Заповіддю для педагогів нашої школи є слова Василя Сухомлинського: «Учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це, передусім, той, у кого дитина, як у батька і матері, вчиться жити.»

Наша школа належить до сільських малочисельних шкіл, у яких відсутня паралель класів, а їх наповнюваність становить 5-10 чоловік. Це зумовлює основну особливість організації навчально-виховної та позаурочної діяльності – постійну роботу вчителів з різновіковим і нечисленним складом учнівського колективу. Позитивним є те, що створюються сприятливі передумови для індивідуалізації навчальної і виховної роботи. У такій школі учень перебуває під постійним контролем учителя, який до нього звертається набагато частіше, ніж у звичайній школі. Це призводить до емоційного перевантаження учнів, збільшує їхню втомлюваність.

Цей недолік можна компенсувати поєднанням групової форми роботи з різними формами індивідуальної, домогтися на уроці повного засвоєння матеріалу, розвантажити учнів від домашніх завдань. Адже сільські діти прилучені до домашньої роботи і мають менше вільного часу, ніж міські діти.

Сьогодні назріла проблема пошуку нових підходів до організації навчально-виховного процесу в сільських закладах освіти, які і забезпечували безперервну якісну освіту і соціальний захист дитинства. Сільська школа повинна давати високий рівень освіти, ранню профорієнтацію, забезпечувати соціалізацію та формування особистості, здатної до подальшої діяльності на селі. Це важливо ще й тому, що сьогодні часто стоїть питання відродження у підростаючого покоління відчуття господаря землі, залучення до національної культури свого народу.

Одним з реальних шляхів зміцнення сільської школи є вирішення проблеми суспільного виховання та матеріального забезпечення дошкільної освіти. До деякої міри означена проблема може бути розв'язана, якщо забезпечити організаційно-педагогічні умови функціонування навчально-

виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад».

Навчально-виховному комплексу «загальноосвітній навчальний заклад-дошкільний навчальний заклад» притаманні специфічні риси щодо інших освітніх установ. Даний тип закладу є малокомплектним. У ньому взаємодіють дошкільна і шкільна системи, дитячий колектив різновіковий, педагогічний колектив об'єднує вихователів дошкільного навчального закладу і вчителів початкової школи. Таке об'єднання в один колектив дошкільників та молодших школярів, учителів школи і вихователів, батьків, громадськості села значно посилює виховний потенціал освітнього закладу «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад», центром якого стає школа.

Сільська школа і сільський дошкільний заклад – це особливий суспільний феномен. «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» – це культурно-педагогічний центр малого села, початкової ланки єдиної системи безперервної освіти і виховання.

Досвід існування освітніх комплексів переконує в тому, що найсприятливіші умови життя і навчання майбутніх першокласників та молодших школярів можна створити саме в такому закладі освіти.

Кривonosівський навчально-виховний комплекс було створено у 2004 році на базі приміщення дитячого садка, яке було відремонтоване силами батьків та вчителів.

Тепер у цьому затишному приміщенні 2 класні і 2 навчально-ігрові (групові) кімнати, спочивальня на 15 ліжок, їдальня, кухня, допоміжні приміщення.

Виховується і навчається в комплексі 21 дитина віком від 2 до 10 років. Зокрема, 11 дошкільників – це одна різновікова група, і 10 школярів (комплект 2, 4 класі і 3 клас).

Працюють з дітьми два вчителі: Моторна Валентина Миколаївна та Моторна Лідія Іванівна та два вихователі: Курятник Наталя Василівна та Шевченко Валентина Григорівна.

Робота невеличкого педагогічного колективу спрямована на реалізацію програми «Я у світі» та «Державного стандарту початкової загальної освіти», які зорієнтовані на виховання цілісної особистості, залучення дитини до різних видів діяльності, в яких задіяні її фізичний, психологічний та соціальний потенціали та виховання особистості учня через форму повноцінних мовленнєвих читацьких, обчислювальних умінь і навичок, бажання і вміння вчитися.

Проблема наступності дошкільної і початкової шкільної ланок до сьогодні, на жаль, лишається розв'язаною лише частково. Чому? Мабуть, внаслідок традиції існувати поряд, паралельно, окремо, але не разом. А час вимагає спільності, оскільки обидві ланки існують для потреб зростаючої особистості.

Вони спрямовані на формування здатності дитини вільно та відповідально визначати свою власну позицію, турбуватися про своє здоров'я, реалізовувати свої здібності.

Створенню належних умов для становлення особистості, як передумови успішного життя в школі і за її межами, сприяють НВК «школа – дитячий садок».

Зусиллями педколективу і батьків в комплексі створено належну навчально-ігрову та матеріальну базу. Обладнано ігрові куточки, спочивальню, створено зони самостійної художньої та трудової діяльності, є куточок усамітнення і затишку.

Всім педагогічним колективом постійно проводиться робота по оновленню предметно-ігрового середовища. Виготовлено картки для порівняння, класифікації, узагальнення; дидактичні матеріали.

Працюють вчителі і вихователі і над створенням диференційованих карток різнорівневого характеру, як для дошкільників, так і для учнів. Забезпечується легка адаптація дитини до нового соціального статусу учня, здійснюється фізичний, пізнавальний, особистісний розвиток кожного вихованця, його готовність до взаємодії з навколишнім світом.

Найголовнішими факторами успішності і комфортності дітей є саме стан їхнього здоров'я, рівень фізичного розвитку. Адже на першокласника лягають велике розумове навантаження та вимушена поза, які його супроводжують під час довготривалого сидіння. Найважливіша роль у роботі з дітьми відводиться фізкультурно-оздоровчій роботі, емоційному благополуччю дитини.

Ранкова зарядка, рухливі фізкультхвилинки, прогулянки на свіжому повітрі, дні здоров'я в системі роботи педколективу.

Як тільки малюк переступає поріг комплексу, він зустрічається зі своїми однолітками, старшими дітьми, яких теж зустрічав у селі, живе з ними на одній вулиці. І починають вони пізнавати світ разом. Саме тут старший допомагає меншому одягнутись, вчить читати і обчислювати, поведе у танок. Страху перед школою і вчителями у малечі немає, бо вони добре знайомі. Школярі часто приходять до малят з виставою або просто погратися, почитати казку.

І хоча учні займаються навчанням, а дошкільнята забавляються грою, вони – єдина родина, у них багато спільних інтересів. Це і одне подвір'я, спортивний та ігровий майданчики, ігрові кімнати.

В 4 класі навчаються лише два учні. На уроках, враховуючи різний темп засвоєння навчального матеріалу, пропоную диференційовані завдання, використовую індивідуальну, парну форми роботи. Практикую завдання вільного вибору, відповідно оцінюючи рівень навчальних досягнень учнів. Важлива роль відводиться навчальній грі.

В позаурочний час вихованці мають змогу відвідувати заняття гуртків «Люби і знай свій рідний край», «Умілі руки». У навчально-ігровій кімнаті діє виставка «Своїми руками».

В.О. Сухомлинський писав, що «без активної участі

батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування дорослого і дітей неможлива сама сім'я, неможлива і школа, як важливий навчально-виховний заклад і неможливий прогрес суспільства».

В Кривonosівському НВК в єдності діють школа й батьки, які зацікавлені в існуванні комплексу. Тут панує атмосфера довіри, взаємодопомоги, добра між педагогами і батьками.

З метою підвищення батьківської компетентності проводяться збори, консультації для батьків.

Батьки – повноправні учасники свят, конкурсів. Вони беруть участь у художній самодіяльності, шують костюми, допомагають в оформленні приміщень, приготуванні сюрпризів, подарунків.

Творче співробітництво батьків і дітей, батьків і педагогів допомагає зростанню особистості дитини.

Завжди є радісною і пізнавальною як для дошкільників, так і для школярів підготовка і проведення свят, розваг, концертів.

Проводяться такі заходи, «День іменинника», «До нас завітав Смішарик», «Інсценізація казок», «Осінній бал», Новорічне свято.

Постійно діє «Поетична світлиця».

Такі заходи дають змогу відчути власний успіх і вміння, підносять дітей у прагненні потішити товаришів своїм виступом, виховує почуття відповідальності за добру спільну справу.

Все на землі нам треба берегти:

І птаха, й звіра, і оту травинку ,

Не чванься тим, що цар природи ти,

Бо врешті, ти лише її частинка.

Ще одним важливим принципом соціально виховної роботи навчально-виховного комплексу є його відкритість у довкіллі.

Саме природі ми зобов'язані своїм існуванням, своїм добробутом. В.О. Сухомлинський писав: «Природа є джерелом добра, її краса впливає на духовний світ людини тільки тоді, коли юне серце облагороджується вищою людською красою – добром, правдою, людяністю, співчутливістю, непримиренністю до зла».

Ще з дитинства ми навчаємо дітей любити і шанувати природу. Діти жваво та безпосередньо реагують на природу, прекрасне в ній. І роблять вони це щиріше ніж дорослі.

Наше завдання – виховати в дітей культуру естетичного сприймання природи, допомогти їм зрозуміти, що природа – не лише об'єкт практичної

діяльності людини, а й предмет безкорисливого споглядання та милування.

В умовах функціонування начально-виховного комплексу «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» акцентується увага на соціальному розвитку дітей, на розширенні та збагаченні їхнього соціального досвіду в процесі спілкування в різновіковій групі не тільки з однолітками, але й зі старшими товаришами, з сусідськими дітьми та жителями села.

Особливістю діяльності навчально-виховного комплексу є не тільки навчання і виховання дитини, а її соціалізація шляхом створення виховного соціально-культурного довкілля.

Отже, педагогічне об'єднання «загальноосвітній навчальний заклад-дошкільний навчальний заклад» – це:

- якісно новий стан сучасної школи, заснований на взаємодії закладу, школи,

родини, громадськості села;

- такий освітній заклад надає можливості і умови для різнобічного розвитку і формування життєтворчості кожного вихованця;
- це одна з перспективніших моделей сучасного закладу освіти, навчально-виховної системи, для якої мають бути характерні гуманістичні та національні ідеї, ідеї вибору, добровільності, взаємодії, відповідальності.

Сільська школа... Вона далека від великого світу, зате така близька до кожної сільської дитини. Як зробити її школою радості, творчості, самовираження? Якщо кожен педагог зуміє вкласти душу в те, чого навчає, і полюбить тих, кого навчає, то школа назавжди залишиться єдиним осередком доброго, розумного, вічного в селі. Без неї немає майбутнього.

Важливого значення в системі роботи комплексу набувають історико-культурні, трудові, морально-етичні, природні цінності, які містить довкілля. Виховують і вчать поле, фермерське господарство, сільський клуб, музей, бібліотека. Їх потрібно розглядати як навчальні класи, в яких здійснюється освітньо-виховний процес.

Традиційні зв'язки комплексу з селом, його історією, культурним, соціальним життям, традиціями, визначають його відкритість, готовність до співробітництва.

В селі працює краєзнавчий музей, створений місцевим краєзнавцем Рибкою Василем Васильовичем. Школярі із задоволенням відвідують, завжди з

цікавістю слухають розповіді Василя Васильовича.

Г.М. Бандура,
методист методичного кабінету
відділу освіти Драбівської районної ради

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ З МАЛОЮ НАПОВНЮВАНІСТЮ УЧНІВ

У Національній доктрині розвитку освіти розбудова сільської школи визначається як важлива умова соціально-культурного розвитку села та збереження традицій українського народу. На сучасному етапі розвитку суспільства актуальною стає проблема розбудови системи національної освіти, основною метою якої є формування молодого покоління, здатного до активної життєдіяльності в нових соціально-економічних та соціально-культурних умовах.

У результаті соціально-економічної та демографічної криз у сільській місцевості спостерігається значне скорочення дітей шкільного віку і як наслідок виникає потреба у зміні структури школи I ступеня. Вона може бути різною залежно від кількості учнів, педагогічних працівників, наявності приміщень та відповідної навчально-матеріальної бази.

Відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» кожний громадянин України має право на одержання повної загальної середньої освіти. Забезпечення цього права у класах з кількістю до п'яти учнів, що не дозволяє організувати навчання в самостійних класах, вимагає особливого підходу до організації навчально-виховного процесу. Заклади, на базі яких функціонують такі класи, на практиці прийнято називати малокомплектними навчальними закладами. До пріоритетних напрямів розбудови системи національної освіти нині по праву відносять ефективне розв'язання проблеми навчання та виховання дітей у сільській місцевості. В багатьох малонаселених пунктах ці навчальні заклади виконують селоутворювальну функцію, є основним осередком культури, джерелом інтелектуального і культурного збагачення молодих поколінь. Тому збереження загальноосвітнього навчального закладу на селі, створення умов для забезпечення конкурентного рівня освіти сільських дітей нині визнано одним із векторів реформування освітньої галузі в цілому. Сільські малонаповнювані школи – реальність наших днів. Розв'язання психолого-педагогічних проблем сільської малонаповнюваної школи майже повністю замикається на особистості вчителя. Нестандартні умови роботи, своєрідні структури і режим навчання неоднозначно відбиваються на діяльності сільського педагога, потребують від нього застосування гнучкої методики організації навчально-виховного процесу.

У початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів з малою кількістю учнів (до 5-ти учнів у класі) навчання організовується за

індивідуальною формою (відповідно до п.2 ст.14 закону України "Про загальну середню освіту", Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (наказ Міністерства освіти і науки України від 20.12.2002 р. № 732, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 08.01.2003 року № 9/7330), інструктивно-методичних листів Міністерства освіти і науки України від 10.06.2003 р. №1/9-294 "Щодо правомірності формування класів-комплектів", від 11.09.2003 № 1/9-413 "Щодо організації навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів за індивідуальною формою", від 14.06.2005 року № 1/9-320 "Щодо неправомірності формування класів-комплектів").

У Драбівському районі функціонують навчальні заклади, де кількість учнів у класах менше п'яти. Це Безпальчівська загальноосвітня школа I-III ст. (1 і 2 класи по 3 учні), Кантакузівський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний початковий заклад» (1 і 3 класи відповідно 2 і 3 учні), Ленінська загальноосвітня школа I-III ст. (1 і 4 класи – 3 і 4 учні), Жорноклівський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа I-II ст.- дошкільний початковий заклад» (1 і 2 класи по 4 учні), Михайлівська загальноосвітня школа I-II ст. (1 клас – 3 учні), Рецюківський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа I-II ст.- дошкільний початковий заклад» (1 клас 3 учні), Рождественський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа I-II ст. – дошкільний навчальний заклад» (2 і 3 класи – 4 і 3 учні) та чотири навчально-виховні комплекси «загальноосвітня школа I ст. – дошкільний початковий заклад» Остапівський, Петровський, Гречанівський та Вишневий (у кожному класі до 5-ти учнів).

Згідно Закону України про загальну середню освіту (стаття 14, п.2), якщо у навчальних закладах, розташованих у селах, селищах кількість учнів у класах менше п'яти осіб початково-виховний процес організовується за індивідуальною формою навчання.

Для проведення такої форми навчання складається індивідуальний навчальний план на основі Типового навчального плану для учня чи групи учнів. У плані чітко визначається кількість годин на предмети інваріантної складової. Він затверджується відділом освіти на початку навчального року. На основі індивідуального навчального плану вчитель складає розклад занять відповідно до визначеної кількості годин, визначає їх тривалість. Обов'язковою умовою є узгодження календарно-тематичного планування предметів інваріантної складової на одного учня чи групи учнів з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти та навчальних програм. Підставою для організації індивідуального навчання є заява батьків та наказ директора навчального закладу.

Слід відмітити, що навчання та виховання учнів у малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладах Драбівського району організоване згідно рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Кількість годин для організації індивідуального навчання визначена індивідуальним навчальним планом та наказом директора навчального закладу. Навчальні плани складені на основі Типових навчальних планів та затверджені начальником відділу освіти.

Розклади занять відповідають кількості годин і чітко визначені у тривалості. Згідно навчальних планів на кожного учня виділяється 5 годин на тиждень.

Поряд із звичайними класами можуть функціонувати і класи-комплекти. Особливості навчально-виховного процесу в умовах одночасної роботи вчителя з двома класами вимагає раціонального обладнання класної кімнати, наявності певних засобів навчання. Бажано, щоб для дітей, крім класної кімнати, були обладнані ігрова та спальна кімнати.

Відповідно до діючого Положення (п. 2.10) 3-4 учні, які навчаються за однотипними навчальними планами, об'єднуються у групи, що дає можливість збільшити кількість навчальних занять на одного учня, і їхні навчальні досягнення фіксуються у класних журналах. Вчителі початкових класів виконують навчальні програми за рахунок інтенсифікації навчального процесу. Оцінювання учнів початкових класів, які навчаються за індивідуальною формою, здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» (К.: Початкова школа, 2002). У Гречанівському навчально-виховному комплексі заняття проводиться лише з одним учнем і на нього виділено 5 годин на тиждень, тому при складанні розкладу кількість навчальних занять збільшена за рахунок скорочення їх тривалості (заняття проводяться по 25 хвилин згідно листа Міністерства освіти і науки України від 27.10.1999р. № 1\9-419 « Про тривалість уроків у початкових класах».

Н.П. Омаровська,
методист методичного кабінету
Корсунь-Шевченківської районної ради

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОБОТУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Реформування системи освіти набуло нині глобального характеру. Оновлені цілі освіти здобули своє відображення у зміні структури навчального року, термінів навчання, Державному стандарті початкової, базової та повної середньої освіти, реформуванні системі оцінювання.

Завдання сучасної школи – вчити дітей вирішувати проблеми, використовувати власний досвід, здобувати інформацію, критично мислити, вміти співпрацювати та працювати в групі, вміти організувати свою роботу.

Місце навчання в освітньому процесі зазнало змін: знання, залишаючись базою, втрачають безумовну першість порівняно з уміннями та навичками. Розвиток особистості набуває все більшої актуальності в плані впровадження інноваційних методик і технологій, однією з яких є проектна діяльність, якою

можна охопити різні навчальні предмети. Участь у проектній діяльності сприяє формуванню компетентностей молодшого школяра.

Метод проектів позитивно впливає на емоційний стан дітей. Він передбачає використання нестандартних форм занять, можливість співпрацювати з учнями різновікових груп, самостійність у виборі теми, визначені стимули, відсутність вимушеного керівництва з боку вчителів, можливість поділитися життєвим досвідом.

Метод підпорядковується принципу гуманізації освіти: відсутність бальної оцінки дає можливість невстигаючим учням пережити успіх, відзначення особистих та колективних досягнень через само та взаємооцінювання. Цінним є те, що учні вчать самостійно опановувати знання, набувають вміння користуватися джерелами інформації: книгами, періодикою, аудіовізуальними та комп'ютерними засобами.

Під час використання проектів розв'язується ціла низка різнорівневих, дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення, сфера комунікації тощо. Реалізація проекту передбачає розв'язання проблеми поетапної практичної діяльності самих учнів. Цей спосіб організації педагогічної діяльності створює особливі умови для взаємодії педагога і вихованця між собою. Йому характерна практична спрямованість навчання та зв'язок його із життям дитини в цілому.

Для успішного використання проектної діяльності необхідна ретельна підготовка вчителя до планування та організації навчального та позакласного проектування, його дидактичне, методичне та матеріально-технічне забезпечення.

В нашому районі опорною школою з використання проектів в навчальній діяльності учнів школи I ступеня є загальноосвітня I-III ст. з поглибленим вивченням французької мови №5. Упровадження ідеї відбувалось поетапно:

- I етап – організація роботи із впровадження ідеї (засідання районного методичного об'єднання вчителів початкових класів, визначення завдань);
- II етап – вивчення методу проектів як інноваційної технології (засідання шкільних методичних об'єднань, робота школи становлення педагогічної майстерності, самоосвіта);
- III етап – упровадження методу проектів у освітньо-виховний простір школи (учителі вивчали історію, виникнення та основи методу проектів, знайомились з досвідом роботи Степаненко Т.П., вчительки Завадівського НВК, з використання проектів на уроках «Я і Україна» на основі «ПіснєЗнайка»; підсумком стала організація і планування роботи школи становлення педагогічної майстерності.)
- IV етап – проектна діяльність учнів, вчителів.

Етапи роботи над дитячим проектом:

1. **Організаційний** – школярі збирають, готують матеріал.
2. **Пізнавальний** – учитель та учні обмінюються отриманою інформацією.
3. **Дослідницький** – проводяться екскурсії, досліді тощо.

4. **Творчий** – набуті знання втілюються у конкретні вироби, презентації, свята.

Перші класні проекти принесли задоволення як дітям, так і вчителям. Було дано анкету учням, щоб визначити шляхи вдосконалення прийомів роботи над проектом.

Анкета учасника проекту

1. Від чого залежала зацікавленість у проекті:

- виконував(ла) самостійно;
- важлива проблема;
- цікава інформація;
- дослідна робота;
- використання знань на практиці.

2. Найцікавіший етап:

- пошук проблеми;
- планування;
- збирання матеріалу;
- етап обробки інформації;
- підготовка виходу проекту;
- презентація.

3. Як ти оцінюєш себе за підсумками роботи в проекті:

- став(ла) вище оцінювати свої здібності й можливості;
- стали поважати товариші;
- не зовсім задоволений(на) собою;
- зовсім не задоволений(на) собою;
- даремно витратив(ла) час.

4. Чого вдалося навчитися рід час роботи над проектом?

Часом проектами називають будь-яку роботу, виконану учнями та вчителями (газету, літературний вечір, свято), що є помилкою. Для успішного здійснення проектів необхідні наступні умови:

- професіоналізм учителя, володіння ним особливостями проектної методики, розуміння широких можливостей розвитку учнів під час проектної діяльності;
- оволодіння учнями технологією проектної діяльності, що передбачає вміння визначити мету, завдання, бачити предмет дослідження, визначати домінанту, планувати свою та колективну діяльність, здатність дітей чітко, систематично виконувати заплановану роботу;
- прагнення учнів брати участь у роботі над проектом (не варто змушувати виконувати проекти);
- учні повинні мати певний рівень знань із предмета, загальний інтелектуальний розвиток;
- почату проектну діяльність необхідно доводити до завершення і презентувати свої напрацювання на широкий загал.

В результаті роботи над проектами всі діти досягли успіху. Всі проекти (навчальні, виховні, мистецько-літературні) спрямовані на розвиток умінь,

навичок мислити, міркувати, знаходити самим шляхи розв'язання проблем. Такі заходи реально змінюють навчальний процес, діти вивчають базові дисципліни і мають змогу обирати заняття за інтересами. У такому випадку немає невстигаючих, невдах – всі діти успішні.

Учителям, щоб оволодіти проектним підходом як засобом і знаряддям навчання, необхідно спочатку самим навчитися проектувати, тому методичний кабінет запропонував в структурі методичної діяльності цільові проекти «Каліграфія» (додаток 1), «Розвиток комунікативно-мовленневих здібностей учнів» (Додаток 2).

Додаток 1

ЦІЛЬОВИЙ ПРОЕКТ «КАЛІГРАФІЯ»

МЕТА ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ:

- сформувати в учнів 1-4 класів уміння та навички каліграфічного письма;
- створити в навчальних закладах цілісну систему розвитку культури писемного спілкування;
- виробити позитивні погляди учнівського, педагогічного колективів та батьківської громадськості на проблеми каліграфічного письма;
- сформувати у дітей свідоме ставлення до каліграфії як мистецтва розбірливо, чисто і красиво писати;
- вивчити та впроваджувати кращий досвід формування навичок каліграфічного письма;
- створити інформаційний банк з розвитку навичок каліграфічного письма.

ЗМІСТ: підготувати та видати посібник для вчителів з даної проблеми.

ТРИВАЛІСТЬ ПРОЕКТУ: 01.09.2007 – 01.09.2008р.

1. СМИСЛОВА ЧАСТИНА

1.1. Модель об'єкта діяльності та теоретичне обґрунтування проблеми

Останнім часом через ряд об'єктивних причин у школі спостерігається тенденція до погіршення почерку учнів початкових класів. Особливо це помітно в 2-4 класах, коли виникає потреба переходу на прискорене письмо. Крім того, учнівські зошити мають непривабливий вигляд, ведуться неохайно, записи мають велику кількість вад. Виникла необхідність негайно перейти до комплексного вирішення проблеми учнівської каліграфії, формування культури писемного спілкування та досвіду каліграфічного письма.

У педагогічній літературі головними чинниками, які суттєво впливають на рівень каліграфії учнів початкових класів, називають ставлення школярів до свого письма, рівень навичок зображення графічного знака в обмеженому просторі; індивідуальні психофізіологічні особливості учнів; координація руху кисті та передпліччя; фізичний та психічний стан учня в момент письма; рівень його втоми; умови, за яких відбувається письмо (освітлення, розміри, розташування столу тощо); вміння правильно тримати ручку, розташовувати зошит; слідкувати за осанкою.

Крім того, погіршення почерку учнів є наслідком послаблення уваги класоводів до формування в школярів навичок краснопису. Несистематичність занять учнів каліграфії та низька якість письма вчителя на дошці, в зошиті, в щоденнику.

1.2. Параметри стану об'єкта

№	Назва заходу	Дата	Відповідальний
1	Визначення рівня каліграфії на засіданні м/о (за моніторингом)	вересень	Омаровська Н.П., класоводи
2	Повторний моніторинг рівня якості каліграфічного письма	грудень	Омаровська Н.П., класоводи
3	Фронтальний моніторинг рівня якості каліграфічного письма	травень	Омаровська Н.П., класоводи
4	Узагальнення матеріалів моніторингу. Наказ по школі.	грудень	Дем'яненко Н.М., адміністрація школи
5	Узагальнення матеріалів фронтального моніторингу (таблиця). Наказ по відділу освіти	травень	Омаровська Н.П.

Таблиця узагальнення матеріалів фронтального моніторингу (зразок)

клас	К-сть учнів	ПІБ класовода	Характер недоліків				Рівень якості каліграфічного письма N1+ N2
			1 (к-сть учнів) N1	2 (к-сть учнів) N2	3 (к-сть учнів) N3	4 (к-сть учнів) N4	
			Додержуються вимог сучасної каліграфії	Не витримують правильного нажиму: допус-	Різна величина літер, не-правильне їхнє	Не вміють правильно писати елементи літер,	N-кількість учнів в класі

1.3. Технологія

№	Зміст роботи	Дата	Відповідальний
---	--------------	------	----------------

1	Аналіз методичної літератури та передового педагогічного досвіду	вересень	Іваненко І.В. керівник м\о
2	Організація систематичних занять учнів 1-4 класів з каліграфії	протягом року	Сватуха В.М., Штомпіль Н.Л.,
3	Проведення контрольних робіт з каліграфії	за графіком	Дем'яненко Н.М., Прапро Л.В.
4	Застосування різноманітних прийомів формування навичок краснопису: написання червоних зразків у зошитах учнів, письмо за контуром, письмо під такт, письмо в повітрі, письмо мокрим пензлем на дошці тощо	постійно	Лобуренко Л.В., класоводи
5	Створення інформаційного банку з проблеми розвитку каліграфічних навиків при РМК	протягом року	Омаровська Н.П.
6	Посилення уваги до власних записів на дошці, в учнівських зошитах, у щоденниках	постійно	Лобуренко Л.В.
7	Постійна увага до ведення зошитів	протягом року	Іваненко І.В., класоводи
8	Здійснювати контроль за веденням учнівських зошитів	двічі на рік	Адміністрація школи
9	Організація виставок серед учнів на краще ведення зошитів та каліграфічне виконання домашніх завдань		Сватуха В.М., Штомпіль Н.Л.,

II. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Керівник цільового проекту: Омаровська Н.П., методист РМК

Члени творчої групи «Каліграфія»:

Керівник – Дем'яненко Наталія Михайлівна, старший вчитель початкових класів Корсунь-Шевченківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2

Члени групи:

- Прапро Ніна Василівна, Дацьківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
- Іваненко Ірина Володимирівна, Корсунь-Шевченківська гімназія
- Сватуха Валентина Михайлівна, Корсунь-Шевченківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №5
- Штомпіль Наталія Леонідівна, Корсунь-Шевченківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1
- Лобуренко Людмила Василівна, Моринський навчально-виховний комплекс.

III. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Цільовий проект «Каліграфія» є складовою частиною річного плану роботи районного методичного об'єднання вчителів початкових класів та річного плану навчальних закладів району.

Здійснює його в районі творча група, в навчальних закладах – керівник методичного об'єднання або керівник творчої групи (при наявності такої) з даної проблеми.

Свої засідання творча група проводить два рази на семестр. Протоколи засідання веде керівник групи.

Контроль за виконанням даного проекту покладається на Омаровську Н.П., методиста РМК.

IV. МАТЕРІАЛЬНА БАЗА

Для реалізації цільового проекту використовується наявна матеріально-технічна база шкіл району та районного методичного кабінету.

V. ОПЕРАЦІЙНА ЧАСТИНА

№	Зміст роботи	Дата	Хто виконує
1	Проведення та обговорення матеріалів прогнозуючого моніторингу	вересень	Керівник м\о
2	Аналіз методичної літератури та передового педагогічного досвіду: <ul style="list-style-type: none"> • О.Я.Савченко. Навчання і виховання: -учнів 2 класу «Навчання письма», с.15-191; -учнів 2 класу «Графічні навички письма», с.170-185; -учнів 3 класу «Удосконалення графічних навиків письма», с.118-181; • М.Кучинський.Формування навичок письма – одна з основних проблем початкової школи// Початкова школа, №5, 2006; • О.Магнева, Л.Македонова. Особливості навчання каліграфічного письма //Г-та «Початкова освіта», №8, лютий 2007; • А.Мельничук. Нетрадиційний підхід до навчання школярів каліграфічного письма //Г-та 	вересень	Керівник м\о, класоводи

	<p>«Початкова освіта» №8,лютий 2007;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Н.Романенко. Шляхи подолання психологічних бар'єрів під час навчання письма.// Г-та №8,лютий 2007; • Використання удосконаленої часті (густої) графічної сітки-шаблону для розвитку каліграфічних навичок і корекцій почерку учнів //Початкова школа №5, 2007; • Системно-творчий підхід до вироблення навички письма учнів молодших класів// Початкова школа №11,2006. 		
3	Засідання творчої групи «Каліграфія»	вересень	Керівник групи,
4	На уроках української мови та математики запроваджувати хвилинки каліграфії з обов'язковим оцінюванням роботи. Раз на тиждень хвилинку каліграфії проводять самостійно учні класу.	щоденно	класоводи
5	Започаткувати спеціальні тренування для розвитку пальців, координації рухів кисті й передпліччя.	щоденно	класоводи
6	Забезпечити кожного учня зошитами в косу лінію для занять з каліграфії	вересень	Класоводи, батьки
7	На кожній учнівській парті накреслити похилу лінію для полегшення контролю за правильним розташуванням зошитів	вересень	класоводи
8	На заняттях ГПД організувати змагання за каліграфічне та самостійне виконання домашніх завдань з обов'язковим підбиттям підсумків (щоденно) і нагородження переможців наприкінці кожного місяця.	Протягом року	Вихователі ГПД
9	Проводити в кінці кожного місяця виставку учнівських зошитів.	протягом року	класоводи
10	Виготовити в кожному класі	жовтень	класоводи

	постійно діючий стенд «Пиши красиво і охайно»		
11	Підібрати зорові диктанти для учнів початкових класів	жовтень	члени районної творчої групи
12	Школа становлення педагогічної майстерності. Педагогічний практикум: <i>Нестандартні форми навчання молодших школярів. Нетрадиційний підхід до навчання школярів каліграфії.</i>	жовтень	Триліс Н.А.
13	Засідання районної творчої групи «Каліграфія»	листопад	керівник групи
14	Школа педагога-початківця: <i>Диференціація – одна з форм інтерактивного навчання.</i>	листопад	Іваненко І.В., класоводи
15	Виготовити набори демонстраційних карток і вправ-малюнків	листопад	класоводи
16	Повторний моніторинг рівня якості каліграфії учнів	грудень	класоводи
17	Вивчення стану ведення учнівських зошитів	грудень	адміністрація школи
18	Засідання районної творчої групи	січень	керівник групи
19	Школа становлення педагогічної майстерності. Тренінг: <i>Як скласти вправи для розумової, пальчикової гімнастики.</i>		
20	Засідання районної творчої групи	березень	керівник групи
21	Вивчення стану ведення учнівських зошитів	квітень	адміністрація школи
22	Фронтальний моніторинг рівня якості каліграфії учнів	травень	адміністрація школи

Додаток 2

Цільовий проєкт
Розвиток комунікативно-мовленневих здібностей учнів
Розділ I

«Розвиток діалогічного мовлення»

Мета та основні завдання:

- допомогти вчителям у доборі форм і методів роботи щодо формування в учнів 1-4 класів уміння та навичок вести діалог;
- створити в навчальних закладах цілісну систему розвитку культури спілкування;

- виробити позитивні погляди педагогічного, учнівського колективів та батьківської громадськості на проблеми мовлення;
- сформувані у дітей свідоме ставлення до культури мовлення як до мистецтва спілкування;
- вивчити та впроваджувати кращий досвід формування навичок діалогічного мовлення;
- створити інформаційний банк методичної літератури з розвитку навичок діалогічного мовлення.

Очікувані результати: підготувати та видати посібник для вчителів з проблеми розвитку діалогічного мовлення учнів школи першого ступеня.

Тривалість проекту: 01. 09. 2009- 01.09.2010.

1.Смислова частина

1.1.Модель об'єкта діяльності та теоретичне обґрунтування проблеми.

Суспільство ставить перед школою завдання виховувати культуру і творчу особистість, здатну продукувати певні ідеї адекватними мовними засобами, висловлювати думки оригінально, нетрадиційно. Учені твердять, що розвиток мовлення – це складний творчий процес, який відбувається в єдності з розвитком мислення дитини і з удосконаленням її мовленнєвої діяльності. Тому зрозуміло, що в школі має бути побудована цілеспрямована систематична робота з розвитку мовлення, яка передбачає гармонійне поєднання розвитку творчого мислення і формування загальномовленнєвих умінь.

У зв'язку з цим вироблення в учнів навичок практичного володіння рідною мовою, умінь правильно будувати висловлювання, вміння спілкуватися – одне з основних завдань, які постають перед учителем початкових класів.

Для розвитку навичок спілкування учитель зазвичай використовує матеріал підручників з рідної мови, читання. Цього буває недостатньо для словесної творчості та формування духовних засад особистості. Не завжди застосовується комплексний підхід, що передбачає вирішення на одному уроці кількох різних мовленнєвих завдань, не оцінюється виразність, емоційність мовлення.

Педагоги потребують методичної допомоги в підготовці та проведенні уроків з вироблення культури спілкування.

1.2.Параметри стану об'єкта

№	Назва заходу	Дата	Відповідальний
1	Визначення рівня діалогічного мовлення (контрольне діагностування)	вересень	Омаровська Н.П. класоводи
2	Повторний моніторинг рівня навички діалогічного мовлення	грудень	Омаровська Н.П. класоводи
3	Фронтальний моніторинг навички діалогічного мовлення	квітень	Омаровська Н.П.. адміністрації шкіл. НВК

4	Узагальнення матеріалів моніторингу. Наказ по школі.	квітень	Триліс Н.А. адміністрації шкіл. НВК
5	Узагальнення матеріалів фронтального моніторингу. Наказ по відділу освіти.	травень	Омаровська Н.П.

1.3. Технологія

№	Зміст роботи	Дата	Відповідальний
1	Аналіз методичної літератури та передового педагогічного досвіду.	вересень	Триліс Н.А., керівники м/о
2	Організація систематичних занять учнів 1-4 класів з розвитку діалогічного мовлення	протягом року	Шевченко Н.І., класоводи
3	Проведення контрольних зрізів з перевірки діалогічного мовлення, узагальнення	за графіком	Лобуренко Л.В., класоводи
4	Застосування різноманітних прийомів формування навичок діалогічного мовлення.	постійно	Кодола Л.П., класоводи
5	Створення інформаційного банку методичної літератури з проблеми розвитку діалогічного мовлення при РМК	протягом року	Омаровська Н.П., Щербина О.В.
6	Організація конкурсів серед учнів на вміння вести діалог, інсценізацію народних казок, літературних творів, написаний на основі діалогу.	протягом року	Шевченко Н.І. Лобуренко Л.В., класоводи

II. Кадрове забезпечення

Керівник цільового проекту: Омаровська Н.П., методист РМК

Керівник творчої групи «Розвиток діалогічного мовлення»: Триліс Ніна Анатоліївна, вчитель початкових класів Корсунь-Шевченківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1,

Члени творчої групи:

- Щербина Ольга Василівна, вчитель-методист Корсунь-Шевченківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1;
- Кодола Лідія Петрівна, вчитель-методист Корсунь-Шевченківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1
- Шевченко Наталія Іванівна, старший вчитель Комарівського навчально-виховного комплексу;
- Лобуренко Людмила Василівна, старший вчитель Моринського навчально-виховного комплексу.

III. Організаційне забезпечення

Цільовий проект «Розвиток діалогічного мовлення» є складовою частиною річного плану роботи районного методичного об'єднання вчителів початкових класів та річного плану навчальних закладів району.

Здійснює його в районі творча група, в навчальних закладах - керівники методичного об'єднання .

Координація виконання даного проекту покладається на Омаровську Н.П., методиста РМК.

IV. Практичного реалізація проекту

№	Зміст роботи	Дата	Хто виконує
1.	Проведення та обговорення матеріалів прогноуючого контролю.	вересень	керівники м/о
2.	Аналіз методичної літератури та передового педагогічного досвіду: <ul style="list-style-type: none"> • М.С. Вашуленко .Українська мова і мовлення в початковій школі.К.», Освіта», 2006. • Як навчити учнів складати діалог, г-та «Початкова освіта», №19, 2008р. • Формування діалогічного мовлення другокласників, г-та «Початкова освіта», №19, 2009р. • Формування діалогічного мовлення на уроках читання.4 клас, г-та «Початкова освіта», №19, 2009 р. • Розвиток усного мовлення на уроках читання // «Початкова школа», №4, 2002 р. • Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови // «Початкова школа», №7, 2002 р. • Розвиток діалогічного мовлення засобами інсценізації // «Початкова школа», №9, 2007 р. • Удосконалення мовленнєвих навичок засобами інтерактивності, г-та «Початкове навчання і	вересень	керівники м/о, класоводи

	<p>виховання», №6, 2009р.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Культура мовлення як складова педагогічної майстерності вчителя, г-та «Початкове навчання і виховання», №11, 2009 р. <p>Загадки як засіб розвитку мовлення першокласника, // «Розкажи онуку», №8, 2007р.</p>		
3.	Засідання творчої групи «Розвиток діалогічного мовлення»	вересень	Триліс Н.А.
4.	Запровадження хвилинок спілкування на уроках української мови, читання, математики з обов'язковим аналізом діалогів учнів.	щоденно	класоводи
5.	Проведення міні-конкурсу складання діалогів (з відмітками в таблиці результатів).	щомісячно	класоводи
6.	Добір матеріалів, на основі яких можна скласти діалог.	вересень-жовтень	члени районної групи, класоводи
7.	Забезпечення учнів опорними конспектами складання діалога; добіркою слів, за допомогою яких зв'язуються репліки в діалозі.	жовтень	класоводи
8	Засідання творчої групи «Розвиток діалогічного мовлення»	листопад	Триліс Н.А.
9	Повторний моніторинг рівня навички діалогічного мовлення	грудень	Класоводи, заступники директорів з навчально-виховної роботи
10	Створення збірки творчих дитячих робіт (казки, оповідання) з використанням діалогів.	березень	класоводи
11.	Фронтальний моніторинг навички діалогічного мовлення	квітень	Омаровська Н.П., адміністрації шкіл, НВК
12	Засідання творчої групи «Розвиток діалогічного мовлення»	квітень	Триліс Н.А.
13.	Узагальнення матеріалів фронтального моніторингу. Наказ по відділу освіти.	травень	Омаровська Н.П.

О.С. Пустовойт,
вчитель початкових класів

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОМФОРТУ

Успішне навчання дає дитині джерело внутрішніх сил та енергії допомагає долати труднощі. Першим кроком до реалізації цієї ідеї є наступність між дошкільною установою та школою. Неабияке значення має обладнання класної кімнати:

- Вона має навчальну зону та зону для відпочинку.
- Дошки різних розмірів, багатофункціональні (фланелева, переносна, магнітна, (в учнів магнітні планшети), демонстраційна.
- Над основною дошкою розміщені незмінні таблиці та нумераційна лінійка.
- Куточок читача містить підбір рекомендованої літератури, дитячих журналів, екран техніки читання, збереження книг. Містяться маски – корони для інсценізації.
- Календар природи нагадує стилізоване віконечко чотирьох пір року. Показники стану неба та опадів зручно кріпити у спеціальний планшет.
- Навчальна зона відділена від зони відпочинку шафами, у яких знаходиться необхідний матеріал систематизований у тематичних папках, фахові журнали, методична та довідкова література.
- У живому куточку мешкають улюбленці дітей : папуги, морські свинки, в акваріумі заспокійливо плавають рибки. В тепличці «Флора» підростає вітамінна цибуля.
- На перервах можна пограти в шахи, шашки, сидячи за столиками, у яких такі незвичайні столешниці. Є і інші настільні ігри.
- Дівчата люблять гратися з м'якими іграшками.
- У цьому куточку можна усамітнитися, коли настрій не найкращий.

Науковцями доведено, що найкраще діти засвоюють навчальний матеріал у тих класах, де багато живої зелені.

Кожен новий день починаю з ранкових бесід «Цікаве навколо», «Поділюсь радістю», «Комплімент друзіві», «З користю для здоров'я», «Найцікавіша книга». Вміння свідомо, правильно і виразно, і швидко читати – то надійна основа успішного навчання. Тому кожен урок учні починають з п'ятихвилинки читання, а протягом дня – це вже 20-25 хвилин додаткової роботи з книгою.

Доцільне поєднання структури уроків різних типів зі структурою уроку особистісно-зорієнтованого спрямування, що дає змогу формувати та підтримувати позитивне світосприймання учнів.

Використовую в своїй практичній діяльності методи, прийоми та форми організації навчальної діяльності, які пробуджують бажання дітей учитися. Активізувати діяльність учнів допомагають такі форми, як «вільний мікрофон», (відповідь за трибуною), «мозкова атака», «інтерв'ю», «карусель», «сенкан».

Використовую їх на етапі актуалізації знань перед вивченням нової теми або узагальнення. Учні вчаться вільно висловлювати свої думки.

Допомогти учням пережити почуття справжнього успіху сприяє використання технології розвитку критичного мислення і технології проблемного, інтерактивного, проектного та особистісноорієнтованого навчання.

Цінною вважаю роботу в парах, в змінних парах, в групах.

Дієвість і результативність системи такої роботи підтвердили досягнення моїх учнів – випускників. Вони швидко адаптувались до навчання в школі II ступеня, мають міцні знання.

Атмосферу комфорту, впевненості в собі, відчуття власної значущості допомагають створити вправи: «Скринька сподівань», «Дерево очікувань».

Відчуття захищеності і комфорту дарують дітям прийоми «нашіптування», схвалення «оплесками». Намагаюся виявляти власну прихильність до відповідей учнів потиском руки, торкаючись плеча, прогладжуванням по голівці.

Навчання першокласників письму в одну лінію

Як тільки дитина взяла в руки ручку, в домінуючій півкулі головного мозку формується новий центр, який відповідає за дисциплінованість, відповідальність, охайність, посидючість, спостережливість і попутно стимулює роботу інших центрів, які відповідальні за мовлення, мислення, уміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати.

Навчаючи шестирічних дітей письму, учителю потрібно пам'ятати вікові особливості:

1. Нерозвинена моторика руки.
2. Страх перед новим.
3. Швидка втомлюваність.
4. Нестійка увага, невміння копіювати зразок.
5. Невміння аналізувати, синтезувати, відтворювати.

До названих вікових особливостей, слід додати окремі індивідуальні особливості учнів, такі, як:

1. Темперамент
2. Окремі властивості характеру (неохайність, непосидючість...)
3. Різниця в розвитку пам'яті, мовлення.
4. Стан здоров'я (зір, слух, відставання в розвитку)
5. Ліворукість
6. Мовленнєві вади
7. Гіперактивність дитини
8. Набутість звички в дошкільний період неправильно тримати ручку.

Враховуючи всі ці особливості, традиційна методика навчання дітей письму має ряд недоліків, зокрема:

1. Надання переваги:
  - а) монологу вчителя;
  - б) фронтальній роботі педагога з класом;
  - в) репродуктивній діяльності;

г) оцінним судженням педагога.

2. Калейдоскопічний зміст навчання та інформації для першокласників
3. Нецікавий підбір матеріалу у прописах.
4. Використання зошита з сіткою №1. Дитина повинна запам'ятати не одну назву ліній: міжрядкова; верхня надрядкова; підрядкова і т.д.
В третьому класі всі ці назви зайві, а письмо потребує переучування.
5. Недостатня увага до застосування засобів заохочення. Доречно пригадати народну мудрість: «Краще вчити, ніж переучувати».

Навчання шестирічок письму в одну лінію є не лише доступним, а й комфортним, пам'ятаючи лише два головних правила:

1. Дотримуватись однієї висоти та ширини великих (рядкових) букв.
2. Дотримуватись стандарту написання букв.

Починаємо навчання з різних елементів, проводячи попередньо підготовчі вправи:

1. Розглядання у збільшувальне скло або у віконечко.
2. Порівняння.
3. Письмо на магнітній дошці (планшеті), фользі, долоньці, спині товариша, вигинання букви з дротинки, шнурка.
4. Письмо через кальку.
5. Розпізнавання елементу в абетці.
6. Розкладання букви на елементи.
7. Порівняння «На що схожий?».

Написання букви відбувається за таким планом:

1. Місце знаходження букви в слові (на початку, в середині, в кінці).
2. Аналіз букви.
3. Знайомимо з обома буквами, але зупиняємося на написанні однієї.
4. Написати один рядок. Взяти в «рамочку» найкрасивішу букву.

Обмінятися зошитом із сусідом. У кружечок беремо найкрасивішу букву, а квадратиком – яка не подобається, тому що має відхилення в каліграфії.

Слід наголошувати дітям, що у демонстраційних картках вони можуть описувати стільки, скільки захочеться, а в зошитах напиши менше – та гарно.

На мою думку, вчитель не повинен боятися експериментувати. Адже враховуючи особливості розвитку моторики руки шестирічного учня, можна зробити висновок, що писати в один рядок меншими літерами легше, ніж виводити великі, громіздкі букви. Як наслідок – рука менше втомлюється, учень може виконати більший об'єм роботи і по закінченню початкової школи темп письма набагато вищий ніж у тих, хто писав у косу.

Використана література

1. Навчання і виховання учнів 1 класу: Методичний посібник для вчителів/ Упор. Савченко О.Я. – К.: «Початкова школа», 2002.
2. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра. Ковальова В.І. – Х.: Вид. група «Основа», 2010.

С.Назаренко,
методист районного методичного

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ЛАНКАМИ ОСВІТИ

Проблема наступності між дошкільною, початковою та середньою ланками – одна зі складних і до кінця не розв'язаних проблем загальної освіти.

Багато років вона широко обговорюється вченими, фахівцями органів управління освітою, педагогами, батьками, але позитивно розв'язується лише на рівні окремих талановитих вихователів і вчителів.

Як показує досвід, реалізації проблеми наступності між дошкільною і шкільною ланками освіти сприяє створення нового типу освітньо-виховної установи (навчально-виховних комплексів). У загальноосвітніх навчальних закладах функціонують методичні об'єднання вчителів дошкільної та початкової освіти, які працюють над вирішенням спільних проблем навчання та виховання дітей. Систематично здійснюється взаємовідвідування уроків та занять вихователями ДНЗ, різновікових груп НВК і вчителями початкових класів. Це спільні свята, спортивні ігри, розваги на свіжому повітрі, у зонах відпочинку (розвивальні, сюжетно-рольові, театральні ігри). Тому перехід дітей з дошкільної групи у перший клас не викликає адаптаційних труднощів.

Ми розглядаємо наступність як вищий щабель розвитку, коріння якого проросло в попередньому ґрунті. З цією метою 2 рази на рік проходить робота семінару з наступності на базі дошкільний навчальний заклад № 1 «Сонечко» – Шполянська загальноосвітня школа I-III ступенів №1 та дошкільний навчальний заклад №5 «Калинка» – Шполянський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа I-III ступенів №2 – ліцей», на яких класоводи знайомляться з програмами та методиками навчання і виховання малюків у дошкільному закладі освіти, а вихователі – з результатами навченості і вихованості дітей у подальшій роботі початкової школи.

За своїми віковими особливостями діти шести років налаштовані на ігрову діяльність. Добре, що даний чинник врахований адміністраціями загальноосвітніх навчальних закладів. Гарний психологічний комфорт забезпечено у Шполянській загальноосвітній школі I-III ступенів №1, Шполянському навчально-виховному комплексі «загальноосвітня школа I-III ступенів №2 – ліцей», Шполянському навчально-виховному комплексі «загальноосвітня школа I-III ступенів №3 – гімназія», Сигнаївському, Капустинському, Нечаївському, Лебединському №1, Товмацькому, Кримківському, Топильнянському, Антонівському, Водянському, Журавському НВК.

Класоводами 1-их класів апробовано адаптаційну програму «Перші кроки дитини в школі», рекомендовану Черкаським обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників. Є схвальні відгуки. Маємо надію, що завдання програми у загальноосвітніх навчальних закладах будуть реалізовуватися й надалі.

Тривожить подальший успіх випускників школи І-го ступеня. Адже вони, як правило, значно знижують рівень навчальних досягнень уже в 5-ому класі. А ще пізніше, як це не прикро, деякі з них і зовсім втрачають інтерес до навчання. Чи можна позбутися такого прорахунку в нашій роботі? Звичайно, тривалі роки ми говоримо про здійснення наступності у школі І – ІІ ступенів. Діагностика, корекційно – розвивальна робота, консультування вчителів, батьків, координація дій учителя, батьків – ось шлях до більш легкої адаптації дитини в базовій школі.

На жаль, однією з причин того, що діти не в змозі отримати кваліфіковану допомогу під час адаптаційних періодів є недостатнє фінансування для введення у загальноосвітніх навчальних закладах посад практичних психологів.

Хочеться сподіватися, що перехід учнів з І-го до ІІ-го ступеня навчання ставатиме безпроблемним. А для цього потрібні програми МОН України, нові підручники, рівень педагогічної компетентності, психологічна допомога.

С.І. Головко,

методист методичного кабінету
відділу освіти Чигиринської районної ради

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ

Проблема наступності не є новою в педагогіці. Цією проблемою займалися видатні педагоги та філософи минулого. К.Д.Ушинський, наголошуючи на необхідності «прив'язати до старого, яке міцно вкоренилось, все те, що вивчається» розглядав наступність як «педагогічне правило, від якого залежить успіх будь-якого навчання». Я.А. Коменський, вважаючи наступність необхідним елементом навчально-виховного процесу писав: «Кожен може піднятися на найвищу вежу..., якщо він йде сходами, проте, якщо ви знищите кілька сходинок, він або не буде спроможним рухатися вперед, або опиниться у прірві».

Наступність між ланками освіти багато років широко обговорюється і в даний час вченими, фахівцями органів управління освітою, педагогами, батьками, але позитивно розв'язується лише на рівні окремих талановитих вихователів і вчителів.

Відомо, що одним із найвідповідальніших життєвих циклів людини є дошкільний період, тому інноваційні шляхи творчого розвитку дошкільників сприяють опануванню ними не тільки премудростей шкільної науки, а й науки життя.

Основною умовою неперервності освіти є реалізація принципу наступності між всіма ланками навчально-виховного процесу. У Державному стандарті початкової загальної середньої освіти зазначено: «Відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільною ланкою, покликана забезпечити

подальше становлення дитячої особистості, її інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток».

Але дослідники початкової та дошкільної ланок освіти відмічають певні недоліки в реалізації наступності, як то:

- наявність певної кількості дітей, неохопленим суспільним дошкільним вихованням;
- спрощене розуміння в школі змісту дошкільної освіти, її значення;
- незавершеність освітньо-виховної роботи, розпочатої у дошкільному дитинстві;
- деформація істинної дошкільної освіти в напрямку поширення неспецифічних для неї форм;
- спрямування підготовки до школи здебільшого на формування вузько предметних умінь і навичок;
- відсутність сформованості у майбутнього школяра якостей, необхідних в навчальній діяльності;
- наявність різнорівневої підготовки в майбутніх учнів;
- підміна завдань загального розвитку дитини вивченням у дитячому садку програми першого класу та ін.

Що змінюється в дитячій душі зі вступом до школи? Серед гармонійних стосунків, які не порушують балансу природної пізнавальної активності дитини, з'являються нові речі, які складають світ важливих, необхідних, але незнайомих за своїм призначенням явищ. Усе це стає змістом нової діяльності - навчання. Для того, щоб засвоїти невідоме, необхідно виконати складні дії, набути нових умінь, навичок. Вони і складають розумову діяльність у зовсім нових умовах – умовах масової школи, коли власна активність підкоряється законам навчання.

Учитель для шестиліток має виконувати ще опікувальну роль організатора діяльності, він співучасник спільних дій із дитиною, співучасник гри. Завдяки організації навчання з урахуванням стану здоров'я дитини, впровадження інноваційних освітніх технологій учитель зможе не тільки сформулювати в учня потребу в навчанні та спілкуванні, а і зберегти його здоров'я.

Розвиток творчої особистості потребує відповідних умов, від яких залежить його ефективність. Цьому найбільшою мірою сприяє навчально-виховний комплекс з єдиними підходами та вимогами до кожної дитини, наданням їй максимальних можливостей для виявлення і розкриття творчих здібностей, обдаровань на всіх етапах - від дошкільника до молодого школяра і в подальшому житті.

Навчально-виховний процес у дитячому закладі, початковій школі забезпечує творчий розвиток і особистісно зорієнтовану підготовку, гуманістичну систему взаємовідносин дитини й дорослого, взаємодію у діяльності сім'ї, дошкільної і початкової освітніх ланок, створює єдиний соціально-педагогічний простір для успішного творчого розвитку дошкільника та школяра, здійснення завдань навчання й виховання.

Залучення батьків до співпраці з педагогами щодо творчого розвитку дитини та підготовки до школи - це одне з базових завдань дошкільного компонента навчального закладу. У межах програми роботи з батьками можна застосовувати найрізноманітніші заходи: анкетування, індивідуальні консультації, відриті контрольні-перевірочні уроки, тематичні лекторії і родинний клуб. **Унаслідок такої співпраці виробляються однакові погляди на процес розвитку, виховання та навчання дитини.**

Адміністрації більшості навчально-виховних комплексів нашого району проблему розв'язання наступності і безперервності між дошкільним навчальним закладом і початковою школою бачать в об'єднанні цих ланок в єдиний комплекс. Основні переваги комплексу це по-перше, скорочення терміну адаптації першокласників до школи, на яку позитивно впливають режим та сприятливий психологічний клімат дошкільного закладу і звичність обстановки, знайомий дитячий колектив. Адже від того, як минатиме цей період у дитини, багато в чому залежить її емоційний стан, працездатність, здоров'я та успішність навчання не лише в початковій школі, а й у наступні роки.

По-друге, дає можливість відстеження індивідуального розвитку кожної дитини протягом тривалого часу і створення найсприятливіших умов для самореалізації особистості.

По-третє, врахування індивідуальних, вікових і типологічних особливостей кожної дитини.

По-четверте, вивчення сім'ї педагогічним колективом позитивно впливає на взаємовідносини між вчителями і батьками.

Вчителі початкових класів та вихователі дошкільного закладу усвідомлюють, що модернізація педагогічного процесу в навчально-виховному комплексі - сучасна, актуальна і безперервна. Тому педагоги школи та дитсадка працюють над вивченням державних документів, що стосуються безпосередньо роботи дошкільної та початкової ланки освіти. Знання цих документів створюють міцне підґрунтя для прогресуючого зростання освітнього процесу і вирішення проблеми безперервності і наступності між дошкільним навчальним закладом і початковою школою, дають міцну основу для вирішення питань взаємодії цих структурних підрозділів.

Передумовою реалізації наступності між дошкільною і початковою освітою є забезпечення цілісного системного підходу, який задовольнив би потреби обох ланок освіти. В навчально-виховному комплексі запровадження системи роботи по реалізації принципу безперервності і наступності, розроблений алгоритм роботи з питань взаємодії структурних підрозділів «Дошкільний навчальний заклад», «Початкова школа».

У річному плані роботи дошкільного навчального закладу і плані спільної роботи школи і дошкільної установи щодо організації умов, якості освіти, як дошкільної, так і початкової школи - цих перших сходиночок, перших ланок неперервної освіти. Тут зосереджені всі проблеми розвитку дитячої особистості, що є кінцевою метою освітнього процесу. Принципи гуманізації,

інтеграції, диференціації є наскрізними, а відтак вписують дошкілля і початкову школу в систему неперервної освіти.

Стратегічна мета педагогів і вихователів єдина - розвиток особистості, життєва компетентність дитини, спрямування її на творчість і реалізацію.

Кожного року в Топилівському НВК I-III ступенів реалізується план спільної роботи структурних підрозділів. Обидві ланки освіти працюють над реалізацією спільної проблеми «Реалізація безперервності і наступності в дошкільній і початковій ланках освіти».

В цьому плані зосереджені триєдині завдання педагогів: методична робота, виховна робота і робота з батьками.

Початкова школа має продовжити лінію дошкільного розвитку, закріпити й розвинути в умовах шкільного виховання надбання шкільного дитинства. І це на нашу думку, важливий крок уперед, який має продемонструвати еволюційність розвитку дитини. Зміна соціального статусу малюка ще не означає, що він сам докорінно змінився. В цьому навчальному закладі ці цілі й завдання обох етапів освіти не розмежовуються.

У навчально-виховному комплексі добре налагоджена методична робота і працює спільне методичне об'єднання вихователів дошкільного закладу і вчителів початкової школи. Налагоджено роботу динамічної групи, до складу якої входять вихователь старшої групи, вчитель початкової школи, який буде навчати перший клас, заступник директора з навчально-виховної роботи. Динамічна група працює над проблемою «Реалізація базового компонента дошкільної освіти в Україні». В плані роботи динамічної групи передбачено вивчення ряду питань, спрямованих на забезпечення адаптації і соціалізації вихованців дошкільного закладу.

Затишна, світла класна кімната, ігрова, велика спальня; окремо харчоблок і їдальня для дошкільнят, кімната гігієни, методичний кабінет – все це для найменших жителів Топилівського НВК I-III ступенів.

Переходячи з дитячого садка до навчання у першому класі, дитина не відчуває великої різниці в побуті, в організації навчального процесу. Адже, як і в групах дитячого садка, у першокласників є ігрова зона, але дещо розширена навчальними дидактичними іграми, є навчальні заняття, але їх тривалість і кількість дещо збільшена. Схожий і режим роботи, адже першокласники отримують дворазове харчування а дитячий садок – трьохразове.

У нашому комплексі до школи йдуть першокласники, які перебували в цьому самому дошкільному закладі, а тому у нас є можливість співпрацювати вчителям з вихователями, які знають дітей з раннього віку.

Протягом жовтня – листопада вчителі проводять ряд відкритих уроків для вихователів дитсадка, вихователі проводять заняття в групах. Обмін досвідом завершується круглим столом, де всі педагоги викладають свою думку з приводу почутого і побаченого, а також ставлять перед собою певні завдання.

Вчителі початкових класів відслідковують розвиток дитини, її соціалізацію з самого початку перебування її в дитсадку. На початку навчального року вихователь старшої групи разом з вчителем першого класу

проводять батьківські збори, де дають змогу батькам майбутніх першокласників зорієнтуватися і допомогти дитині краще підготуватися до школи.

Початкова школа разом з дошкільною установою проводять спільні заходи з виховною, навчальною і розвиваючою метою. У їхньому комплексі постійно діє «Школа батьківського спілкування» для батьків дітей-дошкільнят. Організуються заходи по формуванню спільних традицій у сім'ї, дошкільному закладі і школі. Школа надає консультацію батькам.

Щоквартально вихователі дошкільної установи проводять моніторинг навчальних досягнень дошкільнят і можуть провести порівняльний аналіз рівня навченості, фізичного розвитку, ігрової і трудової діяльності, соціального рівня. Вчителі початкових класів простежують динаміку розвитку, індивідуальні зміни кожної дитини. Щоб досягти навченості кожної дитини, відомий вислів «дійти до кожного учня» для наших педагогів став обов'язковим до кожного уроку. Бо без якісної початкової і дошкільної освіти подальша якісна освіта школяра стає сумнівною. Корінь шкільної освіти дитини закладається у дошкільній і початковій ланці освіти.

По НВК виданий наказ «Про збереження наступності і безперервності освіти в структурних підрозділах». Проведено ряд методичних заходів:

- семінар-практикум «Наступність у роботі двох перших ланок освіти»;
- методична година з питань засвоєння навчального матеріалу старшими дошкільнятами і учнями 1 класу;
- засідання за круглим столом «Шляхи оптимізації навчально-виховного процесу»;
- конкурс між вчителями і вихователями «Вихователі і вчителі – дітям» (виготовлення дидактичних ігор, посібників);
- соціально-педагогічний патронаж метою сприяння взаємодії дошкільного закладу і школи з сім'єю;
- дні відкритих дверей, консультації «В сім'ї майбутній першокласник»;
- батьківські збори «Психологія і мотиваційна готовність дитини до школи», за участю вихователів, вчителів початкових класів, соціальної і психологічної служби;
- діє творча група, яка працює над проблемою «Реалізація безперервності освітнього процесу в умовах навчально-виховного комплексу»;
- впроваджують елементи технології розвивального навчання, колективної та групової організації навчання, «Створення ситуацій успіху».

Вивчають і впроваджують в практику кращий досвід педагогічних колективів по забезпеченню наступності і перспективності навчання і виховання. Зокрема, вивчили і використовують в своїй діяльності елементи досвіду навчально-виховного комплексу № 4 м.Южне, Одеської області «Уроки духовності дітям». Часто питання наступності розглядаються на педагогічних радах НВК:

- Шляхи забезпечення наступності розвитку особистості в системі «Дошкільна установа – початкова школа».
- Про систему роботи вихователів дошкільної установи з питань

забезпечення наступності.

- З досвіду роботи вчителів початкових класів та забезпечення наступності навчально-виховного процесу.
- Про готовність учнів першого класу до навчання в початковій школі та ін.

Навчально-виховний комплекс діє з 2000 року. Як показали перші паростки цього нововведення показали, що даний напрямок роботи знаходиться на вірному шляху. Свідченням цього є рівень навченості дітей перших-четвертих класів, який зріс в порівнянні з 1997 роком в півтора рази. Діти швидше адаптуються до умов школи. Взаємодія дитячих колективів школи і дитсадка сприяє налагодженню дружніх стосунків між дітьми різного віку. Поруч із цим позитивним явищем спостерігається зміцнення зв'язків між навчальним закладом і батьками учнів, створюються оптимальні умови для залучення до співпраці всіх учасників організаційно-методичних формацій в дошкільній і початковій ланках освіти. Організація заходів по формуванню спільних традицій у сім'ї, дошкільному закладі та початковій школі сприяє зростанню довіри до навчального закладу з боку батьків. Спільне консультування педагогів та батьків, адміністрації НВК дало змогу виробити і узгодити критерії прийому до першого класу вихованців дошкільного закладу, забезпечити оптимальний психологічний супровід дитини в адаптаційний період. Взаємодія педагогічних колективів різних структурних підрозділів при організації навчально-виховної роботи дала можливість педагогам результативніше обмінюватися досвідом, спільно розробляти критерії єдиних вимог до дитини, можливість підвищити якість навчання і виховання підростаючого покоління.

Адміністрація навчального закладу окреслила однією ключовою фразою: «Від управління кожним структурним розділом до управління навчанням кожної дитини». Комплекс повинен створювати такі умови, щоб ті якості уміння, здобутки, які були отримані в дошкільлі продовжували формуватися в наступних підрозділах і сприяли формуванню пріоритетної провідної діяльності, новоутворення молодшого шкільного віку – навчальної діяльності. Педагоги-дошкільники створюють передумови для кращого входження маленьких учнів у повноцінну навчальну діяльність. У 6-річній дитини, вже створені передумови для формування у неї прогностичності, вміння усвідомлювати свої дії і працювати в довільному режимі.

Таким чином, установлені зараз шляхи розв'язання проблеми наступності не завжди відповідають науковим уявленням про самоцінність кожного періоду розвитку дитини, а процес виховання й навчання несистематично орієнтується на вікові особливості та можливості дітей. Для зміни ситуації треба розглядати наступність як забезпечення безперервної освіти з урахуванням самоцінності певного віку, як перспективність розвитку особистості. Адміністрація дошкільних і середніх навчальних закладів має організувати роботу із забезпечення наступності між освітніми установами без порушення наступних зв'язків у цілях і завданнях, змісті та методах, формах організації навчання та виховання, приділяючи належну увагу вимогам суспільства до якості освіти дітей відповідного віку.

**План
спільної роботи структурних підрозділів
Топилівського навчально—виховного комплексу
«Дошкільний навчальний заклад» і «Початкова школа»
на 2009 - 2010 н. р.
І. МЕТОДИЧНА РОБОТА**

№ п/п	Зміст роботи	Дата	Відповідальний
	Забезпечення роботи спільного методоб'єднання вчителів початкової школи і вихователів дошкільної установи з проблеми «Формування всебічно розвиненої особистості в процесі впровадження активних форм у навчально-виховній роботі» (за окремим планом)	Протягом року	Костенко В.Я.
	В процесі роботи динамічної групи працювати над вирішенням проблеми: «Реалізація Базового компонента дошкільної освіти в Україні»	Протягом року	Варуша Л.В. Небесна Л.О.
	Проводити роботу по оволодінню основними вимогами програми для учнів 1 класу	Вересень	Костенко В.Я. Ніколаєва С.Г.
	Оволодіти вимогами державного стандарту та Базового компонента дошкільної освіти	Вересень	Ніколаєва С.Г.
	Створити умови для періодичного проведення діагностування рівня розвитку дітей дошкільної установи та учнів 1-2 класів початкової школи	До 10.10	Варуша Л.В.
	Проводити діагностування рівня розвитку дітей дошкільного закладу	Щоквартально	Вихователі та вчителі
	На засіданнях методоб'єднання, батьківських зборах систематично аналізувати результати розвитку дітей старшої групи дошкільного закладу та учнів 1-2 класів за таблицями-картками	Протягом року	Костенко В.Я. Варуша Л.В.

ІІ. ВИХОВНА РОБОТА

№ п/п	Зміст роботи	Дата	Відпові дальний
	З метою реалізації виховної програми «У пошуках системи цінностей» провести:		Варуша Л.В.
	Знайомство вихованців старшої групи з вчителькою 1 класу	14.10	Вчителі і вихователі
	Спільне свято «Дари осені»	05.11	Костенко В.Я
	Родинне свято «День родини першокласників»	10.12	Вчителі і вихователі
	Шефський концерт у дитячому садку, підготовлений учнями 1-4 класів	січень	Вчителі почат. класів
	Виготовлення іграшок для молодшої групи дошкільної установи учнями 3-4 кл	Протягом року	Вчителі, Костенко В.Я
	Свято прощання з дитячим садком	Травень	Костенко В.Я

III. РОБОТА З БАТЬКАМИ

№ п/п	Зміст роботи	Дата	Відповідальний
	Провести батьківські збори для батьків, діти яких відвідують старшу групу дошкільної установи. Обговорити такі питання: 1. Як підготувати дитину до школи? 2. Забезпечення гармонійного всебічного розвитку майбутніх першокласників у результаті спільної роботи дошкільної	Вересень	Вихователі дошкільної установи, класоводи
	Підготувати і провести бесіду з батьками 1 кл «Психологічна адаптація учнів 1 класу до навчання»	Вересень	Варуша Л.В.
	Провести засідання Клубу батьківського спілкування «Порівняльна характеристика основних режимних моментів вихованців дошкільної установи та учнів початкових класів»	Листопад	Костенко В.Я.
	Провести анкетування батьків майбутніх першокласників «Чи готова Ваша дитина до школи?»	Лютий	Варуша Л.В.
	Провести тренінг для батьків вихованців.	квітень	Вчит. поч. кл.

Додаток 2

**Схема роботи Топилівського НВК Т-ІІІ ступенів
по реалізації напрямків роботи над проблемою наступності
між дошкільним закладом і початковою школою**

Організаційно-координаційна діяльність:

- виявлення контингенту дітей;
- стан охоплення їх суспільним дошкільним вихованням;
- координація дій з громадським та культурно-спортивними організаціями; організація шефської допомоги підприємств, організацій освітньому закладу;
- організація раціонального харчування дітей при спонсорській допомозі ПСП «Колос Чигиринщини»;
- організація єдиного педагогічного колективу «школа-дитячий садок».

Неперервність освіти педагогів:

- розробка методичних рекомендацій щодо планування роботи альтернативних форм підготовки дітей до шкільного навчання;
- проведення порівняльного аналізу успішності учнів I-IV класів та вихованців дитячої установи;
- організація консультування медичними працівниками батьків хворих дітей, забезпечення медичної допомоги;
- вивчення стану сімейного виховання дітей, які не охоплені суспільним дошкільним вихованням;
- проведення спільних засідань методоб'єднання з проблем дошкільної освіти і початкової школи.

Здійснення наступності:

- вивчення компетентності вчителів першого класу, їх готовності до роботи з дошкільнятами;
- вивчення перспектив підвищення ефективності педагогічного процесу в групах дітей дошкільного віку, початкових класах;
- діагностика рівня адаптованості дитини до взаємодії з ровесниками, старшими та молодшими вихованцями, дорослими.

Вивчення досвіду:

- Підготовка плакатів, листівок, буклетів, брошур з досвіду роботи;
- організація конкурсів серед батьків на кращий посібник, іграшку, дидактичний матеріал, фізкультурно-спортивне обладнання;
- організація пересувних бібліотечок психолого-педагогічної літератури для батьків, виставок, відеотек.

Додаток 3

**I. Співпраця вихователів дошкільної установи
та вчителів початкових класів**

№ п/п	Назва заходу	Відповіда льний	Відмітка про виконання
	Бесіда за круглим столом. Знайомство вихователя старшої групи та вчителя початкових класів з програмою виховання і навчання в дитсадку та першому класі школи.	Костенко В.Я. Варуша М.Г.	
	Відвідування вчителя 1-го класу та вихователя старшої групи уроків та занять, їх аналіз	Протягом року вихователі, вчителі	
•	Діагностичне обстеження дітей старшої групи	Вересень, січень, травень	
	Конкурс між вихователями і вчителями початкових класів «Вихователі і вчителі – дітям» (Виготовлення дидактичних ігор і посібників по екологічному вихованню)	Лютий, 2010р.	
	Провести соціально-педагогічний консилиум з метою сприяння взаємодії дошкільного закладу і школи з сім'єю (відвідати сім'ї, що потребують педагогічної допомоги)	Протягом року, вихователі, вчителі.	
	Спільна педагогічна рада по питанню «Стан підготовки до навчання в 1 класі вихованців дитсадка».	Травень, 20 Юр	

II. Робота з батьками

	Провести батьківські збори: «Психологічна і мотиваційна готовність дитини до школи »	Листопад, вчителі, вихователі	
	Проведення днів відкритих дверей	Раз в квартал	

	<p>Консультації педагогів школи та дитсадка для батьків:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Як організувати дозвілля у вихідний день. - Виховання самостійності у старшого дошкільника. - Знання валеології кожній дитині. - Робота з книгою вдома. - Режим дня – основа формування в дитини організованості. - Робоче місце майбутнього школяра 	<p>Вересень, вихователі Листопад, вихователі Жовтень, Грудень, вих. Січень, вихователі Березень, вчителі</p>	
	<p>Підготувати і провести родинне свято</p>	<p>Музкерівник</p>	

III. Система роботи дитячих колективів

	<p>Екскурсія в школу на свято на свято Першого дзвоника</p>	<p>1 вересня, вихователі</p>	
<p>•</p>	<p>Серія екскурсій до школи з метою ознайомлення з приміщенням школи (класами, бібліотекою, шкільною майстернею), територією школи, правилами поведінки в школі</p>	<p>Жовтень, грудень, березень, вихователі</p>	
	<p>Залучення школярів до прибирання території дитсадка (загрібання листя, перекопування землі в квітниках)</p>	<p>Жовтень, квітень 200920 Юн.р.</p>	
<p>-</p>	<p>Робота школярів у майстерні «Добрих справ». виготовлення для дітей дитсадка саморобних іграшок, шпаківень, годівниць, атрибутів до творчих ігор, до Новорічного свята</p>	<p>Протягом року Вчителів</p>	
	<p>Перегляд дитячих ранків в дитсадку. Запросити першокласників на свято «Щедра осінь», Новорічне свято за народною традицією, колядування, щедрування, Шевченківське свято, випускний вечір.</p>	<p>Протягом року</p>	
	<p>Перегляд дитячих ранків у 1 класі: «Свято Букваря», «Золота осінь» «Ярмарковий день»</p>	<p>Протягом року</p>	
	<p>Підготувати спільну виставу української народної казки «Коза-дереза»</p>	<p>Протягом року</p>	

	Провести спортивні змагання між учнями 1 класу і дітьми старшої групи	Грудень, 2009р. вчителі, вихователі	
-	Спільні виставки робіт з природного матеріалу під назвою «Все красиве навколо нас»	Листопад, 2009р., вчителі, вихователь	

Додаток 4

**ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ
ДЕКАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Дата	День	№ п/п	Назва заходу
22.01.2010	Понеділок		Заняття з розділів «Дитина і навколишній світ, рідна природа» та «Розвиток зв'язного мовлення» на тему: «Птахи взимку». Складання розповідей за тематичною картиною
23.01.2010	Вівторок		Інтелектуальна гра «Що? Де? Коли?» Заняття з розділу «Навчання грамоти» на тему: «Буква «Вв», її назва та звукове значення. Звуковий аналіз слів».
24.01.2010	середа		Виставка малюнків «Світ очима дітей». Відкрите заняття з малювання «Подорож до різнобарвного королівства».
25.01.2010	четвер		Розвага «Азбука здоров'я». Заняття з математики «Число і цифра 8, Лічба предметів у межах 8. Порівняння суміжних чисел».
26.01.2010	п'ятниця		Літературна вікторина «В гості казка завітала». Спортивне свято «Я морозу не боюся».
29.01.2010	понеділок		Відкрите заняття з елементами фізкультури та валеології «Веселі ведмежата». Розваги на свіжому повітрі з молодшими школярами.
30.01.2010	вівторок		Заняття з математики «Число і цифра 9. Кількісна і порядкова лічба». Фестиваль «Юні таланти». (Концерт за участю дітей).

31.01.2010	середа		Інсценізація казки «Рукавичка» за участю дітей. Екскурсія до бібліотеки. Бесіда «Книги – найкращі друзі».
01.02.2010	четвер		Конкурс краси і грації «Міс Дитячий садок-2008» Ігри - симпатії (на розвиток емоційних відчуттів).
02.02.2010	п'ятниця		Дослідницька діяльність. «Малечі про цікаві речі» (досліди з водою). Фотоколаж «Це я та моя сім'я».

ПЛАН РОБОТИ

динамічної групи вихователів структурного підрозділу «Дошкільний навчальний заклад» навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа І-ІІ ступенів»

**Проблеми над якою працює динамічна група:
«Реалізація Базового компонента дошкільної освіти в Україні»**

№ п/п	Тема заняття	Дата	Відповідальні
	Концептуальні засади розвитку дошкільника як особистості в національній системі освіти (семінар). План семінару 1. Актуальність модернізації дошкільної освіти. 2. завдання і пріоритети дошкільної освіти на сучасному етапі.	Вересень	Костенко В.Я.
	Віковий підхід до розвитку дошкільника як особистості	Листопад	Варуша Л.В.
	Організація життєдіяльності дитини. Роль індивідуального та диференційованого підходів організації життя і діяльності дошкільнят. (Дидактична гра)	січень	Костенко В.Я.

<p>Умови ефективного впровадження в практику особистісно-орієнтованої моделі дошкільної освіти. (Аналіз педагогічних ситуацій) Оцінка досягнень дошкільника. Вектори життя і чинники, що впливають на оцінку досягнень дошкільника. (Практичне заняття по виробленню методичних рекомендацій із проблеми, яка вивчалася в динамічній групі)</p>	<p>квітень</p>	<p>Варуша Л.В.</p>
---	----------------	--------------------

РЕКОМЕНДАЦІЇ БАТЬКАМ

1. Якщо вас щось турбує в поведінці дитини, якомога швидше зустріньтеся і обговоріть це із своїм класним керівником.

2. Якщо в сім'ї відбулись події, що вплинули на психологічний стан дитини, повідомте про це класного керівника. Саме зміни в сімейному житті часто пояснюють раптові зміни в поведінці дітей.

3. Цікавтеся шкільними справами, обговорюйте складні ситуації, разом шукайте вихід із конфліктів.

4. Допоможіть дитині вивчити імена нових учителів, запропонуйте їй описати їх, виділити якісь особливі риси.

5. Порадьте дитині в складних ситуаціях звертатися до класного керівника.

6. Не ослабляйте відразу контроль за навчальною діяльністю дитини, якщо в період навчання в початковій школі вона звикла до контролю з вашого боку. Привчайте дитину до самостійності поступово: вона має сама збирати портфель, телефонувати однокласникам і питати про уроки.

7. Пам'ятайте, що основними вашими помічниками в складних ситуаціях є терпіння, увага і взаєморозуміння.

8. Надихніть дітей на розповідь про свої шкільні справи. Не обмежуйте свою цікавість таким запитанням: «Як минув день у школі?». Щонеділі вибирайте час, вільний від домашніх справ, і уважно розмовляйте з дитиною про школу. Запам'ятовуйте окремі імена, події й деталі, про які вам повідомляє дитина використовуйте їх надалі для того, щоб починати подібні розмови про школу. Крім цього, запитуйте вашу дитину про її однокласників, справи в класі, шкільні предмети, вчителів.

9. Регулярно розмовляйте з учителями вашої дитини про її успіхи, поведінку, стосунки з іншими дітьми. Без вагань розмовляйте з учителями, якщо відчуваєте, що не знаєте про шкільне життя вашої дитини чи її проблеми, пов'язані зі школою. І навіть, якщо немає особливих причин для занепокоєння, консультуються з учителем вашої дитини не менш ніж раз на два місяці. Під час будь-якої бесіди з учителем висловіть своє намагання зробити все можливе для того, щоб поліпшити шкільне життя дитини. Якщо між вами та вчителем виникають серйозні розбіжності, докладіть усіх зусиль, щоб мирно вирішити їх,

навіть якщо доведеться розмовляти з директором школи. Інакше ви можете випадково поставити дитину в незручне становище між відданістю вам і повагою до свого вчителя.

10. Не пов'язуйте оцінки за успішність дитини зі своєю системою покарань і заохочень.

Ваша дитина має оцінювати свою хорошу успішність, як винагороду, а неуспішність – як покарання. Якщо дитина навчається добре, виявляйте частіше свою радість, можна навіть влаштовувати невеличкі свята з цього приводу. Не виявляйте невдоволення ,якщо в дитини не все гаразд у школі. Якщо необхідно, радьте дитині уважніше виконувати домашні та класні завдання. Намагайтеся, наскільки це можливо, не встановлювати покарань і заохочень: наприклад: «Ти за хороші оцінки можеш на півгодини більше дивитися телевізор, а на півгодини менше – за погані». Такі правила можуть призвести до емоційних проблем.

11. Вивчіть програму і особливості школи. Вам необхідно знати про шкільне життя вашої дитини, щоб бути впевненим: вона отримує хорошу освіту в хороших умовах. Відвідуйте всі заходи і зустрічі, які організовує батьківський комітет і педагогічний колектив. Використовуйте будь-які можливості, щоб дізнатись, як навчається ваша дитина і чого її навчають. Домагайтеся інформації про кваліфікацію вчителя, дисциплінарні правила класу, можливості навчання, які пропонує школа вашій дитині.

12. Допмагайте дитині виконувати домашні завдання ,але не робіть їх замість неї. Встановіть разом з дитиною спеціальний час, коли слід виконувати домашні завдання, отримані в школі, і стежте за їх виконанням. Демонструйте свою зацікавленість до цих завдань і переконайтесь, що в дитини є все необхідне для їх виконання. Але якщо дитина звертається до вас із запитанням, пов'язаним із домашнім завданням, допоможіть їй знайти відповідь самостійно, не підказуючи відповіді.

13. Допоможіть дитині відчувати інтерес до того, що викладають у школі. Поцікавтеся інтересами у вашої дитини, а потім налагодьте зв'язок між її інтересами і предметами, які вивчають у школі. Наприклад, любов дитини до фільмів можна перетворити на прагнення читати книжки, подарувавши книжку, за якою поставили фільм, тощо. Шукайте будь-які можливості, щоб дитина могла застосувати свої знання в домашній діяльності.

14. Особливо докладайте зусиль для підтримання спокійної і стабільної атмосфери вдома, коли в житті дитини відбуваються зміни. Такі зміни приводять до стресу дитини шкільного віку. За будь-якої можливості намагайтеся уникати великих змін у домашній атмосфері впродовж цих подій. Спокій у родині допоможе дитині найефективніше розв'язати проблеми в школі.

Н.І. Кудрява,
вчитель початкових класів
Єрківської загальноосвітньої школи I – III ступенів
Катеринопільської районної ради

ШЛЯХИ ЯКІСНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Перед вчителями початкової школи стоїть найважливіше завдання – закласти міцний фундамент знань. Настільки міцний, щоб вчителям, працюватимуть після нас, взагалі не треба було думати про фундамент.

Головне завдання вчителя – запобігти неуспішності. І тому потрібно сприяти становленню дитини як неповторної індивідуальності, розвивати її творчий потенціал, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Традиційна ж методика переважно спрямовує учнів на запам'ятовування програмового матеріалу та його відтворення. У північних народів є простий і мудрий афоризм «Якщо подарувати людині 1 рибину, вона буде ситою 1 день. Якщо подарувати людині 2 рибини, вона буде ситою 2 дні. Якщо навчити її ловити рибу - буде ситою все життя». Так і в навчанні: скільки б у школяра не було предметних знань і вмінь, старанності, сумлінності - їх все одно буде замало для подальшого навчання і розвитку. Потрібно не перевантажувати учнів годинами, а будувати школу діалогу, школу, яку творять самі діти спільно з учителями. Сьогодні ми повинні виховувати людину, яка самостійно мислить, подає оригінальні ідеї, приймає сміливі і нестандартні рішення.

І тому не обійтися в сучасній школі без інтерактивного навчання, адже така форма навчання є організацією пізнавальної діяльності учнів, створює комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Ось кредо інтерактивного навчання:

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, починаю розуміти.

Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

У своїй роботі я використовую інтерактивні методики навчання: і групову роботу, і роботу в парах, а особливо даю перевагу диференційованій та індивідуальній роботі з учнями. Я вважаю, що причиною появи невстигаючих учнів у початкових класах є відсутність індивідуального підходу до них у сфері розумової праці. Учні неоднакові: один сприймає і запам'ятовує швидше, довго зберігає в пам'яті, інший сприймає матеріал дуже повільно, пам'ять зберігає знання недовго.

Я звернула увагу на той факт, що під час розв'язання задач клас ніби розділяється на кілька груп. Перша група – це найбільш підготовлені діти. Для учнів цієї групи я добираю складні задачі з логічним навантаженням. До другої групи належать учні, які відмінно виконують завдання, передбачені програмою, самостійно. До третьої групи належать учні, які самостійно розв'язують задача середньої складності, а більш складні задачі не завжди можуть розв'язати. Учні четвертої групи повільно осмислюють і розв'язують задачу і тому можуть виконати протягом уроку в 2 – 3 рази менше завдань, ніж учні попередніх груп. До п'ятої групи входять учні, які взагалі не можуть розв'язати задачі середньої

складності. Для учнів останньої групи я підбираю спеціальні задачі, розраховані хоча б на незначний успіх. Особливу увагу я

приділяю учням з низьким рівнем знань, підбираю їм такі завдання, які вони зможуть розв'язати самостійно, слідкую і допомагаю їм засвоїти новий матеріал. Під час першого вивчення матеріалу не можна допускати, щоб учні, яким важко дається навчання, тільки слухали відповіді учнів. Таких учнів слід постійно залучати до посильної для них праці, викликати бажання виконувати роботу самостійно, досягати успіху на кожному уроці.

Для того, щоб учні краще засвоїли новий матеріал, за потреби я його пояснюю кілька разів. Під час закріплення нового матеріалу пояснюють учні, які добре його засвоїли. В своїй роботі я використовую різні види індивідуальної роботи. Це робота з картками, перфокартами, на додаткових дошках. У мене в класі є 4 крилаті дошки, 1 магнітна і 3 переносні. Отже, третина учнів класу може працювати на дошках і за картками. А школярі дуже люблять писати крейдою і з задоволенням виконують завдання.

Понад 40 років я працюю без другорічників. Були діти, яким дуже важко давалось навчання. Але завдяки систематичній індивідуальній роботі з ними, діти засвоїли програмний матеріал.

Індивідуальна робота з учнями дасть позитивний результат тоді, коли вчитель буде працювати систематично. В нашій школі є діти, котрі за станом здоров'я не можуть відвідувати школу. Вони знаходяться на індивідуальному навчанні. Щоб ці учні могли відчувати себе членами класного колективу, ми запрошуємо їх різноманітні заходи, які проводяться в школі. Діти – інваліди також відвідують 2 рази на тиждень реабілітаційний центр, де навчаються за інтересами, відпочивають у колі своїх друзів, влаштовують виставки своїх робіт.

Велику увагу я приділяю роботі над помилками з української мови і математики. Перевіряючи учнівські зошити, я планую роботу з дітьми так, щоб ліквідувати прогалини в знаннях. Це написання слів з пропущеними буквами, робота з перфокартами, звуко-буквений аналіз слів, пояснення орфограм, добір спільнокореневих слів тощо. Т діти, які пишуть без жодної помилки, в цей час виконують творчі завдання за картками. Такий досвід роботи з проблеми індивідуального навчання в початкових класах, є особливо актуальним сьогодні, так як завдання кожного вчителя – забезпечити розвиток кожної особистості в міру її можливостей і потреб.

Не обминаю увагою я і обдарованих дітей. Їх легко розпізнати серед інших. Вони виокремлюються яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями. Обдаровані діти виконують завдання, розв'язання яких потребує креативного мислення, відвідують драматичний, художній та орфографічний гуртки, спортивні секції.

В нашій школі створені належні соціально – психологічні умови для прояву й розвитку обдарованості школярів. Так, ми проводили конкурси «Книжка – Саморобка», «Конкурс поетів», «Придумай казку», «Конкурс на кращий малюнок до улюбленої казки», «Міс табір «Паросток», шкільну математичну олімпіаду. Школярі є активними учасниками міжнародних

конкурсів: з української мови імені Петра Яцика, «Кенгуру». Із задоволенням учні беруть участь у конкурсі талантів «Грайлива веселка».

У нашому селищі міського типу є музична школа. Її відвідують діти, які вчаться грати на різних музичних інструментах: фортепіано, баяні, акордеоні, сопілці. Ці учні є активними учасниками шкільних концертів.

Вчителі початкових класів підтримують тісний зв'язок із дитячим садком «Колосок». Ми співпрацюємо з вихователями дитсадка, запрошуємо дошкільнят на шкільні свята.

Дієво працює творча група вчителів початкових класів над проблемою «Навчання і виховання дітей на місцевому краєзнавчому матеріалі». Щороку ми поповнюємо папки новими матеріалами, дібраними учителями – класоводами. Це і диктанти, перекази, загадки, твори дітей, ребуси, розсипанки, прислів'я, приказки, легенди, «Рідний задачник» зі складеними на місцевому матеріалі задачами. Під час відпочинку в пришкільному таборі «Паросток» діти відвідали м. Черкаси та шевченківські місця: с. Моринці, с. Шевченково, с. Будище. Розвитку патріотичних почуттів молодших школярів сприяють відвідини історичного та краєзнавчого шкільних музеїв.

Учні з великим задоволенням вирощують квіти на клумбах, ходять на екскурсії до шкільного дендропарку.

Ми, вчителі початкових класів, прагнемо створити для дітей Школу радості. І почали свою діяльність із забезпечення комфортного позитивного мікроклімату в кожному класі. Пам'ятаємо, що потрібно приходити до учнів з усмішкою, знайти ключик до їхніх сердець, бути їм другом і любити як рідних.

Ми покликані для того, щоб всі свої сили, знання, розум, час віддавати дітям, щоб підкорити їхні серця. Якщо вчителю легко працювати на уроці, то важко дітям. Якщо вчителю важко працювати, то легко дітям. Ніколи не треба висміювати учня, злитись і кричати на нього. Потрібно бути завжди в доброму настрої, володіти почуттям гумору.

Душа маленької дитини відкрита, щира, добра, безпосередня. І дуже важливо не поранити, не зламати, не скривдити цю маленьку особистість. Дитина і вчитель – це єдине ціле. Отож, бажаю Вам, дорогі колеги, напередодні початку нового навчального року:

Нехай чудова ця пора
Вам подарує вік щасливий.
Щоб не згасали доброта,
Здоров'я, радість й сила.
Щоб ваш важкий почесний труд
Був плідний, як багата осінь.
І кожен день, що йде новий,
Хай щастя й радість Вам приносить.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
СЕКЦІЇ «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»
СЕРПНЕВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ (25 СЕРПНЯ 2010 Р.)

Потреба у забезпеченні більш якісної для всіх дітей початкової освіти окреслила важливі тенденції сучасного освітнього простору, а саме: дитиноцентризм, реалізація компетентнісного підходу, подолання перевантаження дітей, проведення моніторингу, стрімке поширення ІКТ.

Отже, головний стратегічний напрям розвитку початкової освіти лежить у площині вирішення проблеми розвитку особистості учня та вчителя, технологізації процесу навчання, до якого спонукає гуманізація освіти, переорієнтація на розвиток особистості потенціалу учня. Якість початкової освіти визначатиметься такими якостями молодших школярів, як уміння вчитися, змістова та функціональна готовність до продовження навчання в основній школі.

Відділам (управлінням) освіти райдержадміністрацій (міськвиконкомів), районним (міським) методичним кабінетам, загальноосвітнім навчальним закладам:

- необхідно глибоко вивчити та активно обговорити проект Державного стандарту початкової загальної освіти і надати свої пропозиції;
- організувати навчально-виховний процес, сприятливий для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її ключових та предметних компетенцій;
- розробити та реалізувати заходи щодо покращення предметно-ігрового середовища, навчально-матеріальної бази початкової школи, забезпечення дитячою та науково-методичною літературою;
- здійснювати пошук ефективних шляхів організації методичної роботи з учителями початкових класів та вихователями груп продовженого дня;
- більш глибоко і послідовніше реалізовувати виховні і розвивальні можливості початкової школи, закладені у стандартах, програмах, підручниках, методиках;
- під час оцінювання рівня навчальних досягнень молодших школярів враховувати психологічні особливості дітей 6-7-річного віку, оцінювання за 12-бальною системою починати з 3 класу;
- звернутися з проханням до Міністерства освіти і науки України з переглянути Інструкцію про переведення та випуск учнів (вихованців) навчальних закладів системи загальної середньої освіти так як у ній використано вимоги трирічної початкової школи;
- щорічно проводити адаптаційний період для першокласників;
- з метою збереження здоров'я молодших школярів, необхідно кожний урок та виховний захід максимально наповнити руховою активністю учнів, моделювати навчально-виховний процес, не перевантажуючи домашніми завданнями;

- широко впроваджувати в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів медико-педагогічну технологію «ПіснеЗнайка», як один із дієвих засобів збереження здоров'я молодших школярів.
- покращити роботу з обдарованими дітьми, використовуючи використовуючи ейдотехнку та ТРІЗ-педагогіку.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПП
Зам. № 1088 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1